המזרח

ירחון ציוני — מזרחי

לדת ולציון, למדע ולספרות.

היוסד:
הרה"ג ר' ריינעס, אבד"ק לידא.

העורך:
זאב יעבץ.

חוברת ה. שנה ראשונה.

שמות המאמרים:

א) חיי שעה וחיי עולם. העורך.
ב) ממזרח מכתב רביעי. יצחק יעקב ריינעס.
ג) מכתב אל העורך. יחיאל מיכל פינס.
ד) למען תנוקות של בית רבן. מנהלי התלמוד תורה בפתח תקוה.
ה) תורה מציון. יצחק יעקב ריינעס.
ו) חקרי לשון. זוסיא וואהל. בנמין מ. לעווין איש האראדעץ.
ז) קדמה (המשך). ש. הערשבערג.
ח) זכרונות. ש. ז. חפץ.

קראקא, תרס"ג.
בדפוס של יוסף פישער (גראדגאסקע 62).

רשימת הסוכנים למקומותיהם:

1) באנגליא (הפרס לטובת אגודת המזרח בלונדון): N. Ginsburg, 36 Leman str. Aldgafe E. C.
2) בשוויץ (שלעמלק"פ): Ch. I. Eiss, Müllerstr. 74 Zürich.
3) בבוקי (שלעמלק"פ): Гершу Заявлену, Буки (Кіев. губ.).
4) שרה־לבן (שלעמלק"פ): Сулиму Натанзону, Бѣлая-Церковь, Кіев. губ.
5) וואַרשא (שלעמלק"פ): Л. Вольману, Смочая ул. 8. Варшава.
6) מינסק: Книжный магазинъ М. Гальперина г. Минскъ.
7) ווילנא (שלעמלק"פ): מר חיים ליב מארקאן ד. Мясная ул. соб.
8) קיוב (פאדאל): אברהם מעשביץ.
9) האמעל (שלעמלק"פ): א. ד. בערנמאן.
10) פינסק: יצחק שטיינמאן. נאנצאסקאיא. בית מעשיל.
11) אויסטריא—גאליציא | Michael Horowitz, Krakau.
12) | (שלעמלק"פ): Leib Koretz. Ropczyce (Galizien).
13) יפו (שלעמלק"פ): י. א. ווייגבערג.
14) ביאליסטאק: Книжный магазинъ И. Индицкого Бѣлостокъ.
15) קאליש (שלעמלק"פ) Самуиль Гиршъ Вельтманъ Калишъ....
16) וואַרשא: Книжный магазинъ А. Цукермана Налевки 7 Варшава.
17) ראַדישצע (שלעמלק"פ): Іосифу Хаиту м. Рожище Волын. губ.
18) וויניצא: Я. Г. Цаузмеръ Винница Подол. губ.
19) לאדז: Е. Л. Геллеръ. Agenturen Cedielniana 36. Lodz.
20) Б. Лифшицъ Огродовая 5 Лодзь
21) קאלוואַריע: Агентъ Илія Сейпенскій, Кальварія Сув. губ.
22) קיוב: Я. Г. Шефтель Кіевъ
23) אדעסא (שלעמלק"פ): Давидъ Юсимъ Одесса
24) אויסטריא־אונגארן ונרמניא ע"י מכה"ע: Redaction „Jüdische Vollkstimme" Brün Oesterreich.
25) אמעריקא הצפונית ניו־בעדפארד מאסס: Rabbi H. Pupkin New-Bedford mass. America.
26) וויטבסק: Зальману Хейфе Воронаев. д. Халамейзера
27) באברויסק (שלעמלק"פ): Іосифъ Залмановичъ Лурье
28) קרעמענצוג (שלעמלק"פ): И. І. Фридляндъ, Кременчугъ
29) ניו־יארק (אמעריקא): H. Malochowsky 192 E. 101 st. New-Jork
30) ריפין פ' פלאצק (שלעמלק"פ): שמיאל אבי־מאיזין.
31) קאוונא (שלעמלק"פ): М. Сильманъ, Ковно д. Донскаго
32) פלאנסק (שלעמלק"פ): В. Грину, Плоскъ, Варшав. губ.
33) קישינוב (שלעמלק"פ): Мееръ Мельцеръ Харлампіевская 9.
34) וואַרשא (שלעמלק"פ): Dr. M. Klumel Грубная 2.

חיי שעה וחיי עולם.

בשפת המקרא יֵאָמֵר עולם לנצח הנצחים, לאמר, לכל מלוא הזמן מראשית תחלתו עד תכלית אחריתו; ובלשון המשנה יאמר עולם, לכל גבול המקום מקצהו ועד קצהו, לאמר: לכל המרחב הגדול הסובב את היקום בלו, את השמים ואת הארץ ואת כל צבאם.

כל שעה וכל רגע היא חוליה אחת קטנה בשלשלת עולמו של הזמן, וכל יצור וכל נמצא, ממלא חלל אחד במלוא רוחב עולמו של המקום.

מרבית הנמצאים, — שכלם אינם אלא בני מקומם המוקצה להם בתוך המקום הכולל, — אינם אלא בני זמנם הקצוב להם בתוך הזמן הכולל. גם כל החי, גם מרבית בני האדם, גם מרבית נויי הארץ, אין עיניהם בלתי אם אל צרכי נופם, אשר מבית למצרי מקומם ושעתם. ורק מעטים הם בני עליה, אשר ישאו את עיניהם אל מֵעֵבר לנבול טפחות ימיהם ואשר ישאו את דעם למרחוק אל נורל האדם כלו, בעתים רחוקות.

אולם אם בקרב המוני רבבות אלפי היחידים שבכל דור ודור מ ע ט י ם היו יחידי סגולה אלה בקרב העמים, לא היה בלתי אם גוי א ח ד, אשר נשא את עיניו להביט אל מעבר לגבולות עמים ולהתבונן אל אשר יקרא אותו ואת כל משפחות האדמה באחרית הימים.

המבט הזה, אשר משך אליו בכח גדול מאד את עם בני ישראל ואשר הטה את דרך היי העם הזה מדרך חיי כל העמים, נתן בו רוח, אשר נשאתהו ותחיהו ותנטלהו מעל לנורל כל גוי ומשפחה. אם נשנה לכון את שמונה עשרה מאות שנות הגלות אל שנות ח י י עם אחר תהיה בעינינו ידנו על התחתונה. אולם אם נכלכל את הדבר כאשר הוא, נמצא כי ידנו על העליונה. כי מספר הימים, אשר חיו כל העמים בארצותם היינו גם אנחנו בארצנו; יותר מאלף וחמש מאות שנה עברו עלינו מיום דרוך רגלי אבותינו בימי יהושע בן נון, על אדמת כנען עד חרבן טיטום, ואורך שנים כזה דיו לכל עם למלא ימיו ללכת בדרך כל הארץ, ומי יודע אם לא היה נורל ישראל, ככל המון העמים בני זמנו, לתום ולמות מקרב הארץ בעת ההיא, אשר חם כל בחו ונפשו עיפה למלכות רומי, אשר אכלתהו בכל פה ותדיקהו ותגרמהו, לולא החיתה אותו הרוח אשר שמו בו נביאיו, לנשא את נפשו אל אחרית הימים ולהעלים את עיניו ולהקשיח את לבו מכל צרותיו ולצות במפגיע על נפשו לחיות על ברחה, בדורות ההם, אשר הנבורים הנופלים מערלים ירדו שאול בכלי מלחמתם מגבורתם בושים המה ונוייהם, הציל ויפלט רבי יוחנן בן זכאי, תלמיד נביאי אחרית הימים, את עמו לפליטת עולמים לא בחרב ומגן, כי אם ברוחו.

אשר שם עליהם. כל עמי הקדם צללו כעופרת בעמוד עליהם הנחשול הרומי לטובעם; וישראל, אף כי לא הצליח עוד לשוב ולעלות אל היבשה, עודנו שוחה בכל מאמצי כחו וזרועותיו לא תיבשנה וארבות ידיו לא תשפלנה, כי רוחו בקרבו תחליף את כחו לרגעים.

אולם אף כי צור חיי העם הזה היתה הרוח והמבט, אשר אליו נכספה נפשו הוא החזון האחד הנקרא בשמות רבים: אחרית הימים, ימות המשיח, עתיד לבא, עולם התקון, בכל זאת אי אפשר לנשמה בעולם הזה בלי נוף, ועמנו, אף כי הרוח היא מקור חייו, הלא בשר גם הוא, ככל יצירי היקום בני העולם הזה, והבשר הלא צריך הוא למחיה, למנוח ולמבטח, כי כשם שאי אפשר לכלי בלי חלקים, כך אי אפשר לחיי עולם בלי חיי שעה. אולם למען זכך את חיי השעה ולטהרם בטהר חיי עולם, יעד לנו ד' בידי נביאיו את אחרית תעודתנו לשוב אל הארץ, אשר נשבע ה' לאבותינו ולהיות שם לברית עם ולאור גוים גם יחד, לעם המופת בחיי עצמו לעולם כלו, לכל טוב ד' בארץ החיים.

ובכן, ככל אשר היו פני תעודה הזאת, אשר שמה הראוי לה הוא „שיבת ציון", אל הצביון[1]) העליון שבעליונים לתקן עולם במלכות שדי, כן היו פניה גם אל הצורך, לאמר: לתת לישראל, העם השוחה על פני גלי הים הסוער, מוח ומעמד בארץ אבות, בי זרועותיו בשר הם ולא ברזל, ולפי חקי הטבע לא יוכל כל יצור לפרש ידיו ולשחות כל ימיו, ואבותינו מדור דור נשו איש לפי מזגו, לפי צרכו ולפי מעמד דורו, לאחר משני מוסדות[2]) התעודה הזאת.

ושני המוסדות האלה, הצביון והצרך, אינם שוים בתקף תשוקתם; הצורך, הצופה הנאמן למחסורי הבשר, החי רק חיי שעה, דוחק את השעה מאד, כי היא כל חלקו בחיים. אולם הצביון פרי רוח תלמידי הנביאים, הצופה ומביט עד סוף כל הדורות, מושל ברוחו ביד הזקה ובכל תאותו הוא אף לקרב את הקץ, עושה הוא את הכשר הדור והכשר העולם כלו לתנאי נמוך לו, לתשלום חפצו הנשגב.

בכל ימי הגלות, כל הימים אשר נזורה רוח ישראל לאונסה, אל תוכה, בראות העם את קצר ידו — גם בעושר, גם בכשרון גם בשתוף הדעות — להושיע לו, לא היה מקום ודרך לצורך להתרגש בלבו, אחרי אשר נבצרה ממנו לעשות תושיה באין כח בו. אז היה על כרחו הצביון לבדו הנותן רוח בתעודת הגאולה, ואחרי אשר החל חלום הזכוי,[3]) זה כתשעים שנה, להוליך שולל את העם, ולשוֹתו בעיניו כגאולה שלמה הלך גם הצביון הלוך ועמום, בכל אשר הלכה רוח המולדת הישראלית הלוך ומוט לפני רוח מולדת אחרת, וגם את שארית דבר הצביון בלעו הרפורמים גבורי הזכוי והטמיעה, בתתם אותם ענין לשטחם, שטת הפורון והתפוצה. ובכל אשר טפלו בעלי הזכוי את הצביון על חזון שוא אשר בדו מלבם, כן שמו את הצרך להשיב את ישראל על אדמת אבותיו לשחוק וללעג בעיני הקהל.

אולם בכל היות שאון בעלי הזכוי עולה להחריש כל אוזן ולהסב כל לב מאחרי התעודה העתידה, קמו שני אנשים נאונים וצדיקים רצ"ה קאלישער מטהארן

---

[1]) אידעאל, השלמות המקוה.

[2]) בעשטאנדטהיילע, ההלקים שהם עקר הדבר ומעמידים את כלו.

[3]) עמאנציפציאן.

ור״א גוטמאכער מגרידץ ויחיו אותה באמרי פיהם ובקנאתם לציון, ויכלכלו בטוב טעם ודעת נס את צד הצביון גם את צד הצרך שבה. בהאמינם אמונה אומן, בי הגאולה הגמורה המקוה מאז, ביד ה׳ היא, ולנו אין לנו, כי אם לסבב את פני הדברים ולהכשיר את נפשנו. כפקחים הללו שקשטו את עצמן למעודה וישבו על פתח בית המלך׳ מבלי דחוק את הקץ ולהחזיק לעומת זה בצד הצורך ולשחרו לכל הקודם ולהרבות את הישוב.

את אשר יעצו הגאונים בפיהם החל השר הצדיק משה מונטיפיודי ז״ל למלא בידיו וגם יסוד מקוה ישראל בידי חכי״ח ובנין השכונות סביבות ירושלם, יסוד אחוזת פתח תקוה בידי יושבי ירושלם, וראשית יסוד אחוזת גיא־אוני היא ראש פינה בידי יושבי צפת, לא היו בלתי אם תולדות נאמנות לשיטת ר׳ צבי ור׳ אליהו, ולוא היה רבר זה נוהג והולך בכחו הראוי עד הנה, כי עתה היו הצרך והצביון מהלכים צמדים; הצרך היה מתמלא ובא לאטו בידי ישוב מתוקן, ומראה הישוב היה מוסיף כח בגבורה העליונה של הצביון, לקרב אליו את לב ישראל להרגיש את תעודתו האחרונה בארץ קדשו ולשאוף להתקרב אליה ולהתכשר לה.

אולם למן היום, אשר החלה איבת־בני שם [1]) להנלות מני חושך ולהכות בישראל באלפיה וברבבותיה, ולהרגיז תחת רגלי עמנו את אדמת אירופא, נבהלו נחפזו אחינו לבקש להם מפלט באשר ימצאו. [2]) אולם בהיות תשובת בנים לגבולם שגורה בפי עמנו נָסבו עיניהם גם אל ארץ ישראל, התרגשות זאת פרי הצורך היתה פרי הצרך האונס ביד חזקה את העם הגולה, למצוא מנוח לכף רגלו, אך בכל זאת החל כמעט הצורך הזה, למשוך עמו גם את הצביון, כי בני הנעורים, אשר עד העת ההיא רחקו מעל עמם, החלו לשוב גם אל קדשי תורתם ודבר הנביא ,שובו אלי ואשובה אליכם׳ היה לפתגם בפיהם [3]). אולם אות הזכוי וחזון הטמיעה, אשר טמטמו את לב רבים מן העם זה כששים שנה לא נתנו להם להרגיש, בבקשם להם מנוח בציון, בלתי אם את הצורך לבדו ואל הצביון להקים בארץ ישראל את הדבר, אשר חזו נביאי ישראל לא שמו לב, ויש אשר נתנו אותו לצחוק, ואם אנשי המעשה עזבו את הצביון ובצורך החזיקו, קמו אנשי המחשבה מבני הנעורים, אשר חמדת ישראל העתיקה ומשא נפשה לאחרית הימים אספה בעיניהם את נגהה למראה חמדת הגוים ולמראה החזון, אשר חזו חכמי הנכר על תקון העולם, ויעש את הצביון עקר, אך לא את הצביון הישראלי, פרי רוח נביאנו ורבותינו, כי אם צביון אחר, פרי רוח סופרי עמים אחרים, אשר לא יתאים ולא יקביל אל תורתנו ואל תרבותינו ההולכת ומשתלמת על פי טבעה העמוק הפנימי, ומלבד אשר את צביוננו אמרו בעלי המחשבה להמיר, הפנו את שכמם גם אל הצרך ויאמרו לא הוא, הדרכים האלה הכו בתמהון את המון קהל־עמנו, אשר טעמו עודנו עומד בו במלא תקפו, רוחו לא כלכלה בתמתו גם שיבת־ציון שאיננה בלתי אם חול גמור,

---

[1]) אנטיסעמיטיסמום.

[2]) יעיין נא הקורא בעתונים הרוסים שיצאו לישראל בשנת תרמ״ב ומצא כי בתחילה הציעו הסופרים אחוזות באמעריקא ובטאשקענט.

[3]) הצום אשר קראו תלמידי בית מדרש המדעים בקרית מלך רב בי׳ שבט תרמ״ב היה מבטא מלא להרהור־תשובה זה.

ושלא באה למלא, בלתי אם את הצורך החצון לבדו, מבלי כל נהַ לשום את ארץ אבותינו לנוה תרבותנו הקדושה, שהיא לבדה עצם עצמתנו, ועוד יותר לא בלכלה רוחנו מין שיבת־ציון המושכת ידה מציון, ומכחשת את צורך העם לשוב ולהיות נוי יושב על אדמתו, והנותנת לו במקום זה צביון, אבל לא את הצביון המקודש שלה, כי אם של אחרים. התמהון הזה הסב את לב העם אחורנית מאחרי הציוניות וכל משאלותיה, כי רוחם המנודלת על ברכי הנביאים זה שלשת אלפי שנה נלאתה להביל מראה דמות הציוניות צולעת, הפוסחת רק על צד הצורך הגס, אשר יבוא ומלא את הארץ, אשר הם מנשאים את נפשם עליה מבלי הניח מקום לרוח קדשם לבא ולשרות. וציוניות אשר נשלו ממנו שתי צלעותיה, אשר את צד הצרך שבה בטלו כעפר הארץ, ותחת צביונה החי נתנו לה צביון אחר לא יכלה אומתנו להעלות אף על לב. על כן בחרו מרבית בני העם להתיאש ולעזוב את נפשם אל שטף הזמן, אף כי הולך הוא עמם בקרי, מהפקיד את נורל עמם ביד האנשים הנוטלים מציון החביבה עליהם, את נופה, או את נשמתה, או את שניהם כאחד. את זאת ראו אנשים, אשר־לבם שלם עם ישראל, ועם כל קדשיו, ויוסדו יחד למפלגת המזרחי, אשר שמה לה לחוק לשחר את הציוניות בלה, ולהעמידה על מתכנתה המלאה ולהתאים את מוסדותיה בר בבר ולהשיב ולהטות אליה בדבר הזה את לב כל איש ישראל. יוסדי המפלגת הזאת מתבוננים היטב לצורך גוף האומה ולצביון רוחה, רואים הם בני עמנו, כי אי אפשר עוד לאומתנו למצוא בקרב רבים מן העמים אף את צורך פרנסתה הדל. מצרי תחומה אינם מסתלקים ואוכלוסיה הולכים ומתרבים, והתוספת הזאת, המעט ממנה, כי היא מרבה את הצפיפה וממעטת את הפרנסה, מעוררת היא עלינו שנאה כבושה ומסוכנת מאד, אשר החלה לפרוץ פרצים נוראים ואשר לא תסור, וחמתה לא תשוב, בלתי אם בצאת רבים ממנו לארץ אחרת. אך מה יעשו אם שערי כל הארצות הולבים וננעלים מפנינו, כל איש־לב מתוכנו רואה, כי שנאה אחת נשקפת לישראל מתוך מראות שונות ומעשים רבים, ויעמק לבחון, כי כבל אשר חלילה וחלילה להחליט כי האספסוף הורני אחינו, לשם אהבת עמם התכונו, או כי מעוללי עלילות הדם ומחולליהן נואלו בתמימותם להאמין, כי כן הוא — כי מי בקי בטיב השקר ותולדותיו כעושהו ומחוללהו —, כן אין לעשות שקר בנפשנו, כי בקורת המקרא של הרנַק ודליטש וחבריהם המטילים רופי בכתבי קדשנו, לשם מדע באו — ובונתם רצויה בכונת אפיון אבי כל מבקרי המקרא ממין זה, — או כי השחיטה כדת ישראל בשוויץ מטעם צער־בעלי־חיים נאסרה; כי בל אלה: אהבת מולדת והתמימות, המדע ואהבת הבריות, אינן בלתי אם מיני־נרתק שונים לכלי־משחית אחד המכונן אל לבנו, לשנאת מות לישראל, וחליפות השמלות האלה שבל בת שבאומות מכַוּנת לה לפי מדתה, תוכחנה לנו תוכחת בלתי סרה, כי בלן קשרו עלינו ואין שארית ואין בטחון עוד לאובלסי ישראל ברבות מארצות ארופא.

הן אמנם כי את אבותנו בימי הבינים מצאו באלה וכאלה וכמעט לא הונח להם מתלאותיהם אף יום אחד. אך עליהם היתה התורה הומה, ורוחה אשר בקרבם החזיקתם בכל עז, ולא נתנה את רגלם למוט, ובל אשר נתנו את בשרם למבים, כן שמרו את לבם בבחו ובטהרתו לכל דבר דת ומולדת, לא בן עתה אשר בנדול סבנת גוף האומה, נדולה היא סבנת רוחה, תרבותנו העתיקה אף כי בה רוחה

גדול עד מאד. נדחה היא מפני התרבות התקיפה הקשה ממנה. תרבות רחבה מאד יש לנו, הסוכבת את כל מקצעות ישוב העולם ודרך ארץ; אולם לראבון לבנו הולכת היא ומתרוקנת מדור לדור ומשנה לשנה. וכשהיא מתרוקנת, לאמר: כשאינה מתחדשת ומתמלאת במעשיה שהם הם כל חיי רוחה, כל וסתה ותפקידה, הרי היא מצטמקת למדע שאפשר לפרקיו להיות להם סדר נאה מאד ולענינו להיות ללמוד נכסף על כת קטנה של חכמים, אך חיים של ממש, חיי עם חי על פיו אין בו עוד. הן חיי ממשלת עם נטלו ממנו בימי החרבן, אך עוד נותרו לנו חיי הרבים [1]) כקרב הקהלה. מה רב הוא אוצר החכמה ורוח המשפט והצדק, אשר נגזו אבותנו במקצוע של דיני ממונות, שחייו מרובים מסתם מקצוע אחר שבתורה. כעדות ר' ישמעאל הנכונה "שאין לך מקצוע בתורה גדול מהן, שהן כמעין הנובע", ובאמת יש כח במעין זה, להחיות רוח עם ולהריץ את דם הנפש שבו בעורקיו יותר ממעין אחר. כי בדבר אשר האדם עושה לו קבע, ונושא אליו נפשו ביותר הוא נוגע, במשלח ירו, בדבר שחיי החברה מתגלים בו בכל כחם, בתחרות שאדם מתחרה בחברו במלחמת החיים. אך מעין זה היה לקפאון: כל זמן שדיני ממונות אלה היו נוהגים בישראל — ער הדור שלפנינו —, אצלו מרוחם הרבה מאד על רגש שתוף הפרט לכלל האומה. אם זכה בדין ידע, כי משפט עמו המקובל ובא לו זה ארבעת אלפי שנה, קם למושיע לו ולקנינו להשיבו לו מיד איש ריבו, ובכן הוסיפה נפשו להקשר אל עמו ואל רוח עמו; ואם יצא חַיָב בדין, הלא כבר עמד בנסיון בדבר שאדם למוד להתעצם ולעמוד על דעתו בכל קשיות ערפו, ואם ברבר זה הוא מוּתָר לאיש ריבו, הרי הוא מעיד על עצמו, עד כמה יקרה לו דתו ומולדתו, ועד כמה הוא אדוק בהן, עד כי היצר הרע שברעים "יצרא דממונא" לא יצלח לחשוך את ידו מהוציא את ממונו מכיסו. מאין טעם אחר, בלתי אם מטעם זה, כי משפט זה חרצה עליו תורת עמו. נסיון זה מאמץ ומקשה את לבו להבליג על תאות בצעו ולהפסיד חלק גדול מהונו, או לפעמים את כל הונו, לא מאימת שוטרים חנורי חרב, כי אם מכבוד דיני ישראל. ואם אמת הוא הדבר כי "יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו", נבין עד כמה היה בית דין של ישראל בית־ספר לחזוק דעת־נפש־הישראלית לחסומה ולתקון רגש הכרת חובותיה.

קיומם של דיני ישראל בחיי השוק, הצריך את למודם בבית המדרש ולמוד יוריספרודנץ של אומה המבקיע אל כל צרכי החול הנסים והדקים משקה ומרוה ומדשן, את כל גיד ואת כל עצב בחיי עמה ומנהלתו בדרך אשר סללה לו רוחה, על פי טעמה ועל פי צרכה.

אולם לרגלי צרכי ממשלת העמים שבתוכם אנו שרוים, בטלו בתי דינינו בדברים שבין אדם לחברו, ועמהם גלתה היהדות גלות שלמה מתחום גדול של החיים. חיי העסק היו עד העת ההיא מיֻחָדים ומסודרים בטעם אומתנו ומוכירים לנו גם בעצם שאון חיי השוק, כי בנים אנחנו לעם עתיק ונאדר, שתרבותו הרוממה מיוחדת לו, באשר פרי רוח עצמו היא. למוכירים אלה נתן דמי כיום, לחוקיהם אין עושה, והשרידים הלומדים אותם. לא על מנת לשמור ולעשות ולקים אותם בקרב אומה שלמה הם לומדים, כי אם לשם למוד בלבד כעוקצין ואהלות.

---

[1]) אֶפֶּפענטליכעס לעבען.

כהנטל מן היהדות חיי השלטון בקולי קולות ביום חרבן ארצנו, נטלו חיי המשפט הישראלי בחשאי, אך הנותרו לנו חיי הבית? הלא הם דרכי חנוך בנינו ברוח ישראל, בעינם ובעצם תומם? לדאבון לבנו יש לנו להשיב על שאלה זו בלאו מוחלט. מקור החיים, אשר ממנו השקינו את בנינו מדור דור, היא התורה, אשר מרוחה החל הילד למעום לנימות לגימות למן הימים אשר היה "יודע לדבר" ולשתות ממנו מלא לוגמיו למיום מלאת לו חמש שנים, ולשבע נפשו ממנו הלוך ושבע עד בא יומו ללכת בדרך כל הארץ וסדר הלמוד לתלמיד הקטן היה הולך ומרחיב מפרק לפרק ומתקופה לתקופה לפי מנין שנותיו "בן חמש למקרא, בן עשר למשנה, בן חמש עשרה לתלמוד". ומה אנחנו רואים ביום בתוכנו? על האנשים שפנו ערף למשמרת דתם לא נדבר מאומה, כי אם על התמימים שבנו, הנאנחים והנאנקים על היהדות ההולכת ומתמעטת, עליהם נדבר, ומה משפטם הם? בתום לבם הטהור ינמיעו את טעם הלנימות הראשונות "שמע ישראל ותורה צוה" בכל עוז אות נפשם, אף יגמרו בלבם להדריכם בדרך ישראל. אולם אף אם יהיה ה' עמם, להציל את טפם מיד האומנת הצרפתית המכברת להם שירי הנבר על פני קריאת שמע, והדוחה את מקרא כתבי הקודש מפני קריאות קלות בלשון עם הארץ, עד כמה למודי ישראל מתקימים ביד הילד? אם אביו איש ותיק גם יחרץ לשכור לו מורה ללמדו שתי שעות ליום מן השנה השמינית עד העשירית, הלא רק שתי שעות הן — ויותר מהן לא יוכלו להוגיע את הילד אשר עוד הרים נכונים לו לכבוש, הגימנזיון והאוניורסיטט — ומהן יגרע עוד הרבה מלמוד המקרא לצרך למודי דברי הימים ותשמיש הלשון העברית, אשר הם לא עוד מספרי נביאנו ורבותינו יבאו להם, כי אם מפי ספרים וסופרים ומורים, אשר לא לב כולם חמים עם קדשינו העתיקים; ונם את איפת רזון זעומה זאת ימעיטו ויעמידו על חציה, בכלות השנה העשירית לשנות הנער, על שעה אחת, כי עת להתקין עצמו בטרקלין של בית אביו קודם שיכנס לפרוזדור של הגימנזיון, ולמיום דרוך רגלו על סף בית הספר, אשר דבר אין לו עם ישראל ולמודיו, הולכת ומתקצרת השעה העברית, הבאה אחרי כל למודי החול, — כגרוזמא זו שבאה באחרונה, — בהיות כבר המוח הרופס של התינוק עיף ויגע, עד שהוא קץ בה, ואביו ואמו רואים, כי באמת אין בה תועלת ופוטרים על כרחם את בנם גם ממשהו עברי זה. והמעט מן הכלל הגדול המוסר לנו מהלל "ודלא מוסיף יסיף: מי שאיננו מוסיף תורה הרי תורתו פוחתת והולכת. הנה שארית תורת תלמיד קטן זה נדחת ונדפת מפני תורת תרבות אחרת הנבדלת ממנה המשלת עליו והמבלעת בו ביד חזקה, ההולכת ביום וגדלה עמו ומגדלתו בטעם אחר שונה מן הטעם העומד בעמו ובמולדתו, ומלבד פוגת רוח ישראל ההולכת ופנה מאליה, יש אשר ימלא הנער את ידו למרק ולנרד כל זכר לה מלוח לבו, בראותו כי היא נותנת אותו לצחוק בעיני מוריו ורעיו התקיפים, אשר רוחה זרה להם.

ועם העקר העצם הישראלי, מחיי הרוח של התלמיד, העקר גם מחיי ביתו ומגבול מראה עיניו, כי השבת שהיא שקולה נגד כל התורה כלה, ושהיא מקור חיי בית ישראל, השבת הישראלית הזאת נדחת מפני שבת אחרת. הן אמנם, כי ההורים הכשרים מתאמצים לפטור את בניהם ממעשה הכתב ביום ההוא — ובכל לבנו הננו אומרים תבא עליהם ברכה, כי משתדלים הם למנוע את בניהם מאיסור חמור — אולם גם אם ימשבו הבנים ידיהם מכתוב ומעשות כל מלאכה ולא יעשו

מאומה. כי אם ישכימו לבית הספר בשעה השמינית וישבו שם עד השעה השלישית, רק לשמוע בלמודים בלבד מבלי כתוב אפילו אות אחת, היאמר לשבתם כי שמורה היא כהלכתה? הלא השבת, היא הטובעת את חותמה על הנפש הישראלית בכל שעה משעותיה ובכל רגע מרגעיה ובכל מנהג ממנהגיה, סדר עבודת בית הכנסת, התפלה, הקריאה וההפטרה, הוֵיה מסומנת היא לעצמה, המעמקת לִפְתֹחַ את פְּתוּחֵיהָ הדקים והחדים בקלסתר פני האומה. מְסֹבַת שלחן השבת, אשר נחת רוח מאין כמוה נסוכה עליה וחליפות העליצות והקדושה העוברות עליה. הלא מיני פרצופים מיוחדים הם, שאין ביד כל חדש והושב לצור כתבניתם וכמתכנתם, ודמות אלה היא, המרימה מדור דור כמעט את ראשית התרומה לרוח ישראל, לכלול אותה במלא הדרה, ועתה, אף אם לא יכתוב התלמיד ביום השבת, התהיה נפשו הישראלית כלילה, בהעדר ממנו כל החמודות האלה בשנות עלומיו הרכות, הנוחות לקלוט כל עדן וכל נעם בעצם טהרתו? ומה יקר הוא למוסר עם, כי העדנים והנעימות, אשר ישבע, מקודשים יהיו בקדושת דתו ומולדתו! והסוד הזה כי למודי החול עוברים על כרחם את קדושת השבת, ידוע הוא גם לכל האומות המתוקנות זולתנו. הן על העמים הנוצרים לא נאסר לכתב ביום קדשם, ומדוע זה ינעלו הם את בתי ספרם בימי שבתותיהם? אין זאת, כי מרגישים גם הם בטוב טעמם, כי שבתם תתהלל בזה, ומבאן מודעה רבה לישראל.

תלמידי בית ספר העמים, הרחוקים מתורת ישראל, הלא יהדותם הולכת על כרחה הלוך וחסור מדור לדור, קורט אחר קורט הולך ונפרך מעצמותיה, עד כי עוד מעט תהיה כעץ יבש, אשר תוכו נחר כמסוס נוסס, אשר בנעת בו רוח נפול יפול ואין מקים. והתלמידים האלה הלא סתמם בני העשירים והמשכילים, אשר יקימו בראש הדור. ומה תהיה אחרית יהדותנו, אם על פיהם תִשק? הלא על כרחה תחזור לתהו ובהו.

להקדים פני הרעה הזאת, להקדים בעד אבדן מולדתנו, אין לנו דרך אחרת בלתי אם לבקש רשות מיוחדת, אשר שם לא תמצא היהדות מעצור ומועקה בדרך גדלתה ואורח חייה.

למלט את נפשנו — נפשנו כפשוטה — ואת כל קדשנו אלה, לא מצאנו מפלט אחר בלתי אם בציון. ציון היא, על פי תוכחתנו העמוקה, שבלבנו, ועל פי אמונת חכמינו מדור דור — כר' יהודה הלוי והרמב"ן וחבריו — המטע [1]) האחד לחיי עם עולם, ובעבור זה ישתוקקו שלומי אמוני ישראל אל ארץ אבותינו למען התאחד העם ונחלתו, ומלבד כל אלה הנה גופה קדוש, נושה ואוירה קדשי קדשים הם, לכל איש ישראל מחזיק בתורת אלהיו. ועל כן, מבלי בקש חשבונות רבים ומבלי התחכם הרבה, אֲצנו כלנו לכונן מנוס בציון לנפשנו — ממש — ומקדש ומעוז בה למשא נפשנו, לקדשי תורתנו.

עד כה וכה החלה יד העתים ללכת עלינו הלך וקשה ועצתנו למצוא מקום בארץ אבותנו, — הקטנה עוד מהכיל אף את החמשית ממספר נפשותינו — למקצת אחינו ולשום אותה רק לגן לשאריתם לא הספיקה לנו עוד, כי לא רק לנוה איתן המתכונן לאשו אנחנו צריכים כיום, כי אם למנוס לשעה מפני רודף. על כן התקבלה

[1]) פפלאנצשטאטטע מקום הנטיעה (ועי' מיכה א ו.)

עלינו עצת וד־אל־עריש המוכרזת בגלוי, ועצת ארם נהרים הנזרקת מפי מר זננביל בצנעה. באנו אל הקונגרס והנה שמענו כי המעט כי דבר וד־אל־עריש נדד כחלום חזיון לילה כי גם משפט הספוק [1]), אשר רק בבחו היה לאל ירנו לתת לנו נדר בארץ אבותנו, לא נתן לנו מידי השלטון ואי אפשר לו להנתן לנו בדור זה. הכשורה הזאת עברה ברצח בעצמות הנושאים את נפשם זה שש שנים למִבטח מזכה בגלוי. אך ד׳ המקדים חמיד רפואה למכה, נתן בשורה בפי ראש הציונים כי הואיל גוי נדיב ואדיר להציע לבני ישראל לקחת מידו ארץ רחבה אשר תתכלכל בשלטון ישראל, בממשלת־מקום ישראלית ואשר שר ישראלי יעמוד בראשה ואשר רק לדברי המלאכה החצונה [2]) תסור למשמעת ממלכת הגוי ההוא.

עזה ואדירה היתה העלילה אשר עוללה לנפש הקהל הבשורה אשר לא שמעה אותה אזננו ואון אבוחיו למיום גלות ישראל מעל אדמתו כי אחת מראשי ממלכות חבל שלחה את דברה אל ישראל, כשלוח גוי אל גוי גדול ועצום, ומה היה ענין דברה, כי אומרת היא להנחיל לעם הנולה והנדח הזה אחרי אלפי שנות נדוריו ארץ וממשלה.

אך עוד מעט נשמע מעבר אחד קול מקנא קנאה גדולה לפוליטיקא הנטלת מציון בידי ראש הציונים המציע כיום את הצעת הושבה ההצונה.

מהרישים ומשתאים עמדנו מבלי האמן למשמע אזנינו, הלא מודעת זאת לכלנו, כי בעבר ההוא, אשר שם התלקחה הקנאה הגדולה, היה עוד יום אחד לפני התפרסם ההצעה הזאת בקהל, שם הציוניות הפוליטית כמעט למשל ולשנינה, ולתאָנה ולתלונה, על ראש הציונים כי מתעסק הוא בה, ואיככה נהפך לב מנדיה פתאם לאהבה אותה ולדבקה בה בכל עז?

ואם נאמר, כי אפשר להרהור תשובה להתרנש בלב כת שלמה ברגע אחד ולחדש בפתע פתאום את כליות כל בניה מקצתם ועד קצתם ולדבקה בכל לב בציוניות הפוליטית ולהאציץ בכל עוז בראש הציונים לשוב ולשחר אותו בכל כהו? לוא גם יהיה כדבר הזה הלא אין לך דבר שעומד בפני האונס, הלא בפה מלא הגד להם בי אנוסה היא הציוניות למשוך על כרחה את ידה מן הפוליטיות, יען כי דבר שאי אפשר הוא, כלומר, יען כי התקיף שהיבולת בידו מונע אותה ממנו.

וככל אשר יפלא ממנו לדעת, מדוע יקוננו אנשים על אבדן דבר אשר עד הנה מאסו בו, יפלא עוד שבעתים, מדוע לא יחזיקו בדבר אשר רק אליו התאוו לפי דבריהם בהמצא להם כיום, בלי שום ערעור? מדוע אין רוחם נוחה מן ההצעה החדשה אשר היא היא העמידה על כנה את דרך הישוב אשר אמרו פה אחד באספות הקודמות לקונגרס, כי אליה לבדה הם נושאים נפשם, הלא היא דרך ההושבה הקטנה [3]) שאי אפשר לה אלא בקנין קרקע ועכשיו שבטל מאליו צרך הממון להכשר השנת משפט־הספוק, הלא תהיינה כל הקופות של הציוניות דובאות כסף בשפע רב לקנין קרקע ובדבר הזה הלא תהיה כיום יד כל הכתות שבציונים — שעד הנה חלקו עליהם — נכונה עמם ובכן הלא באה תאותם להם.

[1]) להסתפק להנאת אמת נו מן העושר הצפון בארץ, טשרטער בל׳ אנגליא.
[2]) אויסווארטיגע אנגעלעגענהייטען.
[3]) קליינקאלאניזאציאן.

אולם יש עוד מקום למתבונן, העומד מנגד, להקשות ולשאול: ואם לא צדקו המסרבים בסתרם לשטתם, אשר החזיקו בה בשבוע שלפני הקוננרס, הנה לא צדקו גם המסבימים, בהסיעם את לבבם ממשא נפשם, מן הציונית הפוליטית? על זה נשיב אנחנו המסבימים שבקהל "המזרחי" לפי שטתנו, כי דבר שיבת ציון לא חדל מעולם להיות צור לבב העם ההולך בדרכי אבותיו, ואין בין הציונים המזרחים, לבשרים שלא נתנו ידם עוד לציון, כי אם זאת, כי תחת אמור אלה, כי דיה לשיבת ציון באמונה לבד, יאמרו הציונים כי אין פרט אמונה זו של שיבת ציון מתחזק בלתי אם במעשה, בכל אשר בלל אמונת היהדות אינו מתחזק אלא במעשים וחובת המעשה הולכת ומתוספת לפי רבות יכלתנו[1]: בזמן שלא היה כח בידנו לעשות מאומה, היה די לנו בזכרון לבד, בזכר לחורבן, ובהעלות ירושלם גם על ראש שמחתנו, ומשהתחילה ידינו להשיג, הוסיפו רבותינו הגר"א ורמ"ם ז"ל על חובת הזכרון את חובת תיקון ישוב הערים בבעלי תורה ובבעלי מלאכה[2]; ומשהוסיפה ידנו להשיג, עמדו הגאונים רצ"ה קאלישער מטהארן ור' אליהו נוטמאבער מגרידיץ זצ"ל, ויוסיפו את חובת תקון ישוב עבודת הקרקע בכפרים, על חובת ישוב התורה והמלאכה שבערים, בדרך תוספת חובת־הישוב הזאת, הלבו תלמידי הגאונים ההם, אשר באחרונה היו למפלגה אחת, מפלגת המזרחי, וברואותם כי יש תקוה לציון פוליטית החזיקו בה בכל לב ונפש, אולם אחרי אשר הגד להם, מפי היוצא והבא בדבר הזה זה שש שנים, כי לעת כזאת נדחה כל תושיה מן הישוב הפוליטי, נמנו ונמרו לבלי בלות כחם ללא פרי, כי אם תחת קנין הארץ בדרך פוליטית, הנבצרה כעת ממנו, יאמצו את כל כחם לקנין הארץ בדרך הגאולה, לאמר, בדרך קנין קרקעות, לצמצם את כל מעשיהם לציון — מן היום והלאה עד בא שנת רצון — בהרבאת הבנסותיה ובקנין כל קרקע אשר יזדמן ובתמיכת הישוב הקים, כי בהנעל לפנינו לפי שעה שער ישוב המדינה, עוד פתוחים לפנינו שלשת מיני הישוב הראשונים, אשר גם מהם לא הרפינו ולא נרפה רגע אחד, גם בהיות תקותנו תקיפה לישוב מדינה בציון — כי זה הוא אופיה של תרבות ישראל הטהורה לכון בין תשמישי הרוח וצרכיה את המשקלת, אשר לא תבטל את האחד מפני האחד כי אם חעמיד את האחד בידי האחד[3] — ושלשת מיני הישוב האלה, הלא הם ישוב הזכרון והחבוב שאינו מסור אלא אל הלב, ישוב התורה והמלאכה של ברבים הנוהג גם בארצות פזורינו, וישוב כפרים של קרקע שהוא תחלה לשיבת שבותנו, ועם זה אין אנו מסיחים דעת, אף רגע אחד, כי בא יבא היום אשר תשוב אלינו ציון, כשחר נכון מוצאו, ואין איחן בעולם אשר תמצא ידו להסיע את ההקוה הזאת מלבנו, להזיז אותה אף במלא שערה דקה.

אולם מתי יבוא היום הגדול הזה? חזון זה נסתם מבל עין. אם יעשה ה' כרוב נפלאותיו להחיש את היום הזה הלא אז בל מעשינו למותר הם, אך אולי טוב בעיני ה' לשלוח לנו את פדותו בעתה, לאמר בדרך מסבות תולדות העתים המתנהלות לאטן, אז אף אם נאמר כי בעוד חמשים או ששים שנה ישיב ה' את שיבת ציון, צר לנו, לאמר: מי יודע אם עוד תכון עדתנו עד העת ההיא: האיבה הגדולה

[1] כאשר הטיב להעיד ידידנו הרה"ג ר"צ גרינהויז במאמרו "עבודת הציונים צד 14.

[2] כידוע כי לפי תקנת הגר"א משפט אחד בקופת החלוקה לבע"מ ולת"ח.

[3] ע' מאמרנו "התעודה והמולדת" לוח אחיאסף לשנת תר"ס.

המדבאה אותנו מחוץ בכל חמת כחה. עד בי גם עתה עוד אין בנו מתום. בבר פתחה עלינו חרב. והחרב הנטושה הזאת. מי יודע אם תאסף עוד אל תערה. וכח האיתנים לעשות את צוארנו בעמוד של שיש. — כאשר עשה את אבותנו גבורי הרוח בימי הבינים. — בח זה נפוג וידוף במעט בלו מלב הדור. למן היום אשר החלה התרבות החצונה וסדר חנובה. לעשות את שכחת התורה ואת זלזול המצוה. במעט לשיטה לעבודת קבע לה. — שימו נא אחינו. הבוטחים השאננים. יד על לב. והגידו לנו בלב נאמן: האמנם אתם מאמינים באחת משתי אלה: או בי בעוד שנה או שנתים ימשבו פתאם כל העמים את ידם. ויבטלו את טענותיהם. מעל הארץ אשר עינינו נשואות אליה. ופנו אותה באהבה ובאחוה לפנינו. למקלט לבשרנו ולרוחנו. ואם תסכימו עמנו בי בדרך השבע אין לקות בזה. השיבו נא לנו על שאלתנו השנית: האמנם אתם מאמינים. בי יש פלטה ליהדותנו הבבושה והבלועה כיום בתרבות השונה והקשה ממנה. האוכלת אותה בבל פה. עד לבלי השאר לה שריד בעוד דור או שני דורות? אם אחם מאמינים כן. אשריבם ואשרי חלקבם! אנחנו מאמינים בני מאמינים. איננו כן. אנחנו לא נובל להאמין בי ארצות האריים תהיינה עוד מקלט ומשמר לרוח עמנו. אם עוללינו לא ירוששו לעיני אמותיהם. אם יתנום לראות חיים. תבא עליהם אחת משתי אלה: או כי ינדלו פרע והיו לאספסוף בוערים ושל עניים. בהסנר מפניהם שערי החנוך והמחיה. מלבד שערי התורה הנעולים להם. או בי יַרכו מאד. בהפתח לפניהם השערים הננעלים האלה והיו למשבילים עשירים. אשר יפנו עורף לדתם ולמולדתם. ככל הפרופיסורים והמיליונרים אשר שארית תרבות אבותיהם העברית. בטלה להם באלף בתרבות האריית.

ואם אין לאל יד ציון. להחיש לנו עוד מפלט בארץ קדשה. לחיי עוללינו וטפנו. לכבוד אחיותינו ובנותינו. לעתידות תרבותנו בת ארבעת אלפי השנים ולמבטח תורתנו הקדושה והטהורה אשר עליה הורגנו בל היום. יש לנו לבקש אותו לפי שעה בארץ אחרת. ישוב מפוזר ומפורד בקרב עם אחר לא יטיב את נורלנו במאומה. בי כמוהו הלא יש לנו בבל הגנים ובכל המדרנות למן הישוב בהולנד עד הישוב בפרס ובמרוקא ובכלם עוד לא נושענו. ועתה אם שלח ד' לפנינו. גוי אדיר ונדיב. אשר יפנה לפנינו ארץ מיוחרת במשפט שלטון פנימי. הלא יש לנו לקחתה באהבה ורצון. בתודה וברכה ולברך את גואל ישראל כי נתן בזאת בלב הגוי המרומם ההוא. ואם אמנם בי בדבר הזה לא בא עוד היעוד האחרון. שיבת־ציון כפשוטה. הנה אתחלתא דגאולה הוא. אשר בסנגון ההסתורי הנוהג יאמר לה „תחלת הקץ" — דער אנפאנג דעם ענדעם — תחלת קץ הגלות. בי בשבת ישראל בארץ. אשר לא ימצא על בל מדרך כף רגל מעצור בתרבות מושלת עליו. השונה מתרבותו ותקיפה ממנה ומפנע בתקונים אשר לא לצרבו ולא על פי טבע רוחו הותקנו. יציץ ופרח ישראל ורוחו תרום ותרחב עד מאד. כי המעט מן הגלות אשר שלחה את כל מנפותיה אל חיי נופנו. הנה השיבה אף את רוחנו עד דבא גם בנזרותיה הקשות גם בנזרותיה הטובות... בראשית ימי הבינים נשלה ממנו את עבודת הקרקע. ואחיכ אסרה עלינו את האומנות ולא הניחה לנו בלתי אם את פרנסת הרבית ואת תגינות הרוכלים המחזירים בכפרים. ותנעל מפנינו את שערי חנוך בבל דבר בשרון ומדע. בדבר הזה חבלה את רוחנו חבל נמרץ. ובהפתח לנו זה כמאה שנה שערי בתי הספר הוצף פתאם סלון צונן של השבלה ממין אחר. לתוך חום חיי התמימות הגדולה אשר הכתה. בתערובת מיניה

ובהפך מזניה את עמנו, במין קדחת אשר לא תרפא עוד ממנו, בלתי אם בשבתנו בטח בדד בארץ מיוחדת לנו, אשר שם לא יפגעהו שטף חצון להטותו מדרכו ולשנות את טעמו על כרחו, לפי מדת צרכי האחרים אשר ביניהם הוא שרוי.

לא כן בהניח לישראל, אז תשוב אליו רוחו לחיותו כדרכה, אז תכשר לקחת מן התרבות האחרת את הראוי לה על פי עמק טבעה ואמתת אופיה ולמנוע ממנה את המזיק לה והפוגם בה. שם ימצאו כל כשרונות ישראל וכל מדותיהם, מין את מינו, מבלי היות שאינו מינו חוצץ ביניהם. הן גם בהיותנו בארץ לא לנו התקימו בנו וישנו ויפרחו אלה מקצועות תרבותנו העתיקה, אשר לפי טבעם לא יכלו ללקות בידי התרבות התקיפה ממנה. ואף כי בשכון ישראל בטח כדד, בטוחים אנו כי טבע רוחו ישוב אי"ה לאיתנו לעשות חיל ולהרבות עצמה, בישוב אשר לא יהיה נזון בחסדי נדיב, אשר מעשיו נדבה נמורה, וכל חובה אין עליו למקבלי טובתו, יעשו פקידיו בהם וכרוחם כטוב בעיניהם; לא כן הישוב הזה אשר במשפט, ולא בחסד, יכון, כי ידעו העומדים בראשו כי אחראים הם לקהל אשר יתבע את חובותיו מידם בדין ככל אשר יתבעו הם את חובותיו מידם בדין, והנוי, אשר לכל דברי המלאכה החיצונה יהיה הוא המושל בארץ, עם משפט הוא מעולם ולא יגע אף כמלא נימה בסדר הדת והתרבות, כי הלא הם הם עצם השלטון הפנימי, הנתן מידו, ואם באחזות הרחוקות, ארצות עובדי האלילים אשר בשלטון פנימי לא זכתה אותן, תשיב הממלכה ההיא את ידה מכיוצא בזה, במדינתנו על אחת כמה וכמה. ואם יאמר איש כי למען מצוא חן בעיני האדירים נבכר אנחנו תרבות אחרת על פני תרכותנו, הנה חלקות כאלה השמות את בעליהן לחרפה גם בעיני התקיפים אשר עליהם יחליקו, פרי שפלת הגלות הן, אשר מקום לא יהיה לו בארץ מיוחדת. ארבה, ישוב כזה חפשי מבית וסר למשמעת חיצונה, כבר התמחה בימי אבותנו לבית מדרש גדול לתרבותנו העתיקה ולקוממיותה, אשר היתה לנו למקור אונים עד היום; ימי חסות פרס, מקדון וממלכת בית תלמי ובית סלוקים הלא הם היו ימי כנסת הגדולה, אשר רק תקנותיה הקימות עד היום הן הנה כל עצם תרבותינו, ומה עצמה תפארתה של זו, עד כי משכילי יון ורומי חמדו את יפיה וידבקו בה לאלפים ולרבבות, וגם עתה בהתיחד לנו ארץ, המעט ממנה כי תהיה למנוס לנו מפני מבקשי נפשותנו, תהיה למקלט גם לדתנו, כי שם הלא יהיה יום השביעי שכתוב ולאסורי מאכלות לא יהיה אף צל אונם מדומה; בליל עשרים וחמשה לחודש נעלה נר אך על מנורת החנוכה, וענף עץ־היער הרענן, יהיה לנו לסכך על הסוכה. בכל פרי תבואת המדעים ובכל תקוני תרבות הישוב על פי המסקנא האחרונה שבאחרונות, נחויק בכל מיני חבה ובשום פנים לא נאבה להיות מן העמים האחרונים בכל דבר ישוב ודרך ארץ כי אם מן הראשונים שכראשונים. אולם עם זה תהיה לנו דעת התורה עקר, לא ספרי יון ורומי יהיו לבנינו בבית הספר, למקור טעם כי אם חזון נביאינו ודברי רבותנו. שם בהיות ישראל גוי יושב על אדמתו, שומר מצות אלהיו והולך בדרכי אבותיו ומחויק בכל הטוב אשר בחכמת עם ועם, תהיה זאת תפארתו ומשוש דרכו, להוכיח לכל באי עולם, עד כמה תסדר התורה והמצוה, בהשמרן כהלכתן, את חיי הנפש והבית ואת חיי הקהל והאומה ועד כמה הן נותנות פרק נאה ושכל טוב לעם ההולך בהן.

מיטב פרי חיי התורה והמצוה שיש עמן דרך ארץ במלא משמעה, תמצית האורה המתמרת ועולה מדברי התורה שבכתב ושבעל פה, אשר תהיה לנשמת חיים

באף העם ההוא. יתלכדו ונתכו יחד והיו לתורת מוסר אלהי ישראל אשר תהיה באמת לאור גוים.

ולהכין את לבו ולהכשיר את מעשיו אל הצביון הגדול הזה, לשום את תורתו לנס בכל הליבותיו ולבלתי הכנס בערבוביה, בחפזון ובמנוסה אל נוה הקודש אשר עינינו אליו מעולם ועד עולם, טובה לישראל, ארץ מגדלה, ארץ, אשר מלבד אשר ימצא בה את הצורך, את חיי השעה, ילמד שם לעשות את צביונו בעולמו, לחיות את חיי העולם; ומשם כי יבוא לציון, תהיה היא הגונה לו והוא הגון לה ואת דרכו אליה מי יודע? אולי מעבר לנהרי כוש — יובל שי לד' צבאות עם ממושך וממורט — אל מקום ד' צבאות הר ציון.

זאב יעבץ.

„ממזרח" מכתב רביעי.

גם הקונגרס הששי כבר חלף עבר וימסר לרשותה של ההיסתוריא; אבל רשומו יהיה נכר הרבה, הרבה מאד. שונה הוא הקונגרס הששי מכל הקודמים לו, ונעלה עליהם רב יתר בגדל ערכו לתנועתנו כלה ולכל העם העברי. לא קונגרס של דברים ושל דרשות היה הקונגרס הששי, כי אם קונגרס של מעשים ופעולות, שמהם לגורל עמנו כלו תוצאות. יאמרו מתנגדינו מה שיאמרו, והקונגרס הששי בא ומטפח על פניהם ומוכיח להם בעליל, כי התנועה הציונית כבר היתה לכח פוליטי, שמלכי ארץ ושריה באים עמה בחשבון ושמים לב לדרישותיה. בעובדות כבירות ובאותיות בתובות שחור על גבי לבן, הראה הקונגרס הששי גלוי לכל, כי לא משחק היא הציוניות ולא מעשה ילדים של איזה הוזים־חולמים, כי אם תנועה מעשית כבירה ועצומה המעסיקה את לב איתני תבל והעולה על שלחן השרים אשר בארץ ישורו. יבאו נא כל אלה, שהנידו עלינו תמיד ראש ויבזו לנו וילעגו עלינו ויתנונו לחולמי חלומות בהקיץ ולהוזים הוגים בשוא, ויעידו נא נאמנה, — האם היה עוד כדבר הזה בדברי ימי ישראל עד ימי הולדת הציוניות: כי יבוא גוי עצום וכביר כעם האנגלים ויציע לפני העם הרצוץ והשפוי, עם העברים, כברת ארץ נדולה וממשלת בית נכונה? או השמע העם העברי עד הנה דברים טובים ונחומים בהדברים הנעלים ההם, שממשלת אנגליה הואילה בטובה להשמיע באזני הקונגרס הציוני לכל העם העברי כלו? וכי שמענו עד היום דבר מפי אחת הממלכות, כי ע ם אנחנו ולנאולה אנו צריכים להיות ככל העמים האחרים, אשר על פני האדמה? וכי זכינו עד היום לשמע מפי ממשלה אדירה, כי ת ח ש ב ל ה ל א ש ר בהיות לאל ידה לעזר לעם ישראל להיות לעם עומד ברשות עצמו? או הפתחה לנו עד היום אחת ממלכות תבל את שעריו אחת מארצותיה לרוחה ותאמר לנו: ראו הנה הארץ הזאת לפניכם, שבו בה והאחזו בה כטוב בעיניכם ולכם תהיה מעתה ועד העולם? — — כלנו יודעים למדי,

כי בכל שנות גלותו מצא ישראל בכל ארצות נדודיו רק שערים סגורים ודרכים נדורים, תמיד קדמוהו בלוות שפתים ובשריקות בוז, תמיד שללו ממנו כבוד אדם ומה גם כבוד עם, תמיד דרשו ממנו את כל קניניו הלאומים וסגולותיו ההסתוריות וכל זכיותיו האנושיות, חלק פרורי פת הרבה שלקטו תחת השלחנות וחלק נזיד העדשים ששפכו בפניו, ונחשב בעיני הכל כבזוי אדם וכנוי־מתועב. זה היה חלקו של היהודי בכל ימי גלותו, לעלבונו מיד כל חדל אישים, לשפלותנו בעיני עצמנו כיום, לסכנת מעמדנו הרופף שברופפים והרעוע שברעועים אין מלין בפי מליץ ובעט סיפר לערוך להם אפילו דמות כהה ופתאם לפתע היה אור במחנה ישראל, זה אורה של הציוניות!

ואמנם לא היה איש, אשר יפקפק באמתת דעתנו, כי רק על ידי שנוי מעקרו יושע העם העברי, לאמר: על ידי יסוד מקלט בטוח לעם העברי בארץ אבות. לעומת זה רבו המסופקים והמפקפקים באפשרותו של רעיוננו מצד עצמו לצאת לפעולה מצד מי שהכח בידם ובבשרונם של העומדים בראש, להוציא את הדבר למעשהו. ואת הספק והפקפוק הזה שמו בעלי ריבנו למכשידים בידם, להטיל דופי בנו ובמהיגנו הנכבד עד כי נדח כל העם אחריהם להביט על הציוניות בעל דבר של ילדים ולא יותר. אולם מה אנחנו רואים בהיום הזה?

והנה בא הקונגרס הששי ויסתום את פי כל המתלוצצים והמבדחים. אם עד היום עוד יבולים היו להערים ולהטיל ספק באמתת בקוריו של מנהיגנו בחצרות המלכים לשם רעיוננו; הנה כהיום הזה אנוסים יהיו גם המה להודות לנו ולדברנו. התעודות שגלה לנו מנהיגנו בקונגרס הששי מכריזות בקולי קולות על דבר כל החיל הגדול, שעשה על שדה עבודתו המדינית לטובת רעיוננו. חיל שטרם זכו לו כל הגדולים, כל בעלי המיליונים אשר בישראל. שתי ממשלות ממלכות התבל באות בדברים שבכתב, בדרך רשמי עם מנהיגנו זה, על דבר רעיוננו, ומבטיחות לו את עזרתן ותמיכתן לדבר הציוניות, ויסוד מקלט בטוח לעם העברי בארץ אבות. והאחת מהן, אנגליא, גם מציעה לפניו ככר אדמה משלה, בתנאי שהישוב שיתכונן שם, יהיה על יסודות אוטונומיים וממשלת בית. כל איש שמיח לו בקדקדו יבין עתה, כי עומד הוא לפני תנועה כבירה ועצומה, תנועה שחדרה כבר לעולמות העליונים ושהיתה לכח פוליטי אדיר, שאיתני עולם מחשבים עמו ומחשיבים אותו. אי אפשר לעבר עוד על הציוניות בלי שום לב, כדרך שעוברים על דברים שאין בעל נפש מפנה לבו אליהם; אי אפשר להביט עוד על הציוניות כעל דבר, שרק נערים יעסקו ויטפלו בו ושאיש בא בימים לא ישניח בו. הכל יודעים ומרגישים עתה, שהציוניות היא דבר מאד נעלה ומאד חשוב, אחד הכחות הגדולים שבידו לשנות גורלו של ישראל תכלית שינוי, ועל כל האנשים ההם החפצים בתקנתם של ישראל — ובהטבת מצבם, עליהם למהר ולתת יד להציוניות, למען אשר עוד ירבה כחה וינדל אונה ותמהר התשועה לבא ויחישו הימים הטובים להניע לנו.

על הספק שהסתפקו באפשרותו של דבר רעיוננו לצאת לאור, באה עתה הממשלה הבריטית, המוכחה ביותר לענין זה, שכבר הושיבה מדינות רבות אחרות, ותביא בלב בעלי הספק האלה את הדעה וההכרה, כי אמנם דבר שאפשר הוא, שתקציע לנו איזו ממלכה שהיא נחלה, להתישב עליה בתור עם עומד ברשות עצמו,

ועדותה של הממשלה הבריטית, היודעת למדי מה הוא ישוב ומה היא יסוד אוטונומיה, נאמנת עלינו, כי אמנם עוד ראוי הוא העם העברי כשהוא לעצמו להמנות בין העמים המישבים ארצות חדשות, וכי אמנם כראוי הוא והגון להיות לעם שובן ברשותו המיוחדת לו; ואם היא אומרת, כי אוטונומיא חדשה אפשר לברוא, ובי היהודים מובשרים לברוא אותה, אז אין לנו להסתפק עוד ולהרבות בהשערות ואומדנות, ואם רק בללו של דבר זה בבר אפשר הוא, אז גדולה תקותנו, כי בזמן מן הזמנים יאות גם השלטון התורכי לתת לנו את ארץ אבותינו, למען נכונן בה ישוב עברי על יסוד אוטונומי, ותקותנו זו מתחזקת עתה על ידי המעשה הכביר של ממשלת אנגליא.

אם אנגליה, העשירה בחמר ורוח, והמומחה בהושבת ארצות נשמות והנזקקת עוד בהיום לארצות חדשות, בעד בניה המבקשים מקום לעבודתם, אם אנגליא זו מצאה בבל זאת חפץ בהיהודים, למסור על ידם את אחת מנחלות אדמותיה, להתישב בתור עם עומד ברשות עצמו, — על אחת כמה ובמה שיכולים אנו להיות למועיל לממשלת תורכיה תשים לה את אנגליא למופת ותחיש ותמהר להכנים לארצה המתה, את העם העברי החי והעז, למען תשוב לחיות גם היא. ותקותנו זו התחזקה ביותר אחרי ההבטחה שקבל מנהיגנו מאת אחת הממשלות הכבירות והעצומות, שדבריה נשמעים באזני השלטון, בהיותה שכנתו, להיות לו לעזר בהשגת מקלט בטוח בעד העם העברי בארץ אבותיו. ותקותנו גדולה לאלקים הבוחר בציון, כי עוד יניעו לנו ימים טובים ושמע נשמע, כי נתן לנו הרשיון לשוב לארץ אבותינו ולהאחז בה, ובכל אשר נתן לנו עתה הרשיון מאת ממשלת אנגליא להאחז באפריקא.

סוף דבר, הקונגרס הששי בא יהוציא את הציונות מכלל הדברים שאפשר לפקפק בהם ולהסתפק בם, ויעמידנה על בסים מעשי ומוחש הנראה לעין כל, ושאי אפשר להטיל עוד ספק בו ובאפשריותו. לא חלום היא הציוניות ולא מקסם בוב. כי אם דבר שיש בו ממש ושיש לו אחיזה במציאות.

והדבר אשר הביא את הציוניות עד הלום הוא רק עבודתה המסודרת שעשתה אותנו לעם מאורגן ומאוחד. יפה אמר נורדוי בקונגרס הששי, כי בל גדולתה וכחה של הציוניות, היא הפוליטיקה הלאומית היהודית. שבראה לנו, כי הגדולה והאיומה מכל המבות הרבות, שהוכינו בידי הגלות, היא מכת הסרון סדר בכל דבר שבאומה. מיום שגלינו מארצנו הלך הסדר הלך ופחות, הלך ורפה, עד אשר חדל בולו. ובהבטל ועד ד' ארצות כישראל בטל כל משטר בינינו, ומצבנו הורע גם מבחוץ גם מבפנים, כי נפסק בל הקשר הלאומי בינינו ונפגם הרגש הלאומי, עבודת היחיד למובת האומה פסקה, וכל אחד התבנס בעולמו הפרטי ומעט מעט חדל איש ואיש מאתנו לצאת ידי חובותיו לעמו וצרכי כל אחד מאתנו היה לעולם בפני עצמו ואיש איש מישראל לעברו ולבצעו פונה. והדבר הגיע לידי כך, כי רב בני עמנו, לא רק שהחלו לבבר את ענייניהם הפרטיים הנקלים, על פני ענייני העם הגדולים, ובמקום שהדבר נוגע להנאה עצמית פורתא, אינם משניחים בלל באומה לראות, אולי יזיק דבר זה לענייניה היא. לא רק שהם מבזבזים לבטלה בח רב על שדות אחרים, מבלי להביא גם לעמם

תועלת כל שהוא, אלא שעוד נכונים היו לעשות גם דברים שמזיקים הם לעניני האומה, ובלבד ששכניו הגוים יאמרו עליו, כי הלאומיות הישראלית רחוקה מלבם, והנקל להבין עד כמה נתקלקלו החיים הלאומים אם יכולנו להגיע עד לידי כך, שבנינו יתפארו בהתכחשותם מלאומיותנו. המוסדים הלאומים הלכי הלוך ודל מאפס יד חרוצה לנהג אותם עד אשר נפלו לבלי הוסיף קום או נפלו בידי יחידים העושים בהם כחפצם ורוחם. שאלות הכלל לא ננעו ללב העם ולא נפתרו על ידו ותשארנה בלא פתרון כלל, או, מה שרע ביותר, נפתרו על ידי יחידים, שבמקרה נעשו לראשי האומה ופותרי שאלותיה. וכל העצות הטובות הרבות והתחבולות בינינו, היכולות להיטיב מצב עמנו בחמר וברוח, לא מצאו למו כל סיוע ועזר מחסרון עבודה מסודרה. בטוחים אנחנו, כי אילו היה בינינו קשר לאומי הזק ואמיץ ואלו היה לנו הסדר ההוא, שדונמתו הננו מוצאים בקרב העמים האחרים, כי עתה לא היה מצבנו הפנימי נורא ואיום גם בחמר גם ברוח כאשר הוא היום. אלו היה העם העברי מאוחד ומאגד על ידי ועד עומד בראש, הבא בדברים את כל חלקי האומה והמפקד אותם והמצוה עליהם, בי עתה היה מצבנו טוב הרבה, הרבה יותר מאשר הוא עתה. הרבה, מאד הרבה, היינו יכולים לעשות בהשתתף כחותינו להרמת מצבו החמרי והרוחני של עמנו. והרבה צרות שידענו בהן, שהן מתרגשות לבוא עלינו היו נעצרות על ידינו. לבל היינו הפנימיים היתה אז צורה מתוקנה ומשוכללה מזו של עכשיו, או אז לא חלו בנו הרבה מהפרעות הרבות ההן, שהננו חלים ומרגישים אותן כהיום הזה, ובה במדה שפעל חסרון סדור הפנימי לרעה על חיינו מבית, בעצם המדה ההיא השפיע לרעה על מצבנו מבחוץ, בהיותנו לעדר מפוזר ומפורד. אבדנו אז את האויטוריטט שיש לכל קבוץ עממי ולאומי. ומני היום ההוא, שאבד לנו הניר האחרון של הסדור, מני אז נדמה קולנו ולא יסף עוד להשמע בין החיים והכל הביטו עלינו כעל שלדי מתים מתנועעים, בעל צללים נודדים ולא שמו אלינו לב. בנוהג שבעולם, שהממשלה או העם באים בדברים רק עם עם שבט ומשפחה ולא עם היחיד הבא לדבר בשם העם, והעם לא בחר בו. ולזאת חדלו העמים והממשלות מבא בדברים את העם העברי ולשמע את משאלותיו, ולמן היום ההוא, אשר פסו מקרב ישראל „עומדים בראש", לא האוינה אוזן ראשי העמים האחרים דבר נכון מכל המתרגש בקרבנו מבית לששון או לאסון, לחיים או למות, כי נפסק החוט, אשר קשר את ישראל להעולם הגדול ויהי כמת בין החיים, ואם אחר מגדולינו זכה לכבוד ונכנס להמליץ טובות על ישראל, דבר ככל העולה על רוחו הוא לא ברוח העם ויבקש וידרש דברים, שרוח העם זר מהם לגמרי. ודרישותיו האמתיות של העם נשארו בקדם זרים לבל העולם הגדול והתקיף.

ולא עוד, אלא שרבים מבעלי טובותינו שדברו בשם העם והעם לא שלחם, הכניסו בשמנו לספירות השולטות דעות ומחשבות רחוקות מכליותינו היכולות רק להזיק לענינינו הלאומיים. ובחפצם לעשות חונף לגדולים, הכחידו תחת לשונם את צדותינו ותלאותנו ויומרו שירים על כל הטובה הנעשה לבית ישראל, המה הגידו וחזרו והגידו, כי עמם שבע רצון הוא בכל, ולא יחסר לו חלילה דבר, ונדיבי העמים האמינו להם אמונה אמן, כי עם ישראל שלו ושאנן, יתענג על בל טוב ושבע נחת, ובכה התענה עמנו תחת סבל צרותיו ויסק בינונו ואין איש שם אליו לב. ומי יודע מה היתה אחרית כל אלה.

אך הציוניות באה לעולם ותהי לתל שכל אוהבי עמם בישראל מכונים אליו את לבותיהם ותעמד בראש, ותחל לעשות את עמנו לחטיבה לאומית אחת. הציוניות התחילה לברוא סדור, אשר בלעדיו אין כל אומה יכולה לעמד. רק מעט מעט נדלה ורחבה האגודה, עד אשר בקרב שנים אחדות הקיפה במעט כל הפוצות בית ישראל. לעיני כל באי עולם, החל העם היהודי להתגלות בתור עם מאורגן ומסודר וקולו, קול עם כולו, החל להשמע על פני תבל מעל הבמה, אשר ממנה ישמע לראשונה באזני אירופה הנדולה קול העם העברי, אנחותיו ותקותו, ודעת הקהל הנדול, ובין רגע כלו כענן כל השירות והתשבחות שהשמיעו תמיד אפוטרופסיו ותחתם נשמעו דברים אחרים, שונים מהם מן הקצה אל הקצה, וממרומי הבמה העברית הביע ברמה העם העברי את תקותו הנושנה, לשוב לארץ אבות, לעיר בה דוד חנה. העם העברי הזיב בגלוי את דברי כל השאננים ההם, שהבטיחו תמיד, כי דבר אין לו עוד להעם העברי ולארץ אבותיו. באזני כל העולם הכריז היהודי את תביעתו ההיסתורית על ארץ אבותיו בכבוד ועז. ולמני הרגע ההוא נהייתה אחרת בישראל ובעמים. ישראל החל להתאחד, ולמני הרגע הזה קבלו חיינו צורה אחרת לגמרי, וכל הויותנו היתה לאחרת. הבל התחילו מכירים כי אי אפשר עוד להתיחס לישראל ביחס שנהג עד כה, ולמין הרגע הזה מתחילה פוליטיקה־יהודית להופיע על במת התבל. והפוליטיקה חשקטה הזאת מראה מהודה והדדה על כל צעד וצעד.

ודאי הוא, שאלמלא היתה הביאה הציוניות סדר בעולמנו לא עלתה על דעה הממשלה האנגלית לשום לב כלל לכל מה שיאמר ישראל על חפצה לסנור את שערי ארצה בפניו. וזה האות, כי לא מצאה לנכון נם עתה לשאול בעצת כל אדיריו שבאנגליא; ובלי כל ספק היה הדבר נגמר לרעתו של ישראל מבלי נם להמלך בו, אבל מבין שציוניות מסודרת קימת בעולם ראתה הממשלה הבריטית הרוממה חובה לעצמה לקרוא לראש הציוניות המסודרת הזאת ותשמע מה בפיו, והוכחותיו ההניוניות הביאו לידי כך, שהממשלה הבריטית השבה לה לחובה להקצות בארצה מקום מקלט בטוח להעם העברי בטרם תבא לסנר את שערי בריטניא בפני הנודדים. זה הוא פרי הציוניות וסדריה! השלטון התורכי חולק בבוד למנהיגנו, קיסר אשכנז ומיניסתר רוסי עוסקים עמו על אדות מעמד עמו ואחריתו וממשלת אנגליא מציעה לפניו נחלה משלה לבונן שמה מדינה יהודית!

אלו הן התוצאות הנדולות שצמחו לנו במרוצת שש שנים של עבודה. והכל בשביל מה? האם הדוקטור הירצל כשהוא לעצמו זכה לכל אלו? לא ולא! האיש הנעלה הזה היה חי ועובר נם לפני עשר שנים ובכל זאת לא היה לו הכח ההוא שיש לו כהיום הזה; לא עמו בפרטו באות הממשלות בדברים, כי אם עם ראש הציונים, אם כי כבודו וערכו היה נדול מאד נם אז בתור דיפלומאט חרוץ. ובכן אם אנו חייבים תודה לד"ר הירצל בעד יתרון הבשרו להיות ראש ומנהיג ובעד הקדישו לנו את עתו, כספו ונפשו, יש לנו לדעת כי בחו זה וכבודו בפמליא של מעלה משלנו הוא ולנו יהיה עד הועלם.

ובפנות השלטן התורכי דירה לדוקטור הירצל בארמונו, חלק השלטן כבוד לכל עם היהודים כלו, אשר לרגלי סדורו זכה לעמוד במקום נדולים. ובהציע ממשלת אנגליא לפני דוקטור הירצל את חמדה ושובה, עשתה אותו לשליח לשום את הדבר

הזה לפני הקונגרס הציוני וכאשר יהליטו הברי הקונגרס כן יקום, וברכות הממשלות באו ל ה ק ו נ ג ר ס ה צ י ו נ י בכללו, כי הקונגרס הוא סוד אנשי המעמד לציונים, שהם לענין זה העצם בנוף האומה.

ומעתה, אם לאחר עבודת שש שנים של סדור הברה בת איזה אלפי איש, שכל מתנותיה אינן אלא פרוטות ושהופרעה על ידי מאות אלפי מתנגדים הנענו לידי כך, להטות אלינו את חסדי הממשלות האדירות בתבל — מה איפוא השגנו לו היה לנו אהדות שלמה המקפת את כל ישראל כלו, — אהדות בעלת מליוני רובל וכחות הרבה ? ! מי יודע אם לא מצאנו כבר לכף רגלנו את המנוח אשר אנחנו מבקשים׳.

מתנגדים רבים ישמחו לשמע, כי לעת עתה לא נתרצה עדיין השלטן לתת לנו אוטונומיא בארץ ישראל והסכים רק לקולוניזציא נרידא. ובטוב לב המתנגדים האלה עליהם הנם באים אלינו ומתגרים בנו; ואנחנו אין לנו להשיב להם כי אם את האמת הנמרצה, כי רק הם הסבו ברעה הזאת, בגרשם את עם ד׳ מהסתפחה בנחלת הציוניות, בהוציאם כל דבה רעה ונשחתה עליה ועל כל מוסדותיה, לולא הם שהיו בעוכרינו, כי עתה כבר היתה לנו כת גדולה ועצומה, עשירה באנשים ובכסף, כי עתה כבר היה לנו גם הטשרטר בארץ ישראל. אבל מכיון שבמעשיהם נשארו הציונים רק למפלגה קטנה בעלת מוסדות קטנים לנכי הדבר הגדול המבוקש, מה הפלא איפוא אם טרם נמלאו כל מאוינו וטרם בא לנו כל מבוקשתנו, ותחת הטשרטר שבקשנו מצאנו רק רשיון לקולוניזציא ? !

מקוים אנחנו כי אחרי הקונגרס הששי לא עוד ימצא בקרבנו אף אחד אשר ישיל ספק בדברים שמנהיגנו הנעלה משמיענו על דבר עבודתו המדינית. והפעם שמענו ממנהיגנו אמרים ברורים ומפורשים, כי לפני שנתים ימים רצה השלטן לתת לנו טשרטר בארצנו הקדושה. רק הסרון הכסף, שבאמת במה נחשב הוא בערך לעמנו בעל שנים עשר מליון איש כ״י, עמד לשטן בדרך. ועתה יניד נא כל איש לבב ובעל נפש, במי האשם תלוי, אם בציוניות שהספיקה לעשות נדולות ונפלאות בערך לכחותיה או באנשים ההם שגרמו לכך, כי להציוניות לא יהיו די האמצעים ההמריים הדרושים לחפצה ?

ומנהיגנו זה אומר לנו עוד, כי עתה נפתח לפניו פתח־תקוה נדול והדש להשיג מטרתנו והפצנו בארצנו הקדושה. לרגלי הצעדים המדיניים הנדולים שצעדה תנועתנו בימים האחרונים הזקה ונדלה התקוה בלב מנהיגנו על אחת שבע, כי אמנם הפצנו ינתן לנו ברצות ד׳ דרכנו ואמנם בא נבא לחף המקווה, חוף ארצנו הקדושה והיפה, העבודה שמבחוץ הולכת בחסדי האל ומצלחת, ואין הדבר חסר אלא שנם עבודתנו מבפנים תתוקן ותשוכלל. הגיעה העת, שכל בני עמנו מקצהו יחישו ויתרכזו מסביב לדגל הקדש אשר הננו נושאים ברמה ; הגיעה השעה שכל בית ישראל כלו יסתפח לתנועה הציונית ואיש איש מישראל יתן ידו לעבודת הקדש, העבודה הגדולה והנעלה, עבודת בנין בית לישראל ומכון לתורתו בארץ אבות. ואז לבנו סמוך ובטוח בד׳ הבוחר בציון, כי אמנם עשה נעשה ונם יכול נוכל, יהי נא הקונגרס הששי לאות לכל בני ישראל ויראו ויבינו, עד מה בחה של עבודה מסודרת נדול ועד כמה תוכלנה להיות נדולות התוצאות הטובות אשר תצמחנה לנו על ידיה, עבודת אחים על שדמות בת עמנו. הנסיון של ששת שנות המעשה מראה לנו בעליל, כי בעזר

ד' דרכנו נכונה לפנינו ומטרתנו קרובה לנו, והתורה היוצאת לנו מעבודתנו העברה היא אך אחת: על העם העברי להסתדר ולהתאגד וללכת בשם ד' ולעשות תושיה בישראל!! יהיו נא איפוא אחינו בני ישראל בנים מקשיבים לקול הלקח הזה היוצא מפי המורה היותר מומחה, מפי הנסיון, ויבאו ויתנו יד לדגל ציון, ויחד את יתר אחיהם הציונים ישאו בעל הקדש ויעזרו בבנין בית לישראל בארץ ישראל. או אז יראו כי ד' השוכן בירושלים יופיע עלינו, ירצה פעלינו, ינמור בעדנו ויביאנו אל המנוחה ואל הנחלה בארץ חפצנו בה. הבה נקוה כי כל הישרים בלבותם וכל אנשי הרוח אשר בישראל יבאו אלינו להיות בין הבנים—הבונים. אחרי ראותם את כל הודה של הציונית והדרה שנתגלו למדי בקונגרס הששי. הבה נקוה. כי הקונגרס הששי יביא למחננו את כל האנשים ההם, שבקטנות אמנתם עמדו עד כה מנגד ואז תגדל המחנה אשר אתנו וירבו כחותינו ותעצם ותגדל עבודתינו ונגיע בחפץ ד' לציון מטרתנו. או אז יכתב שם הקונגרס הששי בדברי ימי ישראל, בתור קונגרס שהרבה ושהאדיר לעשות למען ציון עיר קדשנו וירושלים תפארתנו!

זהו ערכו הכללי של הקונגרס וזאת היא התורה היוצאת ממנו. ועתה נעברה לפרטיו הנכבדים לנו מאד, בגלל תוצאותיהם הנכבדות והנעלות. כמובן השאלה על דבר אפריקה היא היותר נכבדה וחשובה מכל יתר השאלות, שעמדו על הפרק, ועליה אנו צריכים לדבר ביחוד. אבל טרם נבא לחוות דעה בשאלה זו עלינו להסיר טעות שנקבעה, באשמת סיפרים אחדים, בלבות רבים, בי המזרחי כולו היה בעד הצעת אפריקא. אלה שקראו בעתונים ידועים, את הליכות המשא ומתן וההחלטות על דבר אפריקא יכולים להחליט, כי צירי המזרחי בתור מזרחים היו בעד הצעה זו, כי אפשר ללמוד מסגנונם של העתונים, כי המזרחיים באספותיהם בינן לבין עצמם החליטו לתמוך את הצעה זו, ויטילו אותה להובה על כל צירי המזרחי. אבל האמת לא כן הוא. אמנם הרבה דברו, התוכחו ודנו המזרחים בינם לבין עצמם ע"ד שאלה זו. אבל היו גם רבים שעמדו בכל עז כנגדה ויניחו עליה בכל תעצומות עוזם, והדעות רבו ותרחקנה זו מזו, עד אשר לבסוף הכירו הכל, כי אי־אפשר לקבע החלטה־מפלגתית בשאלה זו וכי אי אפשר לדרוש בה ותור או פשר, ומכח הכרה זו לא נתקבלה בל החלטה מטעם האורגנזציא המזרחית ונשארה הזכות לכל ציר וציר לחוות דעה ככל הטוב והישר בעיניו, ובכן בבא ציר מזרחי לחוות דעתו, היתה דעתו זו דעת איש פרטי, ציוני סתמי, ולא דעת ציוני בעל אורגנזציה ידועה. וזה האות, כי לא רבים, רבים מצירי המזרחי היו נגד ההצעה הלזו. ואם נדייק בחשבוננו נראה, כי לא מעטו בין המזרחים ה מ ת נ ג ד י ם ה א מ ת י י ם להצעה זו פחות מבקרב המפלגות האחרות, אשר לקחו למו את ההתנגדות לאפריקא לקרנים לנגח במו את המזרחי ועוד. דבר זה גלוי הוא וידוע לכל, אלא ששינאי המזרחי, מצאו פה מקום לשלוח רוח רעה בין המזרחי ובין הציונים הרבים ההם, המתנגדים להתהישבות באפריקא, ולמען העמיד את האמת על תלה הננו מודיעים, כי אין עוד להמזרחי כל שיטה קבועה בדבר אפריקא, בטרם אשר תבררנה אותה האנודות בעצמן. ואם כה או כה תהיה החלטתן של האנודות בגלל הצעת אפריקא לא יעוב המזרחי את דגל ציון עד העולם ועוד ביתר שאת ויתר עז יוסיף המזרחי לעבוד בשביל שיבת ישראל לארץ ישראל, אחרי בי המקרים האהרונים באים ומאשרים, כי ככל אשר נרבה אנחנו לעבוד ולעבוד כן הננו מתקרבים יותר ויותר למטרתנו, לחוף ארצנו הקדושה.

והכרה זו תוסיף לנו עצמה ועז להשניא ולהאדיר בעזרת ד׳ את פעלינו לטובת ארצנו, עד אשר ירחם ד׳ עלינו ויביאנו אל נחלתנו.

וביחד עם זה, חושב לו המזרחי לחובה, לבלתי השפיע על דעת האנודות ולכון אותן כנגד ההצעה הלזו. השאלה הלזו היא חשובה ביותר ורבת התוצאות ביותר, וגורל עמנו כולה תלוי בה ואין המזרחי מוצא עוז בנפשו, לקחת עליו את האחריות להטות את דעת הקהל כלפי עבר זה או אחר. שאלה חשובה בזו צריכה להפתר על פי דעת העם עצמו מבלי היותו מושפע כלל, והמזרחי בוטח ברוחו של העם ודעתו העצמית, כי הם אמנם ימצאו את הדרך הנכונה והישרה לפניו. העם בעצמו הוא השומר היותר נאמן לנופו ולרוחו ועל פי טעם א׳נסטינקטיווי הוא בוחר לו זה אלפי שנים תמיד את הדרך הראויה והמועלת. לפי דעת המזרחי, רק העם כלו צריך להיות הדין היחידי בשאלה הנכבדה הלזו ולהעומדים מראש, יש רק להיות מאירי דרך ומורי נתיבה: להרצות לפני העם את כל פרטי השאלה הזאת לעמקם ולרחבם, ולהסביר את כל טעמי הדבר השונים והעם בעצמו ישפוט נכחה ויחליט דבר לאשורו. והמזרחי באשר הוא, לא יהיה לא „קטגור" ולא „סנגור" ואיננו חפץ להיות בלתי אם „מרצה" פשוט בדבר זה והאנודות תוצאינה לאור משפט. ולכן אנחנו מוסרים פה רק את הדברים שנשמעו בקונגרס לזכותה או לחובתה של ההצעה הלזאת, מבלי לתוות מצדנו משפט בל שהוא.

המתנגדים להישוב באפריקא תמכו יסודותיהם באלה הטעמים:

א) ההצעה האפריקנית היא נגד הפרוגרמא הבזילאית האומרת ברור, כי מטרת הציוניות היא לברא לעם העברי מקלט בטוח בארץ ישראל דוקא ולא באיזו ארץ אחרת. וטעמו של דבר, מפני שהציוניות נזרה לחדל מעסוק בדברים כאלו שתשועתם אינה אלא עראי, ואינה אלא לשעה ואינה אלא למקצת. הציוניות קבעה לה לחק לטפל רק בדבר שיש בכחו לפתור את שאלת היהודים החמרית והרוחנית פתרון גמור, עולמי וכללי, ולכן בתרה רק את ארץ ישראל לה למקלט בטוח במצאה רק שם לה פתרון נכון גם לשאלת היהודים גם לשאלת היהדות. ומקלט בטוח באיזו ארץ אחרת, אם אמנם יטיב את מצבנו במדה מרובה, לא יביאו את התשועה הגמורה לרוחנו, ולא יהיה רק מעין מכשיר פאליאטיבי ושאינם מענין הציונית העומקת ואוחזת רק בדברים לשום סוף תכליתן. ובאמרנו היום להסכים מהישוב באפריקא הרי היא חזרה לאחור מכל מטרתנו ותכונתנו, ואם אמנם המכשיר הזה גדול הרבה וחשוב הרבה יתר ממכשירי הרוחה הקדמים, בכל זאת אך מכשיר הוא, על כן יש לכל האוחזים בפרוגרמא הבזילאית להתנגד בכל עוז כנגד הישוב באפריקה.

ב) ההצעה האפריקנית תמשך לב רבים מאחרי הציונית ועבודתה; כי רק מצוקת הגלות אונסת ומכרעת את אנשי הלב לשחר את הציוניות. אבל מכיון שחלק ידוע מהעם ימצא לו מנוחה ונחלה בארץ אחרת, מיד ישכח החלק הזה, את ציון ואת ירושלים ולא עוד אלא שגם הציונים הפועלים אשר ישארו בגולה יעזבו את דרכי ציון ופנו את לבם לדבר העבודה בעד אפריקא. והמקלט הבטוח אשר יהיה לנו באפריקא יהיה לאבן־דשיאבת לרוב בני עמנו ורבבות העינים אשר היו נשואות לציון תהיינה תלויות לאפריקא, וארץ ישראל זו, שרק היא הארץ האחת לפתרון שאלתנו הגמור, תשכח כמת מלב ודורש לא יהיה לה.

ג) הישוב באפריקא ישלל ממנו את זכות משפטנו על ארץ ישראל. אם עתה עוד יכולים הננו לבא לכל העמים הנאורים ולדרש מהם, בשם הצדק והמשפט ובשם הצרות הרבות, את ארצנו ההיסתורית, כי יהיו לנו לעזר בעבודתנו להשינה; אם שאלת־היהודים־הנרים השוררת ביום בכל הארצות מכבידה באכפה על הממשלות, כי תשמנה לב לדברינו ולדרישותינו — הנה בהסכימנו נלוי לכל באי עולם, כי מרוצים אנחנו לקבל את אפריקא, ובבראנו למאות אלפי הנענים והמדוכאים מקלט בטוח בארץ זו, ובפתרנו מעט או שאלת היהודים, ואבדנו אז את כל הנורמים המדיניים, המוסריים והאיקונומים ההם, שהנם עתה בעוזרינו בעבודתנו למען ציון ולימים הבאים לא יהיה עוד איש שם לב לדרישותנו הציוניות וכל תקותנו הרי היא כאבודה למפרע.

ד) הישוב באפריקא לא יכון לעולם ויקבע בלב העם שנאה ומשטמה להציוניות ולהציונים, כי למען אשר יוכל העם היהודי, שזה מאות בשנים חדל מחיות חיי עם יושב על אדמתו ולעבוד את האדמה ומרם נסה להושיב ארצות חדשות ולסבול את כל הצרות הרבות הכרוכות בתחלת ישוב כזה, למען אשר יובל העם העברי לנשת לידי עבודה כזו וגם לעצר בח לנמר את אשר יחל, נחוץ ודרוש נורם רוחני חזק ואדיר, אשר יתן עוז ואומץ לזה. ואם ארץ ישראל יכולה היתה בעצמת רוח החן והחרת הקדש, לברא את העז והאמץ האלה, ולזיין את העם העברי בסבלנות רבה לנמר ולהוציא את הדבר הגדול הזה למעשהו הוא, באשר לב כל איש מישראל קשור אליה ברבבות חוטים נלויים ונסתרים; אבל ארץ חדשה ונכריה באפריקא לא תעצר עד העולם כח לברא בקרב העם את החפץ העז, את כח הלב הדרושים לדבר הקשה והכבד הזה. אם בארץ ישראל היו החלוצים הראשונים מקריבים את נפשם לקרבן בעד הדורות הבאים; הנה באפריקא יעזבו האנשים האלה את הארץ, לרגלי כל מקרה לא מהור אשר יקרם, והלכו באשר ילכו, והיתה אחרית הישוב באפריקא כאחרית הישובים בקפריסין ובארגנטינא, שהביאו אך שואה ואסון מפח נפש ותקוה נכזבת. ובעוד ימים לא בבירים יחל העם להתאונן מרה על הציונים ולהתקצף וקלל נם את הציוניות. ואז יהיו הציונים לקלסה בעיני העם והביט אליהם בהביט אל עוכריו ולא יוסיף עוד להטות אזן לדבריהם.

ה) הישוב באפריקא, שבא לנו במתנה, ישלל ממנו את חרות לבנו ויעשנו לעבדים מכירים טובה למשיביהם. אם בארץ אבות, היינו מכירים את עצמינו לבני חורין והכרתנו הפנימית היתה אומרת לנו, כי הארץ נתנה לנו במשפט ואין בל חובה רובצת עלינו להכיר תודה למי שהוא בעד העשק שהשיבו לנו; שם לא היינו מרגישים כל עול וחנוכנו והתפתחותנו היו חפשים וטהורים מכל השפעה והשתעבדות חיצונה ויהודית היתה מתחלתה ועד סופה — הנה בארץ אפריקא נרגיש את עצמנו במחויבים להכיר תודה לאנגליא על חסדה הגדול שעשתה עמנו, נחשב את עצמנו כמקבלי־טובה וחסד ובהכרח נבוא לידי התבטלות בפני מטיבנו וההתבטלות תביאנו לידי חקוי וכל חנוכנו והתפתחותנו יהיו אנגליים במקצת, ותחת ההתפתחות החפשית במובן הלאום שמבטיחים לנו, נהיה שמה באמת ליהודים אנגליים בשפתם, ארחות חייהם, הליכותיהם וכל רוחם, ומה בצע לנו מכל העבודה הנדולה שהננו לוקחים עלינו, אם סוף סוף לא נהיה חפשים לנפשנו ולרוחנו הלאומי ומהיהודים נרמנים ורומנים נהייה לאנגליים. אדרבה, הישוב באפריקא עוד יזיק לנו במובן רוחני, כשם

שהנדבה הנתנת לעני מחבלת את רוחו ואת הכריתו האישית. וכרבות טוכת אנגליא כן יגדלו רגשי תודתנו לה. וכן נרד מטה מטה במובן ההכרה האישית והלאומית.

אלו הן הטענות הראשיות והנכבדות שנשמעו נגד ההצעה האפריקנית באולם הקונגרס ומחוצה לו. עוד טענות הרבה נשמעו מפיהם. אבל תמצית דבריהם השונים נכללה בדברינו. אולם גם המחזיקים במעוז אפריקא לא נמנעו מהביא בחשבון את כל הדברים האלה ולא אחרו מלתת גם תשובות עליהם. שהגנו משתדלים למסרן פה בקצרה ובדיוק:

א) הישוב באפריקא איננו נגד הפרוגרמא הבזילאית. מפני שהוא איננו מטרה בפני עצמה כי אם אמצעי. אמנם כן, הכל מודים בי את הפתרון הנכון לשאלתנו הכפולה, של היהודים ושל היהדות, נמצא רק בארץ קדשנו בלבד ולא בארץ אחרת והישוב באפריקא אינו אלא אמצעי פאליאטיבי, שיתקן את מצב ישראל רק לחצאין וחלילה לנו לשנות את הפרוגרמא הבזילאית ולהכנים לתוכה את אפריקא במקום ארץ ישראל. כולנו מחזיקים בכל עוז במעוז הפרוגרמא הבזילאית עד עולם. המטרה שלנו רדיקלית היא עד העולם וממלא מובן, שרק ציון היא אחרית תקותנו; אלא שמצדדים אנחנו בזכות אפריקא, מפני שרק היא וכיוצא בה יכולה להיות לנו לאמצעי האחד הטוב ומועיל להשגת הציונות. כי כל עצמה של הציונות לא באה אלא בשביל ישראל והכל יודעים כי נופה של אומתנו הולך ומתמקמק מיום ליום ורוחה הולכת ומתנונה משעה לשעה ואין עצה ואין תחבולה לשמר את ישראל מכליון חרוץ ולהעמידו ולקימו עד תת ד׳ את ישועתו מציון בלתי אם מקלט אחד ומנוס אחד אשר שם ישכון עמנו בטח בדד. ולכן נכבד לנו מאד דכר הישוב באפריקא שיסודר שמה על יסודות לאומיים ואנושים בריאים וטובים. המון הנודדים מבני ישראל לא יתפזר עוד לארבע כנפות הארץ ולא יבולע עוד כתוך העמים הגדולים והחזקים האחרים, כי אם לבדו ישב על האדמה המיוחדה לו ויחיה חיי ישראל כפשוטם וכמשמעם. וכעבור שנים מספר לארץ אפריקא, יקום לנו דור עברים נאמנים ונמורים, עברים אשר יהיו מושקים מטל היהדות ורטובים מדשנה, אנשים בני חורין ובעלי הרגשות זכות ומחשבות טהורות והמה יהיו לנו עובדים חרוצים ונמרצים גם בעבודתנו הציונית. כל הקנינים הלאומים שהנם משתדלים לשוא בהפרחתם בארצות הנכר יגדלו וישגשנו מאליהם בארץ היהודים, עולם יהודי וחברה ישראלית תבראנה שם ושם יתבצר מקום לעבודתנו הלאומית והציונית. וכל מכשולי הגלות יורמו מאפס יד מדרך עבודתנו הציונית ומספר גבול של יהודים יחונך וינדל מאליו מיום הולדו לציונים נאמנים וטבעים. מה שאי אפשר פה בשום פנים. ואין לך עבודה ציונית טובה מזו. אפריקא תחנך את העם לעבודה מדינית מסודרה הנחוצה מאד לבית ישראל כלו. ובכן, עתיד הישוב באפריקא להיות לפרוזדור לציון. ולכן לא די שמותר לנו להחזיק בישוב זה, כי אם חובה נמורה הוא עלינו, מפני התועלת הרבה והגדולה הכרוכה בו לרעיוננו הציוני. עלינו רק לזכור תמיד, כי אין אנו מתכונים להציע אם אפריקא או ארץ ישראל, כי אם אפריקא ואי״י. יותר נכון, אפריקא ואח״כ ארץ ישראל. אפריקא תהיה לנו הפרוזדור וציון לטרקלין.

ב) חלילה חלילה לישוב כאפריקא להשכיח את ציון מלב ונהפוך הוא כ הועיל יועיל לחזק את האהבה אליה. כי האהבה הזאת איננה תלויה כלל וכלל בדכר הצרות והתלאות שאנו סובלים בארצות נכר כי אם נטועה היא עמוק עמוק בלבבות

ואחוזה וקשורה היא בנשמתו של ישראל בקשר נצחי; ועלובה היתה ציוניות כזו שאין לה יחש בית אב אחר בישראל בלתי אם את צרתו. האהבה הזאת מוטבעת היא בעמק רוח עמנו וקלוטה עמה כאחד. בהרגשה המברעת אותה בתקפה מרגיש ישראל, כי רק בארץ ישראל יש מקום לתכלית שלמותו שאליה הוא נבסף. והנשמה העברית הקשורה ברבבות חוטים דקים לארץ ישראל תשאף תמיד למקורה הראשון, למרות כל שלותה בארץ אחרת. אם בהיות היהודי בארצות הגולה רצוץ ושסוי, רעב וצמא, וטבע מולדתו משונה מעין ברייתו לא סרה מלבו אהבה זאת ואף כי בהיותו שלו ושאנן וטבע רוחו שומר את תפקידו; כי תתלקח האהבה הזאת ביתר שאת ויתר עז ויצאה והיתה ללהב אשר תקיף את בית ישראל כלו ותאיר לו את הדרך העולה ציונה, ולא יהיו עוד כאחיהם בעלי הזכיות במערב אירופה אשר נטשו את ירושלם ואת ציון למען החזק בידם את מעט החופש אשר זכו לו בגולה, בהשארם יושבים כמקדם בחברה ובסביבה זרה למו, ובהוסיפם ביתר שאת להתחנך חנוך בלתי עברי ובהיותם אנוסים להשתעבד על כל צעד ושעל להעמים המיטיבים עמהם, לא בן יהיה הדבר בהנתן לישראל חפש נמור, או לא יהיה דבר אשר יעיק ואשר יזק את טבע רוחו ומשאלותיה.

והמעט מאחינו שיתכוננו באפריקא כי יוסיפו אמץ לפעל ולעשות בשביל ארץ ישראל, כי אם גם היהודים הנשארים בארצות הגולה יחגרו שארית אונים להשניא ולהאדיר את עבודתם בעד ציון, בהיות להם הישוב המתוקן באפריקא למופת, מסיר כל ספק וכל חשש, ומוכיח הובחה ברורה ונמרצה, עד כמה הבל תלוי בעבודה. וציון תוסיף להיות המרבז אשר אליו ישאפו כל בית ישראל. והכח אשר יאמצו כעת על הישוב באפריקא וסדורו יהיה לנו לשרש פורה בחות עצומים מומחים ומתוקנים לציון וישובה ושמף העבודה אשר יסוב למראה עין לשעה מאחרי ציון ישוב בעבור ימים בכפלי כפלים רבים לחוק ארצנו הקדושה.

וביחוד החרדים לדבר ד' ומאמינים בכל היעודים הגדולים ההם, שהבטיחו לנו נביאי אל, לא יכלו להסכים לדעת האנשים ההם שאמרו, כי בטוב לישראל באפריקא והסיחו מלבם את זכר ציון וירושלם. האנשים האלה אמרו: אנחנו המאמינים, כי בכל ימי היות שמים על הארץ יהיה העם היהודי קשור לתורתו בכל לבו ונפשו ותמיד יהיה מוכן להקריב בעדה תבל וחמודותיה. אנחנו לא נוכל גם להעלות על דעתנו כי העם היהודי הלוה ישכח את ציון ואת ירושלם, אלה אבני היסוד בתורתנו הקדושה. לבנו אנו בטוח וסמוך, כי הדברים הקדושים ההם שיצאו מפיות חוזי עליון לא ילכו לאבדון והם המה יאירו תמיד את הנתיב המוביל ציונה לבל היהודים החרדים. ירושלם הקדושה, ירושלם של מעלה לא תמוש עד העולם מלב החרדים ההונים בה. וגם אם אפריקא תהיה לנו ואלף במותה, ואנחנו את ציון, בכל זאת, לא נעזובה ורק היא תהיה למגדל המאור בים חיינו. השבועה אשר נשבעו אבותנו בשבתם על נהרות בבל תוקד תמיד ביקוד אש בלבנו ועד העולם לא נרגע ולא נשבות מעבודתנו הקדושה בעד ציון וירושלם; ואנחנו מאמינים, כי אחרית תקותנו היא רק בארץ קדשנו וכי רק אליה יכנסו באחרית הימים, בבוא מועד עת רצון מד'. כל נדחי ישראל, אנחנו תמיד, תמיד נשא עינינו אל ציון מחמדתנו ותמיד נפנה את לבנו כלפי ירושלם הקדושה. וכל אלה המפחידים אותנו, אך את נפשם הם משלים

ואת אהבתנו לציון בל יזיז ממקומה אף זיז כל שהוא. ירושלם היא אבן הפנה באמונתנו ועד עולמי עד זכר נזכרנה באהבה.

ג) הישוב באפריקה לא יאבד את זכותנו על ארץ ישראל, מפני שמראש אנו אומרים גלוי לבל באי עולם, כי הגנו מסכימים לקבל את אפריקה רק מפני שעל ידיה הגנו מקוים לרכוש כח ועוז לעבוד בשביל השגתה של ארץ ישראל. ואלו התנו עמנו כי בשביל אפריקא נמשך את ידינו מארץ ישראל, כי אז יודע העולם כלו, לא היה אף איש אחד בקרב הציונים אשר הסכם הסכים לדבר הזה, ואף כי המזרחים, אשר קדושת הדת לנגד עיניהם תמיד, ישיבת ציון הלא עיקר הוא בדת אשר לא רק מחול ימחלו בשבילה על בל טוב החיים כי אם מסור גם ימסרו על קיומה את נפשם כאשר מסרו כל אבותיהם עד היום הזה. וקרוב גם הדבר מאד כי ימצאו עוד די טעמים פוליטיים ואקונומיים הרבה שעל פיהם יצטרכו מנהיגי תבל להסכים לדרישותינו הציוניות, כי באמת רבה המובה האיקונומית והמנוחה המדינית שהיו צומחות לממשלות כלן לוא הסכימו לתת את ארץ ישראל לישראל. והישוב באפריקא יסיר הרבה ספקות וחששות מלב הממשלות על דבר כשרון היהודים וחריצותם להושיב ארצות נשמות, ואנשי הלבב מקרב העמים התומכים כיום בידינו בשביל צרותנו שבנוף, יתנו צדק לדרישותינו הציוניות גם בהיותנו באפריקא, בשביל צרכי הרוח שלא יתמלאו לנו רק בציון כי עמים מתוקנים ברוחם הלאומי יבינו גם גם את צרכי רוחנו הלאומי ויושיטו לנו את עזרתם לגאולתנו הרוחנית ופדות נפשנו הלאומית.

ד) אם גם יחסר להישוב באפריקא הכח הרוחני והמוסרי שיהיה להישוב בארץ ישראל גם אז יוכל הגורם האיקונומי בלבד לעורר את העם ולהביאו לידי מעשה כביר, כישובה ובנינה של ארץ חרשה, כי גם הגורם הזה עז הוא וחזק למדי ואף כי בשעה שהוא נוגע לפת לחם, פשוטו כמשמעו, שהיא כיום ראש צרכי העם העברי הרעב. ומה לא יעשד האדם הרעב בשביל למלא נפשו? יום יום הגנו רואים אלפים ורבבות מבני ישראל נודדים לארצות אמריקא, אפריקא ואוסטרליא, מעמידים את נפשם בסכנה, עובדים עבודת פרך על פי שיטת־הזיעה והכל בשביל הלחם, יודע הוא כל איש מישראל, כי אין מקום לרוחו באמריקא ואין נחלה שם ליהדותו, ובכל זאת הקבה גוברת על הלב, החמר על הרוח. לא למען למצוא מזון רוחני לנפשם ילכו שמה, כי אם למען מצא לחם לרעבונם ושמלה למערומיהם. יודעים הם האומללים האלה, כי במחיר הלחם אשר ימצאו צפוים הם למכור שם את כל מחמדיהם ולתת את רוחם בעד נזיד העדשים ולבם עליהם דוי. אולם לעומת זה יספיקו במשך ימים לא מעטים לברוא גם קבוצים עברים מתוקנים וערוכים בבל ואשר לא נופלים הם במאומה מבל הקבוצים הישראלים אשר במקומות האחרים. וכל זאת רק יד הגורם האקונומי עשתה, אף כי הגורם המוסרי היה לו למפגע בדרכו, ועאכו״כ כי יוכל היהודי לעשות תושיה גם באפריקא המזרחית, במקום אשר בצד צרכיו האיקונומים שיתמלאו שם, לא יפריעוהו הגורמים המוסריים והרוחניים מעבודתו! ואם נחשב את אסורי כניסת הזרים, שהתעוררו גם באנגליא, אמריקא וקולוניותיהן, מבלי היות לפניו אז דרך אחרת, נוכל להחליט כי יצליח הישוב הלזה ועשה פרי הלולים, כי מה שלא יעשה השכל יעשה המצוק הנורא של הרעב התקיף מכל.

אך מלבד זה הנה אין הישוב באפריקא רק דבר שבחומר בלבד, כי אם גם דבר שברוח, מדינה יהודית — ולו גם באפריקא — דבר זה בעצמו הנה משאת נפש נעלה לוקחת לב. ואם אמנם אינה דומה המדינה היהודית באפריקא להמדינה היהודית בארץ ישראל, בכל זאת אין המדינה האפריקנית נפסלת ונבטלת לגמרי על ידי זה. חזון לוקח נפשות וקונה לב היא המדינה היהודית שתברא אחרי שנות אלפים של טלטול גלות ויסורים, כדאי הוא הדבר הזה לעצמו, להקדיש לו מכחנו וממוננו, ושוה היא המנוחה הפוליטית והאיקונומית וגם הלאומית שימצא חלק הגון מעמנו, כי נעבוד בשבילה בכל מאמצי כחנו. ובדבר קיום הרוח וחזוקו, אין ספק כי ימצאו בעמנו, וביחוד בקרב הציונים — די אנשי הלבב אשר באות נפש יבאו לסול שם את המסלה לפני עמם ורוחו ודתו.

ואל יעלה על הדעת לדמות את הישוב הלזה אל הישובים בארגנטינה וקפריסין, שקדמו לו ושעלו בתהו, כי רחוקים הם מישוב אפריקא כרחוק מזרח ממערב ומים. הישוב בארגנטינא נעשה על ידי יחיד ועל פי רצונו היחידי, והיחיד הזה בכל אהבתו ונדבת לבו היה רחוק מהעם מהלך של ת"ק שנה וכל רגשי ישראל והגיונותיו מוזרים היו לו. ובבואו לבנות את ישובו לא שם לב כלל אל צרכי הרוח והדת של העם; ופקידיו, הנופלים ממנו הרבה הרבה בצדקתם, דומים היו אליו בדעותם; ע"כ החלו היהודים, שהקריבו תמיד את נפשם על מזבח דתם ותורתם, להשתמט אחד אחד, והנדיב היחיד הלזה לא התיעץ את העם בעבודתו, כי על כן יחיד הוא ובכספו הוא עושה, ולכן נעשו על כל צעד שגיאות רבות וגסות מאד, שהפכו את הטובה לרעה ואת הברכה לקללה ושעש את הישוב לבלתי אפשרי. וכזה היה גם גורל הישוב בקפריסין שעלה במחשבת יחידים אהדים להושיב ארץ זו ויטו את לב דלת העם להאחז בקפריסין, והאדמה טרם נחקרה לכל תנאי ישובה, וגם אורגנזציא בריאה ומוצקה לנהל את הישוב טרם נבראה. וילכו החלוצים מבלי מורה דרך ומבלי דעת גם פרטי המעשה אשר עליהם לעשות, על כן עלה ישוב זה בתהו. מקרים בודדים של התישבות כזו ותולדותיה היו גם בארצנו הקדושה וכל זה הוא רק בשביל כי העבודה לא התאימה לצרכי העם ורוחו ולא היתה על דעת רבים ועל פי הוראת מומחים; כי אם עבודת היחיד העושה ע"פ מעלות רוחו.

סוף דבר בכל הישובים האלה חסרו שני דברים: סדורו של הישוב ודעת הרבים ולכן היה סוף מעשיהם אפס ותהו!

ועל כל אלה חסר להישובים ההם הדבר הגדול והנעלה שיש לנו באפריקא והוא: אוטונומי לאומית! שהיא אחד מן הדברים ההם שאינם נבטלים ברוח הפה ושכחם מרובה מאד, מה שלא עשו המיליונים של נדיבינו תעשה היא. דבר האוטונומיא אידיאל גדול הוא כשהוא לעצמו, המוכשר לעורר תנועה גדולה ועוז ותעצומות נמרצות ולהביא לידי מעשים כבירים, הן אמנם כי ציון יקרה לנו מכל, אבל בשעה שהישוב האפריקי יכול רק להיות למפנה דרך לציון אז גם כח האידיאל הזה רב עד מאד. ההכרה, כי באפריקא לא נאנם לעבור על יהדותנו ולפחות את צורתנו העברית לא נשתעבד לרוחם של אחרים ונעשה הכל על פי רוחנו ונטיותינו, הכרה זו בלבד היה לחולל נפלאות ונצורות. ההכרה, כי באפריקא ישתחרר חלק מהעם העברי בבת אחת מכל מצוקות הגלות ותלאותיו הנוראות, כי ברגע אחד יקנה לו את כל הזכיות האנושיות ששללו ממנו זה כאלפים שנה, כי

בשעה אחת יקנה לו עולם מלא של חפש וחיי עם. הכרה זו תאזור עוז וחיל את העם העברי, בי יקום לעשות את הדבר הגדול הזה וד׳ יהיה בעזרו להוציא את הדבר למעגהו לטובת העם העברי ולטובת ציון משאת נפשו האחרונה בחיים.

והדבר הגדול הזה, דבר יסוד אוטונומיא לאומית, יעטה כבוד את מחנה הציונים בלם בעיני העם בלו. בי למה נכחד והאמת נתנה להאמר, שמרבית העם עומד מרחוק לתנועתנו בשביל שאינגו מאמין בהתקימותה בכלל, מפני שעד עתה לא נתנה לו עוד מעשים שיש בהם ממש שנפש המון העם, שחושיו בריאים מהרגשתו, מחמדתם. זו היא הסבה האמתית לעמידתו של העם מנגד לרעיונגו. לעומת זאת, דיה לה לפעולה ממשית אחת להעשות על ידי הציונות, להחשיבה בעיני כל העם מקצהו. ולכן דבר הישוב באפריקא עם הטובה הגדולה אשר יצמיח לישראל ולייהדותו יקנה את לב העם ויתן לה ערך של תנועה מעשית, שראויה היא והגונה להטפל ולהתעסק בה בבבד ראש. ומבין שיבוא העם לידי דעה כזאת על הציוניות או אז לנו יהיה, ועמנו ביחד יעבוד את עבודת הקדש, עבודת ציון.

ה) הישוב האפריקני לא יזיק לנו לא למוסרנו ולא לרגש כבוד עמנו; בי אמנם לא מתנה נותנת לנו הממשלה האנגלית. בפירוש נאמר בכתב התעודה שנקרא בקונגרס, כי מ כ ו ר תמבור לנו את חבל האדמה או השכר תשכירהו לנו. ובטובה אשר נבנים אנחנו לאוצר אנגליא בהחיותנו ובפתחנו חבל אדמה שוממה ובלתי מיושבת ובהביאנו בו רוח חיים ומעשה אין אנו ממעיטים לתת ממה שאנחנו לוקחים; ובבל אשר אנחנו מכירים את נדל הצעד שצעדה הפעם הממשלה האנגלית, בתתה לפתע פתאום זביות עם לבני העם הנרדף ההוא, מכירים אנחנו בדבר זה את יד רוח צדקתה ומשפטה: אך דבר זה לא יביאנו לידי הכנעה יתרה, בי בהיותנו לעם נכיר את חובותינו ונזהר לפורען בעתן, בדקדוקן, בתכלית מלא שעורן, ובעין יפה ביותר, אך חלילה וחלילה לעם המרגיש את כבודו והיודע את ערכו להכחיד את עצמתו, שהיא בל אמתת קיומו, מפני רגש הברת טובה מופרזת, אשר באין ספק תקוץ בה נפש המטיב, אשר בפה מלא הוא אומר, בי רק למען אשר יהיה העם העברי לנוי עומד ברשות עצמו, מתפתח לפי סגלותיו הלאומיות, עשה את הדבר הזה.

אלו הם בקצרה ראשיהן ועקריהן של הטענות והתשובות שנשמעו לזכותו ולחובתו של הישוב האפריקני. ואין דברים אלו מספיקים עדיין, כדי לדון על פיהם ולהחליט דבר ברור. בוודאי עוד יגלו רבים פנים חדשות בשאלה זו בכללה ובפרטיה. אבל מפני ששאלה זו באה לנו בהיסח הדעת וטרם הספקנו בעצמנו לשום לב בראוי לכל אורותיה וצלליה, לכן לא עלתה ביד בל אחד מאתנו לדדת לעומקו של דבר ולפרקו לפרקיו מבלי הניח עוד אחריו מאומה. ועד אשר יבא היום לגזור ולהחליט ולהקים דבר עוד יתבררו ויתלבנו הדברים די הוצא לאמת משפט זה, וקוה נקוה, בי בל בעל דעת יביר את ערך הרגע ההיסתורי שאנו עומדים בו ויכלבל את הדבר בבבד ראש ובדעת צלולה.

ופה אתנו מקום להביע את דאבון לבנו על הנטיה אשר נראתה בחוג ידוע של העתונות העברית; נטיה העשויה להזיק להעם העברי ולהציוניות גם יחד. הובת עתונות נאמנת לעמה היא להבין ערך השאלה, לתת לה מקום בתוכה להתברר ולהתבאר היטב בישוב הדעת בעיון עמוק, ובלי בל צל קלות ראש ולדעת את האחריות ואת התעודה הרובצת עליה ברגע גדול כזה. אולם לא בן אנחנו רואים.

השאלה הלזו נהפכה בעתונים ידועים בידי סופרים ידועים, לחמר מפוצץ להרוס על ידו את חומת אחיהם הציונים השונים מהם בדעותיהם. תחת לברר את עצם השאלה וללבנה מכל צדדיה השונים הרי הם עוברים לבקר את האנשים השונים שחוו דעתם „בעד" שאלה זו או „כנגדה". עתון אחד רקח את השאלה הלזו מעשה מרקחת, בשביל להוציא סמים העשוים להמית את הציונים המדינים בכלל ואת הד"ר הירצל בפרט והרי הוא הולך וקושר כתרים לציוניותו הקולטורית או האיקונומית ועושה להן פרסום ותהלה. השני מצא פה מקום להתנקם באויביו „המזרחיים" והרי הוא הולך ומעקם את כל הכתובים, הולך ומסרס ומשבש את המאמרים למען שים להרפה ולבזו את „שנואי נפשו" ולשים על צוארם את כל קולר השאלה האפריקנית. כמה דבות רעות, כמה שקרים, כמה ויופים הרשו לעצמם סופרים „מקולטרים" ידועים, בשביל להשפיל את כבוד המזרחי וציריו. השאלה האפריקנית היתה להם לשאלת המזרחי ובכל קלות־הראש, שרנילים היו בה בנוגע להמזרחי, הולכים הם ודנים גם שאלה זו, שחיי האומה והציוניות תלוים בה. השלישי מצא מקום לגבות פה את חובו מאת ראשי הציוניות, בעד כבוד רבו או חברו שהולל לפי דעתו, על ידם. הרביעי מצא רגע נכון ונאות להיות מן הגבורים הלוחמים „בשער העליון" אשר בוויען. ובין כה אין השאלה מתבררת מנקודת ההשקפה האמתית, כי אם מתלבנת מנקודת השקפת כונות פרטיות קלות ונטיות דלות, ומקבלת פנים אחרות. ויש אשר יבאו במהתלותיהם ועקיצותיהם הנסות ויתנו לשמצה ולקלס גם את כבוד הקונגרס כלו, את המוסד הגדול והנעלה שכמותו לא היה עוד בעולמנו. וכלם באו בשם „ציון" „עיר קדשנו", ועניני עמנו היקרים ללב כל איש מישראל!

אך התקוה משעשעת אותנו, כי הציונים למקומותיהם יכירו לדעת את הדברים כהויתם, וידעו לערוך את האנשים ההם, שבשעת סכנה כזו הם דוברים בשם הות נפשם ולא יתעו אחריהם לשוא, וידעו להזהר מלהלכד בפח ישיתו להם האנשים האלה, אשר על ידי עכרם את מימי הציוניות הטהורים הרי הם מקוים לצוד דגים, ונם יעצרו כח להתקומם עליהם בשעה שיהיה צורך בדבר.

כל הדברים האמורים הם נוגעים בעקרו של דבר, לאמר: אם על העבודה הציונית לקחת עליה את דבר הישוב באפריקא אם לא? שאלה שבאמת טרם הוצרכנו לתת עליה תשובה, לא עלתה כלל היא וכדומה לה, על שלחן הקונגרס, כי מפני חדושה של שאלה זו ורב ערכה אי אפשר לדרש מן הצירים להחליט על רגל אחת דבר ברור ומוחלט, והשאלה שעמדו עליה למנין, ושהחליטו בה דבר, היא משונה מזו שאמרנו תכלית שינוי. לא להחליט דבר ברור בעיקרו של דבר באה הפעם, כי אם להגיד את דעתנו, החושבים אנחנו את הדבר הזה למופרך מעיקרו שעלינו לדחותו תיכף בשתי ידים או יש לנו להיות מתונים בדין, ולהשאיר את הדבר ברשותנו, תלוי ועומד, עד אשר נוכל לאמר דבר ברור וידוע? ולבלי לתת מקום לסרוסים ולטעיות הננו להרחיב מעט ולבאר את הדברים שאמרנו.

הדבר היה כך: מנהיגנו דרש ממנו, כי נמנה קומיסיא שתחקור מתחלה את פרטי ההצעה, ותשלח אחרי כן אורחת תרים לתור ולחקור את טיב הארץ ולבסוף יקרא קונגרס מיוחד, להחליט דבר ברור ונמור. והנה נחלקו הדעות לשתים. אלה אמרו כי דבר מנוי הקומיסיא בלבדו, כבר אומר הוא לכל, כי אנחנו הציונים נכונים להסכים ולטעיות הננו להרחיב מעט ולבאר את הדברים שאמרנו.

להעמים על הציוניות את עבודת הישוב באפריקא ודבר זה לא יתכן, מפני הטעמים המובאים לעיל. ואם כי כשר הדבר לבעלי היק׳א וכיו״ב להתעסק בו, מהיותו טוב לחלק גדול מעמנו, בכל זאת אנחנו בתורת ציונים, אין אנחנו רואים לתת מקום לחשד כל שהוא שאנחנו מסכימים להצעה כזאת. בתורת יהודים יכולים אנו לעשות לטובת הישוב באפריקא, אך לא בתורת ציונים, כי הקונגרס הוא ציוני. וידרשו כי בהביע הקונגרס את תודתו לאנגליא על טוב חסדה, יאמר לה, כלה ונחרצה, כי לנו הציונים אין כל עסק להצעתה והננו משיבים אותה ריקם.

ולעומתם אמרו אחרים, כי בהחליטנו למנות קומיסיא, אין אנו מבטלים את תכניתנו הבזילאית, אחרי כי לנמר החלטתנו, יקרא קונגרס מיוחד, ובקונגרס הבא, הן עוד נוכל להגיד, לכשנרצה, כי בתורת ציונים לא נוכל לקחת עלינו את העבודה הזאת והרי אנו מוסרים אותה ליק׳א או לאחרים כדומה. ולעומת זה אין אנו רשאים בתורת בנים לעמנו האומלל לדחות לנמרי את ההצעה הלזו. אחר כי הממשלה האנגלית פנתה בהצעתה זו רק לציונים, ואם הציונים ידחו את הדבר הזה, אז לא תבא הממשלה האנגלית לחזר על כל האורגנזציות האחרות, הקימות גם מקודם, ולבקש מהן, כי תקבלנה אותו, ובטלה ההצעה והיחה לאפס וחמאנו אז לעמנו הנודד והמוצא בכל מקום רק שערים סגורים לפניו, ואם באמת טובה ההצעה לחלק הגון מעמנו — הן גם אז אין לנו כל רשות לדחותה, כי אי אפשר לציונים לבלתי היות יהודים, ובתורת יהודים, וגם ציונים, מחוייבים הננו להביא את הדבר לידי כך, שאחרים יוכלו לטפל בו ולהביאו לידי גמר. ואם לא נעשה כזאת, והיינו כבונדים וכמתכחשים לעמם, המאבדים בידים כל דבר רוח והצלה, אם אין חותם הרעיון החביב קבוע עלינו. ולכן נמרו כל אלה, שעל הקונגרס להסכים למניי הקומיסיה למשלוח אורחת התרים. למען לסדר את דבר העבודה באפריקה, מבלי אשר יצטרכו הציונים לקחת אותה עליהם, ולציונים המתונים האלה, נספחו כל הציונים ההם, הרואים בהישוב באפריקא ברכה לישראל ולציון, והמה נברו ורבו על המתנגדים, והקונגרס החליט מה שהחליט.

ובכן הננו רואים, כי האומרים ״כן״ כלם לא הסיחו את דעתם מרעיוננו הקדוש, כי אם תחת ראות סכנה בישוב האפריקני לרעיוננו הציוני ראו הם ברכה בו למשאת נפשם, וכל אחד ידע את האחריות שהוא נוטל עליו ובשעה שבא להגיד ״הן״ או ״לאו״ עשה בוודאי בתום ואמונה, ככל אשר הורתהו מבינתו, ועול הוא מעשי אנשים יהועים, אשר יבדו על המתנגדים לדעיתיהם, כל דבר שקר ועלילה ויתנום לבוגדים ולמוכרים את עמם וארצם. להתוכח עם הקוצפים האלה לא לכבוד הוא. אך זאת הננו להגיד, כי אלו התרצו בעלי ה.הן״ למוד להם כמדתם ולבא לחשט אחרי הסבות ההן שנרמו ב.לאו״ שלהם, כי אז אולי יכולים היו להשחיר את פניהם גם הם לעשותם לזעוה וככל אשר המה עושים. אבל חלילה לבעלי ה.הן״ לעשות כדבר הזה. המה מודים ומכירים בכל נדלו של הרעיון וחשיבותה של השאלה ולא יבאו לטפל בלכלוכים בשעת הרת עולם כזו. בעלי ה.הן״ מאמינים בתומתם וישרתם של כל הצירים שבאו אל הקונגרס, כי כלם לטובה נתבונו וכל איש ואיש חוה את דעתו בכל אשר תודהו בינתו. וחלילה להתנפל על איש בשביל שהכרתו הפנימית היא כך וכך. אבל יקחו נא גם בעלי ״הלאו״ האלה מוסר ויחדלו ממעשיהם, העלולים להביא רק רעה לרעיוננו.

ולראבון לבנו הננו אנוסים להגיד עוד הפעם, כי קשרא קא חזינן הכא. אחדים משונאי המזרחי מצאו גם פה מקום להתנקם בו ויקומו ויתגוללו וישיאו עליו אשמות והטאים שונים וישלחו בו את הצי מהתלותיהם ושנינותיהם ויפיצו שמועות כוזבות כי המזרחיים היו היחידים אשר המיטו שואה על הקוננרם. ובשעת סערת לבבות כזו מצאו את שעת הבושר למו להשניא את המזרחיים בעיני כל הציונים הנמצאים במצב ההתרגשות. וכבר נערמו בפיות האנשים האלה המוני דבורים מפוצצים, כנוים — מלעיבים, מהתלות שפלות ושנינות גסות והם הולכים ומזרקים אותם באויר, המלא חמר מתפוצץ דיהו, והנם מחכים בכליון עינים לרגע־הנפץ, אשר יבא כחתף על ראש המזרחיים להומם ולאבדם.

ואמנם רבים מהמזרחיים הכריעו לצד מנוי קומיסיא ושליחת מקספדיציא דוקא רק משום שציון הוא אצלם .הבל והכלי ולכן הם יודעים להיות נזהרים במעשיהם ואיננם נגררים אחרי ניבים־יפים, מבטאים־מפוצצים ואינם נשטפים בזרם המליצות מלאות עוז והדר, בשעה שהדבר נוגע לנפשה של ציון ותחיתה. ודוקא משום זה עמדו הם על דעתם לבלתי היות נחפזים ונמהרים לעשות מעשה, אשר לא נובל עוד להזור בו. הצירים האלה, שברובם באו מן העם ואליו הם שבים, לא עשו מעשה, אשר דעת שולחיהם הפוכה בו משלהם; מעשה, אשר יצריכם לשוב לאהוריהם ולהזור בם, כי אמרו אם דעת רוב שולחינו תהיה גם נגד הישוב באפריקא הלא תספיק להחבטא היטב בקוננרם הבא. ואז תהיה הדעה קשורה ומסוימה. דעת הרוב, ולא דעה טרופה ומטושטשה, דעת היחיד. אמנם נמצא גם מעט מהרבה הצירים המזרחיים. שהסכימו לדבר הזה בעיקרו וימצאו, כי צריכים אנו להסכים ליסוד ישוב היהודים באפריקא; אבל לא משום שציון איננה יקרה להם, כי אם מפני שחושבים המה שעל ידי ישוב זה תתחזק היהדות, יגבר רגש הלאום. תרבה חית ציון וישנו ויעצמו הציונים, ואחר כל אלה, הן ידוע הוא לכל, כי בין המזרחיים היו גם כן איזה מתנגדים נלהבים להצעה זו, וכי גם אחדים מהרבנים היו נגד הצעה זו וגם התנגדו לה מעל הבמה ולא עוד, אלא שגם בין הבוכים והמתעלפים היו אחדים מהמזרחיים.

אין אנו אומרים כל זאת בשביל למשוך להמזרחי את הציונים שהנם מתנגדים לאפריקא. המזרחי רחוק מהחבולות ודרכים כאלה. המזרחי יבר תמיד גלוי וברור את כל הנות לבו ועד העולם לא יבא לרכוש לו לב חברים על ידי העלמתן של דעותיו העצמיות. ולבל אלה המרשים לעצמם אמצעים־ישועיים כאלה הננו אומרים: לחנם אתם מטריחים את נפשכם בכל השרה הגדול הזה ומאום לא יועיל. כשם שהמזרחי יכול עמוד בפני כל החצים ואבני הבליסטראות שמתנגדנו שונאי ציון בכללה ממשירים עליו מכל עברים, כן יעצר כח להתקומם גם נגדכם וגנד אבניכם שאתם מ שליכים בו. אולם ידע תדעו, כי אם מדמים אתם להנות בזה את המזרחי מעל הדרך אינכם אלא טועים. בינתם של הציונים כבר נתבכרה למדי והרי הם יודעים להבריל בעצמם בין השוב והרע להם ואינם נזקקים כלל לכל עצותיהם של הידידים השובים ובעלי הזמנים החדשים והעומדים על הצפה להשניה על בית ישראל כלו. והציונים יודעים ומבינים היטב .לאן כל פניהם של המלנלנים האלה מועדות ולאן המה חפצים להוביל את מחנה הציונים. ובאו כן עתה דרך המזרחי נכון לפניו גם מהיום והלאה יסיף בעיה לעבד את עבודתו, עבודת הקדש בעד הציונות המדינית והמעשית השהורה

מכל שמץ תערובת של קולטורה זרה ושל עקונומיא. והציונים האמתים החפצים באמת ובתמים „בציון ושיבת שבותה״, ישימו אל לב, כי בשנת הרת עולם עומדים אנהנו כהיום ועמנו מצפה לכל בניו מקצהם, כי מבין בלם יסתייע להחליט דבר ברור ונמור בדבר השאלה הגדולה העומדת כיום על הפ״ק ואשר ממנה לנורל עתידו תוצאות.

ומה שנוגע לעצם ההחלטה בדבר מנוי הקומיסיא הננו לוקחים את הרשות לנפשנו להגיד, כי אמנם יפה עלה הקונגרס בהחליטו ככה, כי מצד האחד לא קשר הקונגרס את ידיו בעבותות, ולכשנתאסף שנית לדון על דבר שאלה זו תהיה הרשות בידינו להשיב עליה בשלילה. ונמצא, שאין הציוניות מפסידה כלום משלה. ומצד השני הננו רואים, כי חלק נדול עד מאד מעמנו נוטה כלפי הצעה זו. ובכן אפשר עתה לשער את הרונז ואת המהומה אשר העירנו בקרב העם, אלמלא דחה דחינו לנמרי את ההצעה הלזו. תחת אשר עתה התרומם הרבה מאד ערך הציוניות בעיני העם וכל הישרים והנבונים התחילו לחלוק כבוד להציוניות בראותם ביום כי פריה הוא כיום דבר שבמעשה, ודעת העם ומשפטו על הציוניות יקר לנו מאד מאד כי רכשנו עתה לרעיוננו הציוני הרבה לבבות, שעל רכישתם צריכים היינו לבזבז הרבה מכחותינו. כי לכל הדעות נחשב אנחנו לזכאים שעי״ התנלנלה הזכות, ומשל הציוניות לא נפסיד עם זה מאומה, ושבח נדול הוא כי מעשינו לא היה רק פרי הרגש בלבד כי אם פרי בינת דבר לאשורו. ולוא נחפזנו נם אנחנו כי עתה קראו לנו הדורות הבאים: עמא פזיזא, מקדימים לא נעשה לנשמע, ונם חטא חטאנו אז לשולחינו בקחתנו לנו את הרשות להחליט דבר בשאלה נכבדה כזו בטרם שאלנו את פיהם ודעתם. לא כן עתה, כי עתה יהיו אי״ה כל מעשינו במנוחה בישוב הדעת ובהסכמת האומה כלה.

וראוים אימוא לתהלה ולשבח כל בעלי ה.לאו׳ המתונים, אשר לא נתנו לאחדים מחבריהם בשאלה זו להפיק את זממם אשר יעצו, בי כל בעלי ה.לאו׳ יצאו מן הציוניות הקימת ויבראו למו אורגנזציא חדשה, ההחלטה הלזו מראה לנו על התפתחותם הנמרצה של ציונינו במוכן המדיני. מלבד שנים, שלשה שזה עתה נספחו להציוניות ושטרם הספיקו לסנל להם את החוש המפלנתי, מלבד אלה היו כל בעלי ה.לאו׳ כנגד הפירוד. הדעה הציונית כבר הכתה שרשים עמוקים בלב וכבר היא עוצרת כח להכניע את בעלי בריתה המחזיקים בה, כי יבטלו את דעתם ורצונם מפני דעת ורצון הרוב, כי יותרו על רנשות לבם, ולו נם היקרות והנעימות, בשביל שלום המפלנה וטובת הרעיון.

ורעיון אחד נדול מלא הפעם את לבב כל צירי הקונגרס, בלם הכירו לדעת, כי בכל המון דבריגו ומעשינו האחרים המעטנו עד מאד לעשות בשביל ישובה של ארץ ישראל. כי בשעה אשר עיני כולנו היו צופיות לארץ קדשנו, לא נקפנו אפילו באצבע קטנה לטובת הישוב הקים שם מכבר ולא עשינו דבר ליסוד ישוב חדש. בחכותנו רכישת הארץ המדינית, על ידי קבלת משרטר, לא עשינו דבר לטובת רכישת־הארץ האקונומית.

ובעוד אשר העמים הנדולים והעצומים האחרים הולכים מתחלה וכובשים להם את הארץ, אשר שמו עיניהם בה, כבוש אקונומי ויחידי בהביאם את הארמה לרשותם, בהושבת אכרים רבים, ובהחזיקם בסחר הארץ ורק אחרי כן יביאוה אל ידם באורח מדיני, הנה אנחנו עם קטן ודל נוהנים בהפך נמור: הנה למשל שאלת נאולת הארץ

הגדולה ונכבדה לנו עד מאד, ביותר וביותר אחרי שכלנו יודעים ברור, כי ארצנו הקדושה הולכת ונשמטת מידינו ועוברת ובאה לרשותם של הגרמנים והצרפתים וכו' אשר המה לא ימברו את האדמה לידינו אפילו בשעה שגם הטשרטר כבר יהיה בידינו, ואיככה איפוא נחשה לעת בזאת? ציונינו אומרים בי אמנם גם עבדנו בעד הקופה הלאומית בכל אשר היה לאל ידם. אולם מה נתנה לנו כל העבודה הזאת? בושה תבסה פנינו בזכרנו את הדין והחשבון, אשר קראו בקונגרס על מצב הקופה הלאומית ומעמד אוצרותיה. לחרפת עולם תחשב לנו, כי בל העם העברי הכנים במשך שמנה עשרה ירחים שלמים לטובת גאולת הארץ הקדושה והיקרה לו רק סכום של מאתים אלף רובל!! שתי קופיקות נחשת צרוף במזומנים נתן כל איש ישראל לכל העם העברי בלו ולארץ ישראל כלה.

והנה הקונגרס החליט שתי החלטות נכבדות עד מאד הנוגעות לישוב א"י ובנו תלוי הדבר, עד כמה תהיה השובה אשר תצמח מהן לארצנו וישובה.

החלטה האחת אומרת: בי הקופה הלאומית תגש תיכף לבשתתאשר למקנה אדמה באי"י גם בסרם ימלא סך של שני מיליון רובל. ההחלטה הזאת היא טובה ונכוחה ומתאימה לחפץ רוב הציונים החפצים לראות בגאולת הארץ ובביאתה לרשות ישראל. לוא ידענו בי יודע העם את חובתו לארץ אבותיו כי עתה הסכמנו לחכות עד האסף המליונים במלואם, כי עם בן שנים עשר מיליון נפש (כ"י) יכל יובל למלא את הסכום הזה במשך ירחים אחדים. גם אם רק יקדש איש איש ממנו קופיקה אחת בשבוע לגאולת הארץ, תתמלא לו מדי שנה בשנה סך של ששה מיליוני רובל. ומי ימלל את הגדולות אשר יבלנו לחולל בסך כזה בישוב ארצנו אז היו רבבית אלפי ישראל מוצאים מושב ומחיה בהשקט ובטחה בארץ אבות ואולי גם נוח היה להם לזכות גם למשפט בטחון גלוי, אולם בראותנו, בי תחת המליונים באים לנו רק אלפים, אנוסים היינו להחליט, כי נתחיל בסך המצוי בידנו, ועל הציונים למקומותיהם לזכר, בי החלטתנו זו בלבד לא יצאו עוד ידי חובתם, בי במה נחשב מעט הסף הזה לעומת הצורך הגדול, הלא כמוהו כאין, ואם באמת ובהמים חפצים הציונים למקומותיהם בגאולת ארצנו, יש להם לאזור את שארית אונם לעבוד לטובת הקופה הלאומית, ולדבר באזני העם השכם ודבר על דבר העבודה הקדושה הלזו, ולהשתמש בבל מקרה הבא לידם לטובת גאולת הארץ; יסדרו נא בעריהם תשלומים־שבועיים לגאולת הארץ ובבל שעה יעלו נא את ירושלם על לבבם או אז לא יהיה לנו עוד צורך בהחלטה הזאת, שהיא מבת לחי להעם העברי, ונוכל לגשת לעבודתנו בשעה שיהיו לנו בסכום שקצבנו מראש. לבנו יגיד לנו, כי אין הדבר תלוי אלא בהציונים — העובדים איש במקומו. הננו יודעים כי בכל עיר קטנה שבקטנות סובבים בערבי השבתות גבאי חברית שונות ואיש לא ישיב את פניהם ריקם. ובמנבית כזאת מספיקות ההברות לקבץ סכומים הגונים לבלכלתן, שעליהם כל פרנסתן ולו הקדישו הציונים את עצמם לעבודה בזו ובכל ערב שבת ושבת היו סובבים על פתחי בל הדרים בעירם לבקש בעד גאולת הארץ, כי אז לא קפץ אף האחד את ידיו מתת להם. וכדבר כזה היו מצליחים לשתף את העם כלו בעבודת הקדש הלזו והקופה הלאומית היתה מתעשרת מדי שבוע בשבוע בסכום הגון, כמעין שאינו פוסק ושהוא הולך ושופע חדשים לבקרים. אמת הדבר כי עבודה קשה היא; אבל לעומת זה תוצאותיה בטוחות תמיד וקימות ולקופה הלאומית אי אפשר להסמך על הנסות עראי בלבד. הקרובות להפסק

בכל שעה ושעה. כי אם צריכה היא למצוא למענה הכנסות קבועות. והדרך הזאת היא הנכונה. בהרבה ערים עשו בזאת והצליחו. נחוצים רק עובדים אחדים שיאותו לקבל עליהם את העבודה ולדקדק למלאותה בזמנה. ועל כל הציונים מיטלת החובה להשתדל להנהיג ולקבוע את הדבר הזה בעירם והביאו רב ברכה לרעיוננו. כמובן, אין הדבר הזה פוטרנו מכל העבודות האחרות לטובת הפאנד, ובכל מקרה ומקרה שאנו יכולים לעבוד לטובת הקופה הלאומית אין אנו בני חורין להפטר ממנו ולהחמיצנו. אבל ביחד את העבודות של עראי לנאולת הארץ עלינו להנהיג ולסדר את העבודה הקבועה הזאת ואוצרה של הקופה הלאומית ינדל או ויעצם לטובת ארצנו החרבה והמכורה בידי זרים.

וההחלטה השניה אומרת: כי תבחר קומיסיא מיוחדת לחקור היטב את תנאי ההתישבות בארץ ישראל, את תנאי עבודת האדמה, המסחר וחרשת המעשה שבה ולהיות אחרי כך לעינים לכל הבאים להאחז בה, לפרש להם כל סתום ולבאר להם כל נעלם במעשיהם ועסקיהם אשר שמו להם לתעודה ולא יהיו עוד מקילעים מספק אל ספק וממבוכה אל מבוכה, באשר היה עד בה, למען יובלו גם יחידים גם חברות להקדיש את בחם, את ממונם ואת כשרונם לעסקי הארץ ולעבודתה בדעתם שיש להם על מי שיסמובו.

דברים טובים ונחומים שמענו בקינגרס על דבר בית אוצרנו הלאומי כי הולך הוא ובובש מעמד בשוק הכספים ומתחיל לשמש לנו לתעודתנו הגדולה, שבשבילה נברא. בהדין והחשבון שנקרא לפנינו הננו רואים, כי הפסד לא הפסיד אף פרוטה אחת. אות הוא על אמונתם, זהירותם ובשרונם של העומדים בראשו. והדבר הזה ערובה הוא כי גם המשכרת גם משמרת הכסף יהיו לעקר בבנק זה. וגם חוג עבודת הבנק הולך ומרחיב; המחלקה שנפתחה בארץ ישראל בבר הספיקה להביא ברכה גם לבית אוצרנו גם לעניני ארצנו. לפי דברי מנהיגי בית האוצר יש בארצנו מקום לברכת עבודת הבנק לחול בה, וביותר טובה היא הבשורה אשר התבשרנו מפי הדירקטור הראשי של הבנק מר וואלפזאהן ומפי הדיר הירצל, כי לרגלי נסיעתו של מנהיננו זה לפטרבורג עלתה בידו להשיג הבטחות מיוסדות על דבר הרשיון לפתוח מחלקה של בית אוצרנו ברוסיא ועל דבר הבטל האיסור בניסת המניות לארץ זו. בשורה זו תתן בלבנו תקוה טובה על דבר עתידות בית אוצרנו בפרט ורעיוננו בכלל. בית אוצרנו זה כבר נחל כבוד והדר בהזכרו בכתב הממשלה האנגלית בתור מוסד העם, אשר הוא יהיה המוציא והמביא בכל עסקי האומה. וכבל אשר נשתדל להרבות את איצר כספו כן ינדל כבוד אוצרנו וערבו וכן תמהר בעיה לבא השעה אשר על שמו יכתב המשרטר על ארץ ישראל...

ובבל אשר הבנק שלנו איננו בנק פשוט למסחר ולעסק, ובכל אשר הוא נזהר במעשיו לבלתי הסבך בעסקים שאינם בטוחים למדי, הצליח במעשהו, עד אשר היתה היבולת לועד הגדול של המניות בקונגרס להחליט, כי ינתן ריוח של אחד אחוז מחמשים — שתים למאה — בעד שנת 1902 למספרם. הריוח אמנם לא גדיל הוא, אבל רב הוא למדי לבית אוצרנו בשנת עבודתו הראשונה. הריוח הזה הנתון עתה — אחרי אשר בדקו את החשבונות כל רואי החשבון המושבעים מטעם הקונגרס ומטעם הממשלה האנגלית. — מעיד לכל באי עולם, כי שקר ענו בבית האוצר הלאומי כי כספו אבד ואיננו וכי אינו אלא שמא בעלמא. עתה יבא כל העם מקצהו — אחרי

ראותו עד כמה שקרו לו כל המשקרים — להשתתף בבית האוצר בקנין מניות להמוך בזה את הציוניות כלה. ובטוחים אנחנו במרבית הציונים, כי את כסף הריוח הראשון הזה יקדישו, כפי בקשת הועד־הפועל, לטובת צרכי משלחת התרים לוד־על־אריש ולארצנו הקדושה, בערבם את ערך התיור הזה לעניני הישוב בא"י. הצעת הועד הפועל איננה בלל וכלל חובה על הציונים, כי אם רשות. והאיש הרוצה לקבל את פרי מניתו יפנה לאחד מבתי הכספים המנוים בעתון „דיא וועלט".

דברים טובים ומשמחים שמענו בקונגרס גם על דבר התפשטות הציוניות בין העם. בשנת הקונגרס הזה — מספר לנו הדין וחשבון — גדלה הציונית במאה ושלשים למאה 130% ממספר השנה הקודמת. זהו מספר אשר מעולם לא חכינו לו ולא יחלנו אליו! גדול מפליא כזה מרהיב לב ונפש וממלא אותנו תקוה. ואל שיאונו לאמר, כי רק יד המקרים, המרים האחרונים אשר עברו על ראשנו היתה בזה. אין הדבר כן! דוקא בארץ ההיא, אשר שם התחוללו על ראשנו המקרים לא דלה הציוניות בלתי אם בשלשים ושבע למאה לעומת השנה הקודמת. וכל גדולה הנפלא והתפשטותה המהירה היה דוקא, בארצות אשר חיי בני ישראל לא שונו במאום בשנה הזאת. המספרים האלה ממללים ברור, כי גדול הציוניות היה טבעי ובהדרגה ואינו תוצאה היצונה של שואת פתאם. ויותר קרוב להחליט, כי לולא האמון אשר בלבל את עולמנו, כי עתה היתה הציוניות מתפשטת יותר גם בארץ זו אשר רק 37% נוספות בה על הציונים הקודמים, והדבר משמח מאד, כי גם בלב אחינו אשר בחוץ לארץ הולכת ההכרה הישראלית ונעורה והרי הם הולכים ומתנערים מתרדמת ההתבוללות אשר נפלה עליהם, לרגלי הזכוי — אמנציפציון — ומתחילים לשוב לעמם ותקוותיו. זוהי אחת מהתוצאות הטובות של הציוניות. ואלמלא באה אלא בשביל דבר זה דינו, גם אחינו ההם החלו להכיר כי אין תקוה לאיש ישראל להשאר שלם בנוף וברוח אם לא ימצא לו מחסה בקרב מחנה אחיו בעל לב אחד.

עוד לנו להזכיר שתי החלטות שהחליט הקונגרס. בנוגע להקופה הלאומית ההלט פה אחד, כי אין לה הרשות למכור ליחידים או לאגודות את האדמה, אשר תרכש בארצנו בכסף העם, כי תכונתה האמתית של הקופה, היא תבונת מוסד לאומי הנועדה לעשות את הארץ הגנאלה לקנין העם כלו. ע"כ הוא מקנה את האדמה לכלל ולא לפרט. ועוד החליט הקונגרס קול אחד בתרועת ששון, כי אסור לנגוע בכסף השקלים, כסף הבנק והקופה הלאומית לטובת משלח התרים לאפריקא ועבודת הקומיסיא שנבחרה בשביל זה. על ידי קבלת הצעד זו נתנה מקום לכל הצירים כלם, כאומרים „לאו" כאומרים „הן", להודיע גלוי לכל, כי בקבל הרוב ממנו את אפריקא לא משך בשום פנים את ידו מארץ ישראל וכמלפנים כן היום ישתדל בכל עוז לרכש את ארצו זו, והרי הוא יעד למטרה זו את המוסדים הלאומיים שנברא רק לשם ארץ ישראל ורכישתה בלבד!!

ארץ־ישראל ורק ארץ ישראל! — זוהי התביעה האחת שישראל יתבע אותה תמיד מיד העולם כלו. — זוהי הקריאה האחת היוצאת מעומק לבנו ואשר לא נתן דמי לה כל הימים, ותביעה זו וקריאה זו, היו כל סופו וכל ענינו וכל עצמו של הקונגרס הששי.

זוהי תמונתו הכללית של הקונגרס בשנת תרס״ג וזה הוא ערכו וערך ההלטותיו בכלל ובפרט לפי ראות עינינו. את ערכו לדורות יערכו הימים הבאים, בהראות תוצאותיו. ואנחנו אך אחת אנחנו יודעים, כי גדול, גדול היה הקונגרס הששי לישראל ואחריתו מי ישורנה. מי יודע אולי הוא תחלת תקופה חדשה לישראל, תקופת רְוָחָה ופלטה. מי יודע אם לא יהיה יום הקונגרס הששי יום תהלה לימים אשר יוליכנו ה׳ קוממיות לארצנו. יפה אמר הד״ר הירצל: קונגרס קשה היה לנו הפעם; אבל נעלה ונבבד עד מאד!

ועלינו רק להשתדל, כי גדול יהיה עוד יותר ויותר בבוד הקונגרסים הבאים בהשתדלנו איש ממקומו להפיץ את הציונות בין בל העם למקצהו.

ועתה הננו לתאר בקצרה את פעולתו של המזרחי בקונגרס ואת הרוח אשר אצל על מהלך העניגים שם. בראשונה הננו לאשר את העובדא המרגינה, כי המזרחי הולך וכובש לו מקום רחב, לא רק בארצות הצפון לבדן, כי אם גם בארצות אחרות. מספר הצירים המזרחיים עלה על מספר הצירים של המפלגות השונות, וכך יפה לו, כי הוא בא בח החרדים אשר בעם ונושאי דגל התורה והם הגם, תהלה לאל, רוב מנינו ובנינו של עמנו. והדבר הזה מראה לנו כי לא נכונו דברי האומרים, כי הציונים הם רק ההרשנים. יבא נא הקונגרס הששי בהמון ציריו החרדים באמת ויטפח על פניהם של האומרים בך. וואת לדעת, כי רק במחצית הצירים באו מכל המספר הגדול של צירים חרדים, שהמפלגה המזרחית יבולה היתה לשלוח. רבים מהנבחרים נאנסו מפני סבות שונות לשבת תחתם. הרבה מהאנודות לא הספיקו לנמור את הבחירות למועדן הנבון, ובין בה נפקד מקום הרבה צירים. ואלו באו כל הצירים המזרחים היה להם הרוב הגדול ויבריעו את הבף לבל אשר יהיה רוחם. וצירי המזרחי לא היו הפעם רק שלוחי אנודות ארצות הצפון בלבד כי אם גם צירי אגודות ארצות האחרות. החרדים אשר בבל הארצות מתחילים להתעורר לקראת קול ד׳ הקורא להם בבח מציון וירושלם והולכים ובאים ונוספים למחנה הציונים. מארצות גרמניא, אנגליא, אוסטריא אונגרן, גליציא, רומניא, שווייץ ואטליא באו צירים חרדים, אשר לבם חרד לעמם ותורתו ונפשם דורשת שלום ציון ועריה. בפעם הראשונה הופיעו על הקונגרס רבנים חרדים מאשבנז ומאוסטריא. לא מעט היה מספר הרבנים גם מארץ אנגליא, איטליא, רומניא ושווייץ, ומרוסיא באו הפעם רבנים במספר רב מאשר היה בקונגרסים הקודמים. ונעים היה לראות, כי שטודנטים צעירים מהאוניברסיטות אשר בחוץ לארץ מסורים בבל לבם ונפשם לדתם ולבל קדשיה לתורתם ולעמם, לארצם ותחיתה והם היו לצירי המזרחי, שנלחמו בעוז בעד דעותיו ושעמדו באמונה על ימינו ועל דגלו. היו כאלה, אשר רוב צבאיו של המזרחי וציריו המכובדים על פני בל היו בצנינים בעיניהם ויבדו כל עלילה, למען הפל את כבודו וחנו. וישתדל בבל אשר היה לאל ידם להוציא דבת המזרחי רעה: הפיצו שמועות כוזבות, שלחו טלגרמות מחפירות, התלוצצו, התהוללו ויעשו בל מזמה רק בשביל לחלל את בבוד המזרחי וציריו. היו באלה ששלחו את לשונם בכבוד אנשים פרטים וישימום לבוז ולקלסה [1]). עוד לפני הקונגרס השתדלו

[1]) לאות עד כמה עקמו את הישרה יש לראות במסרם את הדברים, שדבר ראש המזרחי. הם במתכון פרסו את הדברים ושבשו אותם, למען אשר יראו כמוזרים. ובאמת היו הדברים האלה מצויגים בהגיונם וככו שיראה הקורא בחוברת הבאה, ששם נשתדל למסור אי״ה את דברי הראש האלה כסגנונם וכצורתם.

להוציא לעז על הבחירות שנעשו מטעם אנודות המזרחי ויסיתו את באי הקונגרס לבטלן ולעשותן לאפס וכו' וכו'. אולם כל עמל האנשים הטובים האלה היה לשוא. הבחירות היו כדת וכדין וכלן אשרו על ידי הועד הממונה לכך. צירי המזרחי הפיקו כבוד מכל, על ידי הנהגתם המכובדת והמתונה ועל ידי דעתם, שהיתה מוצקה, מיושבה ומיוסדת. בלי הרבות שאון ורעש, בלי צעקות וחרפות, בלי כל מליצות פורחות ומבטאים סועדים עלתה בידם בקונגרס כל אשר נשאו נפשם אליו באמת ובתמים. היו דברים אחדים שנראים הם לעין כנצחון למתנגדי המזרחי, אבל באמת לא היה הפץ המזרחי להעמיד דבריו עליהם ועוד מראש ותר עליהם ועל כמותם, כי לא היו עיקר לו ולכן עזבם בידי המקרה העור, וגם לבסוף לוא רק חפץ המזרחי להתעקש ולצאת כמנצח, אז גם אז היה הדבר עולה בידו ובלבד שהרשה לעצמו את התחבולות ההן, שאחרים החזיקו בהן. אבל המזרחי לא רדף אחרי נצחונות מבריקים ואחרי בבוד מדומה, כי רחוק הוא מגרות את היצרים הרעים ואינו רודף אלא את השלום ואת המנוחה — ולכן עלתה למתנגדיו מה שעלתה להם. אבל בסופקני מאד, אם אפשר להם לשבע נחת יותר מדאי מנצחונם זה. לעומת זה יודעים המזרחים, כי ידיהם לא נגאלו כהשלכת שקוצים ורפש על ראש שאר הכתות הציוניות, כי לא שלחו ברעיהם לשונם לרעה ולא נבשלו בדברי שקר ובדבות מגונות ונפשם טהורה מכל הפולמוס ההוא. הידוע וחביב כל בך על מתנגדיו. המזרחים יודעים, כי הם היו הנעלבים ולא העולבים. ובבל זאת לא יראו, פן יגיע כבודם וכבוד דעתם מן השקוצים אשר השלכי עליהם. המה בטוחים כי אך הנמשכים אחרי דברים בעלמא, הבהית ריקות רק אלה אולי יתורו אחרי בל אלה המתנגדים להמזרחי, אבל אנשים מיושבים ומתונים, החוקרים דבר לתכליתו והמבינים להבדיל בין טוב ורע — בל אלה, ימהרו ללכת אחרי המזרחיים השומעים חרפה ואינם משיבים מללכת אחרי חורפיהם, שזה הוא בל כחם וזו היא בל תהלתם. זה ימים ושבועות אשר המתנגדים ממשירים על המזרחי אש וגפרית מכל עברים; ובכל זאת לא עמד לו הדבר לשטן בדרבו ורבים רבים נהו אחריו על אף בל המתחרים בו, שהלבו הלך ומעט, הלך וצער. וגם כל הדופי אשר טפלו עליו בימי הקונגרס לא יעיב את אור פניו.

ראשית מעשה המזרחיים היתה להתנגד לחפץ האנשים ההם, שרשו כי ישנו את סדר היום ויבניסו לתוכו גם שאלת הקולטורא, הכלכלה ועוד, ולחדש את ימי הקונגרסים הראשונים ההם, אשר ראש דבר הקונגרס היתה שאלת הקולטורה ועוד. ולבן דרשו כי קודם לבל ישמעו את הדין וחשבון של הקומיסיות השונות ובתוכן גם את הקומיס'א לקולטורא, הן אמנם בי הדורשים הבליעו בנעימה את המלה קולטורא ויחפצו ללכד את הקונגרס בפה שתו למו בתמונת הקומיסיא, אשר על בית האוצר וכו'. אולם המזרחיים הבינו תיכף לאן פני הדבר מועדות ובהתאחדם את יתר הציונים המדיניים, דחו את ההצעה הזאת וסדר־היום, שהציע הועד־הפעל ושלא בלל בקרבו את הקולטורא ואת הכלכלה, נתקבל ברוב דעות גדול. ובבן הוסר הפעם אבן־הנגף ההיא שבה היו רגלינו מתנגפות בקונגרסים הראשונים. חלפה השאלה ההיא שבה חתלבטו תמיד ושהביאה רק ערבוביא וקטנוריא, והקונגרס בלו מראשיתו ועד אחריתו היה מעשי ולא קונגרס של פלפולים וסברות.

והדבר האחד אשר העסיק את הקונגרס כיהוד הוא דבר שאלת אפריקא. ובדבר הזה הראו המזרחים מהוד פעולתם והדרם כי גברים הם,

גברים גבורים, אשר ידעו את נפש עמם ולא נחפזו להקל ראשם בדבר אשר אם יאבד באשמתם לא ימצאוהו עוד עד עולם, ולא שעו אל גדופי מחרפיהם, ותיקר להם טובת אחיהם מכבוד זוהר רומנטיק מתנוססת, הנקנה לבעליה בלי בסף ובלי מחיר, בזול גדול, כמעט בחצי חנם. ובדבר הזה היה לב אחד למזרחיים ולמדיניים! בני שתי מפלגות אלה, הם אנשים הבאים מן החיים והמציאות, החיים על פי החשבון וההגיון, המתונים והמיושבים בדעתם, היורדים לתוכו של דבר ואינם משניחים בקליפתו, שאינם משליטים עליהם את המליצות המצלצלות. ולבן הסכימו פה אחד למניית קומיסיא ולמשלחת תרים לאפריקא, אף כי ארץ ישראל יקרה להם מכל. וימים באים והראה הנסיון את מי הצדק. ואנחנו נקוה, כי המזרחיים לא יבושו במעשיהם ולא יכלמו ברבריהם. ועוד יבינו הכל, מה גדולה הטובה ומרובה הברכה שהביא המזרחי להציונות!

ובבוא השעה להחליט דבר על דבר הקופה הלאומית ועבודתה היו המזרחים הראשונים, אשר דרשו בכל עז, כי ינשו תיכף למקנה אדמה בארץ ישראל, וכי האדמה תהיה לצמיתות להעם כלו ולא תמכר ליחידים. גם בהגיע העת להחליט דבר על דבר בית האוצר התחשבו צירי המזרחי את משאלות העם האמתיות וידרשו, כי ריוח המניות יחלק לבעליהן ולא יוקדש לכל מטרה שהיא, וכי פתוח יפתח בית אוצרנו מחלקה בארץ, אשר רוב מנינם ובנינם של היהודים שמה.

והמזרחי שלח מאנשיו לכל הועדים השונים וישתתף מאד בעבודת הקונגרס. לבל קומיסיא וקומיסיא שנבחרה נכנסו אחדים מהמזרחים ותמימי דעות עמנו. באחת מן הבחירות נצח המזרחי נצחון נדול על ידי, אשר התאגד ויבא בדברים את מפלגת הציונים הקרובים לו בדעה. ולהועד הפועל הגדול נכנם חבר אחד חדש מבעלי בריתנו, הלא הוא הרב הנכבד מאד הנאון רמ״א ראפה מפאפא, אשר באונגרין, והתקוה משעשעת אותנו, כי שם כבוד חברנו זה הגדול למדי בארצו, יביא לנו רב ברכה ותושיה וירבו החרדים־האונגרים להכנס לתוך מחנה הציונים.

וכבוד המזרחי בעיני אחינו החרדים, אשר בחו״ל גדל מאד. אורחים חרדים זנכבדים היו בקונגרס וימצא המזרחי חן בעיניהם ויתנו לו יד, ובבזל העיר, שער עתה לא היתה שמה בל אגודה ציונית ניסדה עתה לרגל המזרחי אגודה של ציונים חרדים. ובפרנקפורט דמיין, עיר־התהלה ועיר־היראה, היתה אספה נכבדה מאנשי השם, המפורסמים ביראתם, אשר בעיר, ונכבדיה, לכבוד ראשי ועד המזרחי ששבו מבזל, זתגדל ההתעוררות ויירו שם אבן פינה ליסוד אגודה מזרחית. מאת נכבדי העיר ובני העליה אשר בה, אשר אגודות מזרחיות ההולכות ונוסדות בערי גרמניא תהיינה לבנות לה. ובבוא המזרחי בפעם הראשונה אל הקונגרס ותכבד עדת ישראל אשר בבזל את הקונגרס בברכתה, ברכה שנזכרה לשבח ולתהילה בפי מנהיגינו הנעלה לעת סגרו את הקונגרס, והיה הדבר הזה לאות, כי רב כחו של המזרחי להביא טובה וברכה לכל רעיוננו. רק על האגודות למקומותיהן לדעת גם הנה את חובתן ועליהם להיות לעזר בעבודה הכבדה השומה לפנינו. תמלאנה נא האגודות את החובות המוטלות עליהן מטעם המזרחי. תשמרנה לקיים את כל אשר ידרשו מהן ותושיטנה את עזרתן החמרית, הנחוצה מאד לעבודה — או אז תראינה את העבודה הגדולה אשר יעבוד המזרחי זאת התושיה אשר יעשה בחסד ד׳ ותשועתו, בדרכו, דרך הקודש.

עברו ימי הקונגרס, אבל לא מבלי משים. ענין חדש ניתן להציונים לענות בו. אבל רק לענות נתן ולא לעבוד ולעסוק בו. ולנו אין עבודה אחרת בלתי אם העבודה בעד ארץ קדשנו.

והעבודה עתה צריכה להיות ביתר עז וביתר תעצומות, היה יתר ונמרצה יותר, אחרי אשר הראה הקונגרס הששי לעין כל, כי יש ברכה בעבודתנו וכי כל צעד וצעד מקרבנו יותר ויותר אל מטרתנו הנדולה — אל חוף ארצנו הקדושה.

והתורה האחת היוצאת לנו מן הקונגרס הששי, היא אחת: לעבוד ולעמל בלי הרף ובלי חשך על שדמות רעיוננו היקר והקדוש ולשאוף ולחתר בכל עוז ותעצומות אל החוף, אשר אליו עינינו נשואות!! והיא לבדה החובה האחת היחידה המוטלת עלינו הציונים כיום הזה. דעת הציונים המדינים הטהורים נצחה הפעם בקונגרס. ואין לנו עתה אלא להאדיר ולהגדיל את האמצעים הללו, לחגור שארית אונים ולהרחיב את צעדנו בדרך אשר הלכנו בה ואז תקותנו לד' כי בא נבא איה אל המנוחה והנחלה בארץ קדשנו.

וחלילה להציונים לחשוב, כי בהתקבל ההחלטה ע"ד אפריקא שנתה הציונות לאחרת וגם העבודה אחרת תהיה. לא ולא; תנועתנו היתה תנועה בעד ציון עיר קדשנו וכזאת תהיה עד העולם. ועבודתנו היום היא שהיתה אתמול ושתהיה גם ביום מחר. אנחנו לא שנינו והציונות לא כלתה ועבודתנו תהיה כזו שמקודם — רק ביתר עוז ותעצומות. וכל האומר אחרת אינו אלא טועה או מטעה.

רק עבודה אחת אנו יודעים, את העבודה בעד ציון ובה אנחנו חפצים סלה.

והעבודה כשהיא לעצמה, מה פשוטה היא ומה ברורה כהיום הזה!

ראש דבר על הציונים לחבב את הציונות ואת תקוני סדריה הגדולים, שנעשו בימים האחרונים על ידי הציונות ולבאר היטב את רעת הפזור והגלות ואת טובת הכנום והישוב.

והדברים ההם ששמענו מפי האנשים הגדולים, שגורלנו מסור לידם, מוכיחים אותנו בעליל, כי רק לסדור ברוח הציונות, המכון לכונן מקלט בטוח לעם העברים בארץ ישראל יש תקוה, כי התקים תתקים ועבוד תעבוד לטובתו של העם העברי, וכל הסתדרות לשם איזו מטרה אחרת מלבד מה שלא תביא לנו את הפתרון הנכון לשאלתנו, שאלת היהודים ושאלת היהדות, עוד צפויה היא בכל רגע ורגע להבטל ולעבר מן העולם.

והדברים ההם ששמענו מפי אותם האנשים, שגורל המדינות בידיהם הוא, באים ואומרים לנו ברור, כי דבר יסוד מקלט בטוח בארץ אבותינו הוא לא רק אפשר, כי אם גם רצוי ומתקבל על לבם, ולא נם רק בדבור, כי אם כתוב ומפורש, שחור על נבי לבן, מידי נבה מעל נבה. והננו יכולים לשמח את לב כל אבלי ציון ולבשר להם, כי למני הקונגרס הששי נשתנה מצב הדברים הרבה לטובה ותקותנו נדלה וחזקה בימים האחרונים. אך אל יעמיקו נא אחינו שאלה, אל יתהלכו נא בחקר עמוקות ונסתרות ויאמינו נא לדברנו אלה הנאמרים באמונה ותם, כי לא לעורר בלב אחנו תקוות מופלנות באנו, ולא אמרנו את הדברים הטובים אלא להוכיח לאחינו, כי נם בנו בעצמנו תלוי הרבה, וכי אין הדבר חסר אלא הפצנו בכל לבנו ונפשנו לראות את משא נפשנו מתקים ואז נבא, בחסד ד' הטוב עליגו, למחוז חפצנו בארצנו הקדושה.

אמנם בן בנו הדבר תלוי להפיץ ולהרחיב בין העם את הציוניות המדינית הטהורה לכל פרטיה ולהרבות את מספר שוקלי השקלים אשר יביאו חיים בתנועתנו והיתה לתנועת עם בבירה ונמרצה, ונדל ערכה וחנה בעיני אדירי התבל ורבתה השפעתה המדינית ועצמו מעשיה והתקרבה אל מטרתנו. אם לא לאלפים ולרבבות ימנה מספר הציוניות בי אם למלליונים ונדלה תקותנו על אחת שבע.

והיה בעמל הציונים להבין להעם את כל נודל ערכו של בית אוצרנו הלאומי והבינו להשכיל את העם דעת, כי בית אוצרנו זה הוא מבון נאמן ובטוח, יסוד מוסד לכל רעיוננו כלו — או אז יבין העם וידע, כי אמנם נדול ונעלה הוא בית האוצר הלזה וכל איש אשר אך היכלת בידו ימהר לרכש לו מניה אחת למצער ממניותיו של המוסד הלאומי הנדול הזה. והתעשר אז בית אוצרנו עשר רב ונדול כבודו ושמו והיה מכון־לאומי אמתי ונדלה השפעתו ועבודתו ושמש אז לנו למטרתנו הראשית, להשיג מקלט בטוח לעם ישראל בארץ ישראל.

ובעבד הציונים לברר להעם את מהותה של הקופה הלאומית ואת משרתה הנשנבה בשאפה — לתת נאולה לארץ אבות ולהכניסה לרשות היהודים, והשה העם אזן להדברים האלה ונתן אותם אל לבו. העם לא ישקט ולא יחשה בשמעו, כי ארצו הקדושה הלזו הולכת ומתישבת על ידי אחרים רבים ועצומים ממנו ופתח את ידו לחת למטרה הקדושה הלזו. העם שבמרוצת הרבה מאות בשנים שפך את דמו כמים על הארץ היקרה לו, ואשר בכל משך ימי נדודו בנולה לא הסיח אף רנע את דעתו מארצו האהובה הלזו—העם הזה בוודאי לא יחשך עתה אנורות בשביל נאולתה. מעשים הרבה בודאי ימצאו בקרב בית ישראל, ועל הציונים להיות רק עושים חרוצים, מאספים נמרצים, אשר לא יחדלו אף רנע מעבוה את עבודת הקדש הלזו; והיה במלא כל הציונים את חובתם לארצנו והביאו רב זהב וכסף לקופתנו הלאומית וגאולה יתנו לארץ קדשנו, וככל אשר ירבה הכסף לבא, כן תרבה ארצנו לבא לידנו וכן תתישב יותר ויותר על ידי אחינו הנפוצים עתה לכל עבר ובן נרבה להאחז בארץ.

ובהבין הציונים היטב את חובתם ועבדו לטובת הועד באודיסה, המשתדל בתקונו של הישוב הקים והמצוי בארץ ישראל וביסוד ישוב חדש שם, ורכשו לו חברים מתנדבים קבועים, ורכשו לו מתנדבים לטובת הפועלים ועוד, והרבה נם הוער הזה להראות מהוד פעלו והדרו בארצנו והוסיף לבנות מושבות חדשות, לעזור להתפתחותם של המסחר וחרשת המעשה ולהרמת קרן העם העברי בארץ העברים.

והיה בדעת הציונים את חובתם לארצם ולישובה והשתדלו תמיד בכל עוז ותעצומות לטובת תבואת ותוצאות הארץ, והתעסקו במכירת יין ארצנו ותירושה, שמניה ואתרוניה, מעשי ידי יושביה ותוצאות בתי חרשותיה ונתנו ידים לכל העובדים והכורמים אשר בארץ להשתכלל, להתפתח ולהאחז היטב בארץ, להיות ליסוד מוסד אשר יבנה עליו ברבות הימים בית ישראל כלו.

ובדעת הציונים את כל חובותיהם אלה ימצאו לפניהם מקום עבודה רבה להראות תמיד מהוד פעלם והדרם. והיה במלאת הציונים את חובתם תמיד והצליחה תנועתנו ושנשנה מאד מאד.

כן, מרובה העבודה הרובצת על הציונים; אבל אינם בני חורין להפטר ממנה. כי על כן ציונים המה, ואת דנל הקדש הם נושאים בידיהם. יזכרו נא אחינו הציונים את המטרה הנדולה והקדושה השומה לפניהם — או כל עבודה לא תכבד עליהם

וכל פעולה לא תשנא מהם. ישוו נא הציונים תמיד לנגד עיניהם את החובה הגדולה אשר לקחו עליהם בנוגע לעמם ולארצם. או אז יבינו וידעו, כי כמה שירבו לעבד ובמה שיאדירו לפעול כאין היא וכאפס מול חובתם. ישימו נא אחינו אל לב את הדבר אשר המה עושים ואת המלאכות אשר שמו על נפשם. אז תמלא נפשם עוז וכח לפעל ולעשות בלי חשך והרף. ובבוא אחינו הציונים בשנה החדשה לנשת אל העבודה יזכרו נא את השנה ההולפה, זאת השנה אשר בדם אחינו צירה לנו את תמונת מצבנו בגולה ומעמדנו בעמים, זאת השנה אשר הראתה גלוי לכל את תועלתה של עבודתנו והצלחתה — או אז יאזרו שאריית אונים להגדיל ולהאדיר את עבודתם בעד עמם האומלל והמעונה ואשר אור התקוה החל לזרוח לו ממזרח—מארץ קדשנו.

זברו אחים את העבר הנורא ועבדו בהוה המר והמלא תקוה בעד העתיד המזהיר לקראתנו! עבודה, אחים, עבודה הכו לנו ובחפץ ד' נצליח ונכא אל המטרה!

וד' השוכן בציון יסעדנו במעשנו, ושלח את הבריכה במעשה ידינו ויצליחנו בדרך אשר אנחנו הולכים עליה, הדרך המובילה אותנו ציונה, עיר בה דוד חנה!!

בשם הועד המזרחי, הראש:

כרגשי כבוד ובברכת ציון

יצחק יעקב ריינעס אב"ד בלידא.

בחדש תשרי תרס"ד.

מכתב אל העורך.

ב"ה ירושלם באלול תרס"ג.

הזמנתני, ידידי, להמנות בסופרים, אשר ישפיעו מרוחם על המזרח, היוצא על ידיך, אף התוה לפני את הדרך אלכה בה, להיות סנגורין להיהדות הנאמנה להגן עליה, מפני בעלי השלילה המתעללים בה. ואולם, מה אכחד? ואני קטנתי מהמלאכות הגדולה הזאת אשר הטלת עלי.

כבר מראשית צאתי על במת הסופרים מסרתי מודעה, כי דבר אין לי עם בעלי השלילה הגמורה והבופרים בכל, באשר אין שדה הוכוח משותף לשני הצדדים (עיין ילדי רוחי בראש מאמר ההתערבות) ועדיין אני עומד בדעתי זו, כי מה אשחית דברי להתוכח, דרך משל, עם הסופרים הפמפטנים, אשר חדשים מקרוב באו, למלא פני גליוני העתונים הירחנים, במין פילוסופיה הסתורית ומלאה פרי דמיון תעתועים והקשים מזויפים? הנה האנשים האלה בוראים הסתוריא ישראלית לפי הלך רוחם ועוז דמיונם. הם בודים מלבם מעשים, שאין להם בית אב, לא במקרא ולא בקורות הימים הרשומות, והורזים אותם במחרוזת־משונות ומוזרות ואומרים: זו הסתריותך ישראל! ומי יבחישם? מי יטפל בזיופים? ומי יזדקק לנתוח המעאותיהם להראות

סתירותיהם? הנה לא ההניון הוא המושל בזה, כי אלמלי היה הוא יושב לכסא לשפוט משרים, בי אז לא היינו צריכים בלל לטוענים ומשיגים, באשר העקמימות שבדברי הפטפטנים הללו, כל בך מבוארת וגלה, עד שבל הרוצה לראותה רואה, אבל באמת, לא ההניון, כי אם ההלצה היא השלטת. דברים נידים ונמשבים בנהרי נחלי שמן, ומתובלים במלים מצלצלות ונבוהות יקהו תמיד שבי את לב הקוראים הקופאים, עד בי יקשה עליהם להטות אזנם לדברי יושר הניון. ובפרט אם הדברים הללו יטיפו להפקר ופריקות עול, בי אז לו גם יצליח אדם להוכיח בטולם, הן לא תהי הובחתו אלא שלילית, לבטל את הדברים והפטפוטים, אך מי יתפאר לאמר: יש בידי לקיים את ההפך בחיוב? דבר האמונה הוא דבר המסור אל הלב, וכל זמן שלא עלה בלב לפקפק בו, הרי הוא מאושש וקיים בצור איתן, אך ביון שעלתה בידי ההלצה לזיזו ממקומו אף זיז בל שהוא, אפילו ההלצה תבטל, דבר האמונה לא יתאושש עוד, וכל מה שאתה מ־בה דברים על לב הכופר או אפילו הספקן, אתה נורם להזקו בטעותו. והוא מה שאמר הכתוב: אל תען ואמרו חז"ל באפקורס ישראל הכתוב מדבר, בי עב"ם אשר התגדל בטעות הבלים וכפר בבללם בענין האמונה בבלל, אם אתה מראה לו את הפנים המסבירות של האמונה הצרופה, הנקל לך להשיב לבו אליה? משא"ב בישראל, אשר עם היותו נדל על ברבי האמונה הטהורה והצרופה ובב"ז היה לכופר ביסודה, הלא שוב אין לו תקנה.

וכל הדברים הללו אמורים גם בובוה המתנהג ביושר משני הצדדים, עאכו"ב שבל בחם של המתנגדים אינו אלא בפיהם לעקש את הישרה ולהפך את ההניון ע"ל פיהו ולהשתמש בדברי בעלי ריבם להביאם ראיה לטעותיהם, בזרך בל בעלי ההזיה, אשר הזות לבם הוא להם הזות הבל, אך שמא תאמר: הנח להם לבעלי היהדות העיונית והזרקק לבעלי היהדות המעשית, האומרים להעמידה על בסים של חול על בסים הלאומית השבעית ולשלול ממנה את תבונתה, תכונת הקדש, אשר על פיה התודעה לבל באי עולם מיום היותה עד היום, הנה גם בפרק זה אין לי דבר להדש על מה שבבר אמרתי ושניתי במאמרים שונים לבאר, בי הלאומיות הישראלית, לאמר: נפש עם ישראל, אשר בו הוא חי וקים, אינה אלא התורה, אשר בהנתנה לנו נוטעו בנו חיי עולם לא רק למען התק"ם, בי אם גם למען התפתח והתחדש בצורתו מפרק לפרק מבלי ההבחש לאופיו העקרי, ואילו יצוייר ישראל בלי התורה בי אז בהשלל ממנו שאר קניני האומה היה עומד חו"ש לבליה בבל שאר הגוים משוללי התנאים החומרים של העממות. ולו גם ראינוהו בתנועה עלינו לחשב ה לפרבוס, הבא מביבה חצונית דונמת בח האלקטרי המניע את אברי השלדים, אשר בבתי הנתוח. אבל ישראל בלי תורה אין במציאות, לפיבך אינו זקוק לא לארץ ולא לשפה ולא לבל שאר התנאים הבונים את העם ומעמידים אותו, בי מקור חיים בקרבו והוא צומח והוא חי מתפתח מאליו ופורח ומשגשג.

בל הדברים האלה בבר אמרתי בבמה נוונים ובארתי מבמה פנים, ועתה אין לי להוסף עליהם מאומה, בי אין דרבי לטחון קמחא טחינא, בי על בן אמרתי להסתלק מהמלאבה בפנה זו שהטלתי עלי, אפס בי הנה זה עתה באה לידי מחברת חדשה, אשר נתנה לי מקום לדון לפני קוראיך באותו הנדון.

במחברת הזאת הנקראת בשם „דין וחשבון לפני חברי חברות החסד של אגודת בי"ב במדינת אוסטריה לרבע שנה" בא נאום אחד ה א ג ו ס י ם הנושא וניתן

בשאלת מהות „נשמת ישראל“ —. בשם אנוסים הנני מכנה לכל אותם המתבוללים הקיצונים, אשר אחרי הלאותם להדחק ולהכנס בחברת עם הארץ, כי נרשו משם בחרפה, שבו והחזיקו, באין לפניהם דרך אחרת, בשולי היהדות, לאמר: שלנו את וחושבים להם את האונם לצדקה. אחד האנוסים האלה הוא לפי הנראה בעל הנאום אשר אמרתי, הוא מעמיד על הפרק את השאלה, אם יש הכרח בזמן הזה להקים ולהחיות בין היהודים את חוש ההשתתפות[1]? המלה המורכבת הזאת ברא לו הנואם תחת המלה היהידית „לאומית“ כדי שלא להוציא דבר מנונה מתוך פיו. כי אמנם חרפה גדולה היא להאנוסים הללו להודות כי יש „לאומית“ לישראל. לאמר: ישראל עם בפני עצמו הוא, ואפילו גם בשעה שהוא מתלהב לזכר הטיטונים ואומר שירה על כוס של שבר שעורים, לא חדל מהיות ישראל בעל תלתלים שחורות ואף כפיף למרות כל התאשכנזותו.

והנה הנואם מקדים אמנם התשובה לשאלה זו. ואומר כי מצד הרגש עלינו להשיב על השאלה הזאת „הן“ בהתלהבות וקול רם, אלא שצריך לקיים את ההן הזה גם מצד השכל באופן שנוכל להוכיח גם לאחרים את צדקתו. ובכן ננש הנואם אל פתרון השאלה הזו על פי נתוח מהות המחשבות וההרגשות שעליהן מתבסס חוש ההשתתפות, שהוא כבר מצוי בתוכינו וחי וקים גם בזמן הזה. כי אמנם במה שנוגע להימים הקדמונים, אין כל קושיא, כי אז גם בהלקח מן היהודים ארצם וקוממיותם עוד נשארה להם „היראה“ (דיא רעליגיאן) אשר נקבצו סביבה וימסרו נפשם עליה. אבל היום, כי התרופפו מוסרות היראה ורבים הפכו לה עורף מה הדבר אשר יאנדם. שמא תאמר: אחדות הנזע, אע“פ שאין לכחד, כי היהודים בני נזע אחד הם, בכל זאת, מניד הנואם דעתו, אין בדבר הזה די כיבה להתשתתפות האמורה, מבלי באר מדוע. והלאומית לפי מושגה לרוח חיום ודאי שאין בכחה לחולל את ההשתתפות הזאת, ומפני מה? מפני כי אלפרד קירכהאף אומר שהלאומית מתבססת על אחדות המקום, אע“פ שהנקבצים בו המה תערובת נזעים שונים ודתות שונות ודוברי שפות שונות, כי בשביל שהם כלם דורשים שלום המקום, אשר אוו למושב להם הרי הם לאום. ובכן אין לאומית לישראל, אלא הלאומית האשכנזית. ותנא דמסייע לו הוא הפרופיסור לאצרוס שאמר בפירוש לאמר: מיום אשר עשו חקי המדינה אותנו לאזרחים גמורים, אין לנו מאורעות אחרים, זולתי מאורעות העם הגרמני. כל מה שקרה לעם הזה לשבט ואם לחסד, כל דאנותיו וכל מלחמותיו וכל נצחונותיו גם לנו חלק בהם וכו' וכו'. שמא תאמר, אם כן גם הפולנים בני אשכנז חדלו להיות פולנים, על כן יאמר הנואם שיש הבדל בין לאום ובין לאומית. גדר הלאום הוא המקום כאמור, אבל גדר הלאומית הוא השתתפות בשפה ובשאר סגולות מיוחדות. ולפי שלהפולנים יש ענינים משותפים באלה, על כן לאומיותם מיוחדת, לא כן היהידי שהוא כבר התפשט מכל הסמנים החיצונים, אשר יחדוהו בזמן מן הזמנים והרי הוא אשכנזי לכל דבריו, הרי חדלה בל לאומיותו, וחזרה איפא הקושיא למקומה: מה איפא הדבר אשר בכל אלה יאנד את היהודים הנפזרים להתחשב כחטיבה אחת?

אמנם קושיא חמורה מאד לכאורה, אך הנואם לא חשך נפשו מעמל החקירה

[1]) געמיינשאפטסבעוואוסטזיין.

והדרישה ויבקש וימצא סוד אחדות ישראל בצרותיו, הצרות והרדיפות, אשר ישאו ויסבלו בני ישראל בכל ארצות פזוריהם. הן הן העושות אותו לחטיבה אחת, ואם תחדלנה הצרות, ואם שמש האנושיות תזרח לבל באי עולם וגר זאב עם כבש, אז יחדל ישראל מהיות לגוי והתבולל בין העמים, עד בלי השאיר אחריו כל רושם.

והי התורה החדשה, אשר נמסרה לנו מפי הנואם החדש, וכי ישאלהו איש מה איפא הסבה, אשר הצרות נתלות דוקא בעקבי ישראל? מה הדבר המשתתף לישראל העושה אותנו בעיני רודפינו לעם אחד? אז אין מענה בפיו.

חוקרי מהות הלאומיות בדרך האמורה, הם בעיני כחוקרי מהות הנפש על ידי נתוח גוף חי. הם שובחים, כי הנתוח ימית את הגוף ופרחה לה הנפש ממנו וכיצד יעמדו על אופיה?

הלאומיות היא נשמת האומה, היא החיות שבה ואי אפשר לסמנה בסמנים פרטים. כל זמן שאנו רואים קביץ גדול של אנשים שהם מתיחסים איש אל אחיו בתור עם, גוי או לאום, הרי הקבוץ הזה, הוא עם גוי או לאום חי, אחינו בכל מקום שהם הרי הם יהודים. הרי הם השים בעצמם, כי יש איזה דבר, אשר יאחדם וישתפם. יהי הדבר מה שהוא, אם כן הרי הם עם ואין כל התפלספות שבעולם יכולה לשלול מהם את התואר הקים הזה, ואך לשוא ירבו מלים להתיר עורב ולאסיר יונה. היונה היא יונה תמה זכה וטהורה, ישראל הוא ישראל בכל מקום ובכל זמן, לא יוכר אותותיו ההצונים והפנימים, אפי יעיד עליו, מצחו יעיד עליו ורחמנותו, בישנותו ואהבתו את החסד יעידו עליו, בי מזרעו של ישראל סבא הוא, כי הקב"ה שם את לעמו וחיי עולם נטע בתוכו. אשר לא ימות ולא יבטל לעולם, ומהות החיים הללו היא התורה. התורה שהנחיל הקב"ה לישראל בסיני ואשר השתירה בקרבו דורות רבים, היא שהקליטה בלב איש ישראל תכונה מיוחדת, אשר לא נדע לסמן אותה בשום שאר סימן, זולתי בזה שהיא תכונה ישראלית. ופלא היא, כי תכונה זו על פי רוב משתירת בלב איש הישראלי, גם בונחו את התורה בפועל וגם בהתאמצו לשרש את התכונה הזאת מקרבו לא יצליח, כי כה אמר ד': העולה על רוחכם היו לא תהיה, אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות וגו' וגו', ואך התכונה הנפלאה הזאת היא היא, אשר יכירו גם הגוים, והיא היא המסבבת לרעים שבהם לרדפנו עד דבא ולטובים שבהם לכבדנו ולהעריץ את שמנו. הנצחיות שבתכונה זו היא אי־היבולת לבטלה ולהשמידה, היא המעוררת עלינו קנאה ומרבה שנאה, והיא גם הכופה והאונסת את באי העולם לברוע ברך לפני האומה הקטנה הזו, אשר בבודה מלא עולם. לפני האומה הקלה הזו הצפה תמיד כשמן מלמעלה, לפני האומה החלשה הזו, אשר מפניה ינורו אלים לפני האומה השפלה הזו, אשר אם ברצין ואם באונס נוים גדולים ועצומים יבואו אתה בחשבון, והיא גם הכופה והאונסת את הרבים מישראל עצמו, אשר מתוך משובת לבם הזונה החפץ בפריקות עול מתאמצים לבפור בתורה, להודות בי יש דבר מה מיוחד לישראל ומבלי דעת לדבר הזה שם מסוים, הם מנששים ומחפשים בסתר לרבים ונכשלים. אם הנואם שזכרנו קרא לו „צרת הכללי" היטב ממנו מר אשר גינצבירג לקרוא לו שם „המיסי־הישראלי". בשם הזה יש על כל פנים יותר „חיובות" יותר „ממשות" ובכ"ז גם הוא אינו אלא שם בלי ענין, מושג בלי תוכן.

אמנם כן. המוסר הישראלי משונה ממוסר כל עם. המוסר הזה אומר, כי לא נברא האדם אלא לצורך הכלל, כלומר: תעודת האדם היא, לא קיום עצמותו, כי, אם משום כך, נח לו שלא נברא יותר משנברא. אבל תעודתו הוא קיום כלל כל העולם, ולפי שאין קיום הכלל אלא בפרטיו, לפיכך כל פרט ופרט הוא עולם מלא. ולפי זה אין יסוד המוסר „האנכיות" כי אם ההסד, כמד"א: עולם הסד יבנה.

יסוד המוסר הזה יפה ונעים ונה לשמוע. במסירת הנפש יש שירה, יש נשגב, משא"כ באנכיות הנסה למרות נביאיה. אשר קמו לה באומות העולם ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם בדור הצעיר המפיצים תורתה ברבים בהתלהבות יתירה. לכן גם האנכיים עצמם מוסרים נפשם על דעותיהם, מבלי חוש בנפשם את המתירה שבין דעתם ובין מעשיהם. כללו של דבר: הכח המושך את הלב שביסוד המוסרי של „מסירת נפש", אם לא יבקשהו בהאמיתות המחלטת של מציאות ה', יסוד ושורש כל העולם הנראה והמושכל שהכל מתבטל אליו, איננו אלא השירה שבו. וכאן הבן שואל: היתכן, כי בשביל שעה אחת קורת רוח של שירה, יקריב אדם את טובו ואשרו וכל הנאת העולם? לאמר: מה לו להיהודי לשאת ולסבול צער הגלות והנדודים בשכיל יסוד מוסרי שאין בו אמת מצד עצמה? הלציור דמיון ולהזון מתעה יאמר לאומיות?

אל נא נהיה נביאי שוא להתעות את עמנו בדברים נבוכים. יסוד לאומיתנו הוא אלקי ישראל, מקור כל האהבה וההסד הצדקה והמשפט האמת והשלום. ואך ממנו תוצאות לתורה ולמוסר ישראל ולכל סגולות עמינו.

ובזה אהתום מכתבי הפעם, ואם תמצאהו ראוי תנהו נא גם לפני הקהל.

ירושלם. והנני ידידך יחיאל מיכל פינס.

למען תנוקות של בית רבן.

ב"ה יום ד' ה' לחדש מנחם אב. שנת תרס"ג. פה המושבה „פתח תקוה" ת"ו.

ברכת ציון וירושלים תחול על ראש כבוד הרב הגאון המפורסם לשם ולתהלה, ההולך בעמוד אש להאיר לפני מחנה הציונים המזרחים.

כשי"ת מו"ה רבי יצחק יעקב ריינעס שליט"א.

נושא דגל התורה בעיר לידא, שלום וברכת ציון!

רב וגדול בישראל!

אחרי השלום והברכה כראוי לו הננו פונים במכתבנו זה לפני כת"ה בשם אהבת התורה והדת, אהבת ציון אשר לבבו פונה אליה היום, לאמר: אנחנו החו"מ, אהרי שמנו על לבנו בי קושי העבודה ממעטים את אהבת התורה בקרבנו, וכנינו מגדלים על פי המקרה וחשש גדול יש כי ח"ו עתידה תורה שתשתכח בלה, ותברת חלילה מפי צעירי הצאן, ועתיד להגדל דור לא נאמן את ה' ורוחו, ואיך נוכל לעמוד

מרחוק לראות כבלע את הקדש, על כן התאמצנו יותר מבחנו להקים בית ל„תלמוד־תורה" במושבנו. מקום שם יהיו בנינו מגדלים ומחנכים על ברכי התורה הטהורה, להפיח בקרבם רוח היהדות ואהבה טהורה לדתם, לעמם ולארצם בעודם באבם, למען ילכו בדרך הקדש גם בהגדלם וישובו לאחוז מעשה אבותיהם בידיהם לעבוד עבודת אדמת הקדש על הרי אה"ק. עיני עמנו אליו ישברו, ויהיו אכרים נאמנים לה' ותורתו, וכל אחד מאתנו אשר יראת ה' בלבבו התנדב יתר מכדי כחו לדבר הגדול והקדוש הזה, ורבני עה"ק ירושלים וחכמיה בראיתם את גודל נחיצות הדבר הגדול עוררו את לבות העם, ותצא תרומה מירושלים שני אלפים פֿראַנק, ובשני אלפים פֿראַנק הבניסה המושבה. אך הבנין עולה לנו עד שמונת אלפים פֿראַנק, לכן מוכרחים אנחנו לפנות אל כתר"ה, כי יתן את רוחו אתנו להקים את הבית הגדול והקדוש הזה, אשר בו תלוי הקום ישראל, כאשר ידוע בי אין תקוה לקיומו של ישראל סבא כי אם בגדלו את בניו בין ברכי תלמידי הכמים. יהיה נא כתר"ה לנו לפה ולמליץ לפני אחינו בעלי הכסף היושבים בצפון ולבם לציון ומפעליה, כי יתנו ידם אתנו להקים הבית הגדול הזה, יפקח עיני אלה החונים תחת דגלו ויעיר את לבם המלא אש אהבה לפעולת ציון השמהים בטובה וחפצים בבנינה. יודיעם נא מה רב הטוב הצפון וצפוי להישוב בלו בהוסד בית גדול וקדוש כזה, ובלעדו מה בצע לנו בכל הנחלות והאחוזות, כי יהדות שפרחה נשמתה ורוחה נאסף לא יהדות היא, ומי היא נשמת ישראל אשר הקימתנו בכל דור ודור הלא אך התורה, אמנם מצוינת היא המושבה בכל צרכי צבור שבני ישראל מצוינים בהם בכל מקומות מושבותיהם ובל הרואה אומר ברקאי, אך חסרון בית אולפנא כזה העומד כנגד כלם חסר לנו עוד. ויד העת תאלצנו לדאוג בעד ההוה והעתיד, כי יהיו כל בנינו למודי ה', ותורה וד"א ילכו שלובי יד להקים דור עברי חי בישראל על אדמת ישראל בארץ ישראל.

תקותנו חזקה, כי בתר"ה ישים מקום לדברינו אלה, ועד מהרה יעתר לבקשתנו ויעשה כל מה שביכלתו למען הדבר הגדול הזה, והננו חותמים בברכה: כי יזכהו ה' לראות בנין בית הבחירה ויוכה לחזות בנועם ה' בצאת תורה מציון ודבר ה' מירושלים.

ברנשי כבוד ויקר מנהלי בית ה„תלמוד־תורה" בפתח תקוה ת"ו.

נאום אברהם קאָפעלמאן

נאום מרדכי דיסקין — דובער ימיני

זאב בראַנדיז — נאום אליעזר יעקב במו"ה יוסף נ"י חאווא"ם.

כבוד מורנו הרב הגאון שליט"א. הנה זה עתה שבתי עיף ויגע מטורח הדרך של שמונה שעות בחמה וחיל, לאמר מדרך סאמארין, אף הלכתי אל האספה שמה, שנמשכה שלשה ימים ולילות, אל האספה אשר בלי ספק כבר נודע לבם טיבה. והנה כמעט ירדתי מעל הענלה בעודני עומד תחת השפעת מראה עיני ומשמע אזני שם, הביאו לפני את המכתב הכתוב למעלה למען אקיימנו בחותמי גם אני. ואמרתי לא אחתום אבל אוסיפה דברים מצדי להודיע לכבוד הדר"נ, כי היהדות פה בסכנה גדולה מאד, כי קמו עליה לעקרה מבני הקולוניות, ושרם אדע במה נוכל להנן עליה זולתי בנתינת יד להחרדים פה, כי לא יהיו נכפפים בדבר החנוך להכנע תחת יד

שוכחי התורה, אשר נברה מאד מאד, ואין דעתי פנויה עתה להרבות דברים, אך די לחכם כמותו להבין הרבה מהמועט, וידע ער כמה נחוצה התשועה לבני פ"ת בשעה בזו, וחובה זו מוטלת על ה.מזרחי' בשורה ראשונה.

והנני ידידו ומוקירו ומכבדו
יחיאל מיכל פינס.

גם אנכי דורש בשלומו דמר והנני להוסיף על דברי הנבאים בבקשה בער מפעלינו הכביר אשר הוא נחוץ מאד במושכינו ואקוה כי יד כבודו תכון עם מפעלינו להקימו וזכות המצוה הגרולה הזאת אשר מצות רבות כרוכות בעקבה תעמוד לו, כי יתכרך מברכות ציון וירושלים.

כעתירת המוקירו ומכבדו ומברכו בברכה המשלשת
אהרן הכהן ארלאינסקי החונה בפ"ת.

הכתבת אלינו:
Monsieur Aron Orlansky Cohen. Colonie Pesach Tıkwa
Jaffa, Palästina.

תורה מציון.

מד מאד פחד ורחב לבבי למקרא הדברים הנמרצים שהגיעוני מאת אחי האכרים אשר בפתח־תקוה, דברים חוצבים להבות אש קדש ואהבה עזה לתורתנו ולדתנו, האח! אמרתי, הנה בא היום אשר קויתיו, כי אחינו היקרים ההם אשר הלכו לחיות את ארצנו השוממה ולשובב נתיבותיה יתנו אל לבם נם את תורתנו הקדושה ויחלו לטעת אותה על תלמי לבב בניהם הצעירים, זה הדור הבא לקחת בידו את דבר בנין ציון ושיבת שכותה, וישרישו אותם עמק עמק בנפשם, למען היותם יהודים נאמנים בכל, יהודים רדים עם אל ועם קדשיו נאמנים. דברי אחי האכרים אשר בפתח הקוה היו כצרי לנפשי ומרפא לרוחי, המה הראוני למרי, עד מה נאמנים המה אחינו הכורמים לתורתם ועד כמה חרלים המה כל דברי השקרים והכזבים, אשר מתנגדי הישוב השונים הוציאו עליו לרעה, למען הבאיש את ריחו בעיני החרדים התמימים. הנני חושב למותר להרבות כדברים ולהראות חן ערך יקרת המוסד הנעלה והנשנב, אשר אחינו האכרים משתדלים ועמלים ביסודו. רק זה נלוי הוא לכל, כי התורה הקדושה היא ששמרה אותנו מכליון עד היום והיא שנתנה לנו את הכח ואת העז להניע עד הלום — לראות מחדש את בני ישראל יושבים בארץ הקדושה ומשדדים ומפתחים את אדמתה אחרי אשר השלכו מעליה זה שמונה עשרה מאות בשנים. ורק בעזרת התורה, היחידה השרידה הזאת נשים לכטח דרכנו הלאה ומבלי כל מרך ופחד נחכה לקראת הימים הטובים המובטחים לנו מפי חוזי עליון ונביאי אל. ואם אמנם חפץ נחפץ בקיומו של הישוב החדש, אשר אנחנו עמלים כבנינו בארץ אבות ואם

אמנם חפץ נחפץ, כי יהיה לנו לברכה ולמקור טובה רבה, או אין לנו, כי אם ליסדו ולכוננו על אשיות האמונה והתורה הקדושה ולהריחו ברוח ד' טהורה וקדושה. כנשמה לגוף האדם כן התורה לגו הישוב החדש. ומה מאד נעלץ איפוא לקראת החדשה הנעימה שהננו רואים על הרי ישראל והנה כורמים ואכרים מישראל מתעוררים לכונן לתלפיות בית אולפנא רבתי לתורת ישראל ודתו. כל לב עברי נאמן וציוני נבון יגיל ויעלץ לקראת החזיון הגדול הזה וישיש עליו כעל כל משוש.

והנני קורא לכל אחי בני עמי, אשר התורה והעסק בה יקרים להם, כי יחושו לתת עזר לאחינו האכרים בפתח תקוה לבצע את הדבר הגדול והקדוש אשר החלו בו ולתת מקום למאות הילדים הצעירים לקכל חנוך עברי נעלה וטוב לכל חוקות התורה והמצוה. יתעוררו נא כל הנדיבים לעריהם ויאספו מאת כל איש בישראל כסף לטובת בית האולפנא הנבנית בארצנו הקדושה. יבאו נא כל הציונים לעזרת הרוח של אחינו האכרים כשם שבאו להם לעזרה חמרית. הבו כולנו יחד ונעזר לאחינו העובדים את אדמת הקדש לבנות בית גם לתורתנו הקדושה בארץ אבות. ובזכות זה יזכו כל המתנדבים בעם לראות בעיניהם בשוב ד' את שיבת ציון, ישראל יושב על נחלתו ועל אדמתו ומציון יוצאת תורה ודבר ד' מירושלים, כעתירת המדבר לכבוד התורה ולכבוד הארץ ובא עה"ח יום ה' ח' מרחשון תרס"ד לפ"ק לידא

נאום יצחק יעקב ריינוס אב"ד דק"ק הנ"ל.

הננו נכונים לקבל נדבות למטרה זו ולהדפים את שם המנדבים והעושים ברחמנו.

חקרי לשון.

משמעות השמות

תֵּל – חֵל.

דברים י"ג: והיתה תֵּל עולם לא תבנה עוד;

יהושע ח': וישימה תל עולם שממה;

שם י"א: הערים העמדות על תלם לא שרפם;

ירמיהו ל': ונבנתה עיר על תלה;

שמואל ב' כ': וישפכו סללה אל העיר ותעמוד בַּחֵל;

ישעיהו כ"ו: ישועה ישית חומות וְחֵל וכדומה;

סקירה קטנה על פני הכתובים המובאים פה, דיה לעורר שאלה עקרית לדעת מה טיבו של תֵּל זה בשפתנו, כי „תֵּל עולם" פירושו שממון וחרבן, ולהפך „עומדת על תלה", „בנויה על תלה" פירושו ישוב וטובה. וכן מה משמעו של חל?

בתשובה על זה נאמר, שמושג שם עיר לדעתנו הוא קבוץ אנשים ערים לעמוד על נפשם בפני אויב או להתנפל עליו בעת היכלת. ומסביב לכל עיר ועיר לתכלית ההתבצרות היו בימי קדם בונים חומה או חופרים הפירה או שתיהן כאחד חומה והפירה, לבלתי תת לאויב בא בעיר איש נגדו.

והנה חופרי הפירות, מוכרחים לפנות העפר מתוכן ולצברו באיזה מקום והדעת נותנת כי בהשתפך העפר על שפת שטה האדמה שהחפירה סובבת אותו, למען הגביה בו הקרקע אשר עליו עומדת העיר להבנות יהיה מושב העיר בו יותר איתן מאשר בלעדיו.

והגבה ההוא, הבא בידי אדם ולא בידי הטבע נקרא לדעתנו תל. מראש יונקותיו רך אקטף ושתלתי אני על הר גבוה ושתול (יחזקאל י"ז, כ"ב) פירושו גובה נעשה בידי אדם לעשותו מוכשר לנטיעה. וכן תלם — גובה המענה הנעשה בידי אדם בשדה.

והחפירה הזאת המקפת העיר, הנותנת חוליתה לתל ההוא נקראת במקרא חל, ועקר טעם שמו חֲלַל האדמה ויקרא החל בשם מְחֻלָּה כשהוא מקורה.

ועתה יש בידינו לפרש מקרא סתום (שמואל ב, כ.) ויבאו ויצרו עליו באבלה בית המעכה וישפכו סללה אל העיר ותעמוד בחל וכל העם אשר את יואב משחיתים להפיל החומה.

העיר אבלה היתה מוקפת חומה, והחומה מצדה ליתר בטחון, היתה מוקפת בחל, בחפירה, לבלתי תת לאויב להתקרב להחומה, ולכן אם ברצונו של יואב היה להשחיתה, היה עליו מתחלה למלאות בעפר איזה מקום בחל, למען יוכל לגשת אליה להשחיתה ולהפילה, ודבר זה מספר כאן, שהם כשבאו לצור על אבלה, שפכו מתחלה עפר רב בחל עד שהיה שֶׁפַךְ (הסללה) העפר גבוה הרבה משטה שפתי החל, ויעמוד בחל, ואז נקל היה להעם אשר את יואב להשחית ולהפיל החומה, ולבאורינו זה מסכימים הטעמים, טעם וטעם על מקומו.

ישועה ישית חומות וחֵל (ישעיה כ"ו) סמוכים המה זה לזה כי משלימים המה זה את זה, וכל אחד מהם לעצמו ישית להלוחמים ישועתו להם.

ובכן מתפרש משמעו של ישוב במליצת "עמדת על תלה" "בנויה על תלה" ומשמעו של שממון במליצת "תל עלם". הראשון מגיד שהגובה הנעשה בידי אדם נתון להם לתשמישם, והאחרון יגיד ההפך, שמעשה בני אדם נשאר לעולם כמו שהוא מבלי להשתמש בו.

פרוסקורוב, תמוז תרס"ג. זוסיא וואהל.

חוֹמֶשׁ.

שמואל ב. ב. וימאן לסור ויכהו אבנר באחרי החנית אל החֹמֶשׁ ותצא החנית מאחריו.

שם ג. ויכהו שם החמש וימת בדם עשהאל אחיו. וכן שם ד. ושם כ.

דעתנו שזה השם ענינו מָגֵן, וטעמו טעם — וחֲמֻשִׁים עלו בני ישראל (שמות י"ג) ומאשר שאלה שרי הצבא אנשי להם מנעוריהם, היו מלבשים תמיד בחֹמֶשׁ, להגן בפני מכת אויב, לכן יספר לנו המקרא שהמכה היתה כל כך גדולה עד שהחֹמֶשׁ לא הגין.

ועל דרך זה יתפרש לנו גם המקרא (בראשית מ"ז) וישם „אתה" (רומז על „החמישית" הנזכרת בהמקרא שלפני זה) יוסף להק עד היום הזה על אדמת מצרים לפרעה לחמש, שהמקרא יספר לנו שיוסף שם החמשית למגן לארץ מצרים בשנות רעב שיגביל לזה מאמר יוסף המוזכר למעלה מ"א: והיה האוכל „לפקדון" לארץ לשבע שני הרעב, ויסייעני גם מאמרו המוזכר לפניו: ויפקד פקידים על הארץ וחמש את ארץ מצרים וכפירוש רש"י שם לשון הזדיינות.

פרוסקורוב, תמוז תרס"ג. הנ"ל.

עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש (בראשית ט"ו, ט.) באור הנכון למקרא זה, יוצא מהמשנה (ב"מ ס"ח) אבל מקבלין עגלין וסיחין למחצה ומגדלין אותן עד שיהיו מ ש ו ל ש י ן. ופירש"י „לכשיעמדו על שליש גדילתן שליש שור ושליש סוס או יהלוקו; כך היה מנהגם לגדלם קודם חלוקה". ועין בעין הגנו רואים כי מקבילות הוראתן — משולשין ומשלשת — להשתוות בבאור אחד.

רינא. בנימין מ. לעווין איש־האראדעץ.

באחד מימי חול המועד בקרתי את בית הכנת הצמוקים, אשר הותרה על ידי הרב העבודה בו משום דבר האבוד.

אחרי כי נדולה הוצאת הובלת יין מראש־פנה אל החוף, הציעה הפקידות: לעשות מענבי מוסקט־מלנה, את הצמוקים הגדולים הנקראים גם כן בשם: מלנה, ויביאו בראשונה מספרד מומחים למלאכה זאת, ואחר כן למדו מהם את המלאכה הזאת צעירי ראש־פנה. הצמוקים יצאו אמנם טובים מאד ואינם נופלים בטיבם מאלה שבחוץ לארץ, בכל זאת כנראה אינם יכולים לעמוד בפני התחרות אלה.

בבאי מצאתי בהדר אחד גדול יושבים עשיריות אחדות מצעירי המושבה ועוסקים במלאכת הכנת הצמוקים, ואיש אחד יליד רוסיא, מאכרי המושבה, עומר ומפקח עליהם, ובשעת מלאכתם, המה מתוכחים עם מפקחם על אדות מורשה יק"א מר מאיר־זון, אשר התמרמרו עליו בשביל משפטיו הקשים על הישוב ועל הקולוניסתים. אנכי הסכמתי עם המפקח, כי אי אפשר היה לבלי הוציא משפט קשה על הישוב ועל המתישבים לפי מעמד הדברים בהוה. כשנכנסתי בדברים עם המפקח הזה, מצאתיו איש מלא אהבה לעמו ולארץ אבותיו. הוא יליד כפר אשר חיי האכרים הביבים עליו. הוא שבע רצון ממעמדו באי"ו וגם לאחיו ברוסיא שלה, כי יבא להתנחל על ידו.

לו הואילו הובבי ציון לתת מהלכים לצמוקי מלנה מראש־פנה בשוקי אירופה, היו יכולים הצמוקים האלה להיות למקור פרנסה להרבה משפחות, כי לפי דעת מביני דבר, אינם נופלים מבני מינם בארצות אחרות, אפס, לאלה כבר יצאו מוניטין בשוק הממכר.

בקרתי גם את בית־העבודה לסתירת [1]) משי, אפס מפני ההג שבתה העבודה בו. ארבעים וחמש מכונות־סתירה, או מסתורות, נמצאות בו וכמאה נפש, רבן מצפת, תמצאנה בו עבודה. המסתרות תנענה בכח קיטור. כל הקוקלות המוכנות בכל המושבות נכנסות אל תוכו, נגד מחיר קצוב. כי בכל מושבה יש עצי תות המספיקים אוכל לתולעי משי. ויש להתאונן הרבה על אכרינו המתעצלים בעבודה זו [2]), ומעט מספר הקוקלות [3]) אשר יספיקו לו, ועל כן יקנה קוקלות גם מן ערבי הסביבה. בית העבודה הזה, הוא האחד אשר — בכל הבחינות שנעשו על ידי הפקידות — הביא גם רוח, ועל כן יש תקוה גדולה לאחריתו. וביחוד אחרי אשר יעמידו בו גם מנורי אורנים לאריגת משי, כאשר אמר לי המפקח על הבית הזה.

כאשר שמענו אחרי כן הביאו ששים מנורי אורגים אל תוכו. המפקח הוסר ממשמרתו בשביל שנגלה אצלו מעילה גדולה. גם בקרתי את יקב המושבה והוא קטן בל מנגניונים [4]) מכונים לעבודתו. העבודה בו נעשה רק בידי אדם.

באחד מימי חול המועד סכות הכין המורה אפשטין הגיגה של שמחת בית השאבה על ידי תלמידיו ותלמידותיו, אשר עשתה רושם נעים על הקרואים. מן המושבות הסמוכות באו קרואים, מורים ותלמידיהם, אל ההגיגה הזאת. בית הכנסת של המושבה היה מלא אנשים ונשים מפה אל פה. כל המנורות דלקו והפיצו אור נדול. על הבמה המיהדת לפקידי המושבה נקבצו כל תלמידי בית הספר ותלמידותיו;

[1]) האספעלן Filatnre [2]) עיין בספרי משפט הישוב 116 ודף 174. [3]) קוקלא. קאקאק.
[4]) מאשינען.

והנה יצא אחד התלמידים לפני העם וידרוש עברית על דבר החגיגה, ומקהלת משוררים ומשוררות של תלמידי בית הספר ענתה אהריו בשירים ובפזמונים, בנגון ובטעם הערבי לכבוד העם ולכבוד הארץ.

בראש פנה מצאתי איש אחד יליד מינסק שברוסיא, מר יצחק גולדהורן שמו, אשר משמרת מודד לו אצל הפקידות, ולרגלי מלאכתו הוא עובר בכל הגליל, ושם את לבבו לחקור ולדרוש על דבר ערך הארץ [1]). ביחוד לכון את המקומות הנזכרים בפי קדמונינו חכמי התלמוד, אל המקומות הנמצאים היום, ולדבריו עבד בעבודתו זאת עבודה גדולה לערך הארץ. הוא מצא הרבה מקומות שלא עמדו עליהם כל התרים עד היום, ביחוד על ידי חקירותיו ודרישותיו אצל זקני הארץ; כי יש לסמוך, לדבריו, הרבה על מסרותיהם, כי נשתמרו אצלם שמות כל המקומות, ורק בשנוים מעטים על ידי הברת אותיות רבות בין עברית לערבית; וכדי לקים את מסקנותיו לא התעצל לפעמים למדוד בין מקום למקום. אולם צר עין הוא מגלות את חדושיו בעל פה, כי לדבריו: את המעט שגלה הביאו אח"כ בדפוס בלי הזכרת שמו, ועל כן הוא משתדל לחשוך ממשכרת משמרתו די כסף לצורך סדור כתבי ירו, ואז יגלה בספר מיחד את כל חדושיו במקצוע זה. בכל זאת התיר לעצמו להשמיעני חדושים אהדים אשר על פיהם כון לאמתת באור מאמרים אחדים בירושלמי. מלבד עבודתו זאת הוא משמש בחנם את בני המושבה ראש־פנה גם את בני צפת ברפואותיו האמפטיות, ורבים מבכרים את רפואותיו על רפואות רופא־המושבה. הוא איש כבן ששים, יושב לבדד בלי משפחה בראש־פנה, ובעתותי הפנאי הוא עוסק בעבודותיו השתים האלה.

באחד מימי חול המועד נקראתי מברומברג מנהל מהנים לבקר את מושבתו. בבקר בא אלי אחד מצעירי המושבה ויבא לי סום וארכוב עליו אתו יחד, ונלך אל המושבה ההיא, אשר כבר עברתי עליה בלכתי לראש־פנה.

אנכי הרגלתי לרכיבת סום האכר ממתולה, אשר היה לי לרכיבה, הסום הראשון בימי חיי, והוא התעצל בלכתו עד כי נאנסתי בכל פעם להכותו ברגלי ובשוט שבידי וגם אז הלך לאט, ועל כן בלכת סוסי הפעם פסיעות קטנות אמרתי: אנסה את שוטי עליו והנה אך הרימותי את שוטי והוא החל לקפץ ולדהר וכמעט הפילני א־צה ורק ברב כח עלתה בידי לעצרהו מלכת.

באתי למחנים אחרי עבור שעה אחת.

האחוזה הזאת היא מזכרת עון לאליהו שיד, כי בשעה שפקידי המושבה הציעו לפניו את חלקת האדמה הזאת המסגלת לזריעה, לבני ראש־פנה, הלך הוא ומכר אותה לד"ר זלין. ויפסק במעשהו זה את חיותם של צעירי ראש־פנה הרגילים באקלימה והמנוסים בעבודה, וימכר את האחוזה הזאת לתגר־ספסר, האומר ליסד אחוזה על חשבון הנדבות שעתידות להתקבל.

אדמת מחנים היא בת שבעת אלפים שמונה מאות חמשים ושבעה דונם. וימכר ד"ר זלין מזה אלפים דונם לחברה יק"א לצורך משמר הירדן, ונשארו בה רק חמשה אלפים שמונה מאות חמשים ושבעה דונם, אשר מהם רק ארבעת אלפים מכשרים לזריעה ותאמר החברה אהבת ציון לישב עליה חמשים משפחות, אם כל אחת תטיל לקופת החברה רק חמש מאות נולדין, וזאת לדעת: כי סבום הכסף

[1]) געאגראפהיע.

הנצרך לשכלול משפחה אחת. לפי משפט כל הבקיאים והמומחים בהליכות הישוב, הוא לא פחות משמונה עד עשרת אלפים גולדין.

בבאי למהנים מצאתי בעשרה קולוניסתים ולאחדים מהם בני משפחה, כלם יושבים באהל גדול של קנים ומהצלות, ומהצלות הוצצות בין משפחה למשפחה, רבם בני ארבעים ויותר, אשר קשה כי יסתגלו כעת לעבודת האדמה. בין הקולוניסתים האלה מצאתי ירושלמי אחד, נכד מר ניסן בק, ואחד מבני רוסיא תושב הורדנא עיר הפלך של מושבי, וישמה לקראתי, כי מצאני קרוב אליו אחרי שיש לאשתו דוד בעיר מושבי, ויספר לי ההרפתקאות השונות אשר עברו עליו עד באו למהנים: תושב ורשא היה ותנשא לו אשה מהורדנא בשביל פטורו מעבודת הצבא בהיותו איש גליציא. ויהי הנוני בהורדנא. לא עברו עליו שנים אחדות וקפצה עליו גזרת הממשלה הרוסית לגרש מארצה את בני ישראל ילידי הוץ לארץ, וילך לירושלים, ויהי שם לצובע. ויפסיד את כספו אשר הביא אתו, וישב לרוסיא בתעודה אשר לא כדת ויתפש באודיסא ויושם במשמר. ברב עמל הוציאוהו להפשי וימסרוהו לממשלה האוסטרית אשר נתנתו אל בית האסורים כמשתמט מעבודת הצבא; ונעשה לו גם כי בדקו אותו וימצאוהו בלתי מכשר לעבודה, ויקבע את דירתו בגליציא ויבא אליו את משפחתו ויהי שם להנוני, וישב ויפסיד את כספו ויהי לעני. והנה נמצאו לו גואלים הטרנובים בני „אהבת ציון", ונעשה לו גם ויצא עליו הגורל ללכת למהנים. אחרי רב הוצאות ועמל גדול נכנס הוא וחברתו לארץ ישראל ויתנהלו על אדמת מהנים. לפי דבריו ודברי חבריו אין להם להתאונן על גורלם, כי פקידם איש טוב לבב הוא והוא מחלק לכל אחד ארבעים פרנק להדש המספיקים לצרכיהם.

המסבה של הקולוניסתים האלה, עשתה עלי רושם של מסבה מחסידים ותיקים באחת מערי פולין. לפי מראה עיני לא מצאתי ביניהם אנשים מכשרים לעבודה, כי אם צעירים אחדים, גם מעמד היצוגיותו של בן ארצי אשר ממשלות אדירות כאלה נטפלו בו לא העיד על איש מסוגל לעבודת הגוף.

הפקיד הוא איש שנתהנך הנוך אירופאי, אבל לא נתנסה עוד בנסיונות החיים. במנהגיו רצה להיות דומה לפקידי הברון. בראש פנה וביתר האהוזות שבגליל לענו לו ולמעשיו: ליסד אהוזה שלמה על אדני תהו; על הלואות של מלוי צפת. והוא משתמש במודעות כוזבות כדי לקבץ נדבות; בשעה שהייתי אנכי במהנים והתבוננתי אל האהל של קנים ומהצלות, התוכחו אז בעתונים העברים על אודות מציאות בתי אבן במהנים, כי יצא אז ד"ר זלין להכזיב את אחד מסופרי צפת אשר הכחיש גלוי את מציאותם ואת מציאות הרכוש שהשבה ומנתה „אהבת ציון" באחת מידיעותיה על דבר מעמד מהנים. בשאלי את הפקיד, לפשר הידיעה הכוזבת של ד"ר זלין? השיבני: כי גם הוא איננו מסכים לאמצעים האלה להאפיל בהם את המעמד האמתי במהנים.

אחרי שתותי בחברת ברומברג כוס שכר אנגלי, אשר הביאו מן הדפו[1]; (כי דפו ערוך בכל צרכי בני האהוזה נמצא מיוחד בתוך האהל), שבנו שנינו לראש פנה.

בליל הושענה רבה הכניסו ספר תורה לבית הכנסת שבראש־פנה ברב כבוד, באורים ובאבוקות, בכלי זמר ובשירים. וירבו להרעיש את האויר ביריות מקני רובים ומאקדחים. הירש החיל העביר את כל הרובים ביריותיו: „בעשרים פרנק הוצאתי על

[1]) Depôt תנות גדולה.

ברוד [1]) בלילה זה", התפאר לפני. בני המושבות אינם מרגישים בחיי צבורם כל שעבוד מלכות.

בשבת בבקר אחזתני סוף כל סוף הקדחת, אשר מבארות עד פה היו הקולוניסתים מונים אותי בה. בשאלתם: אם אינני עוד אחוז הקדחת? חומי הגיע למעלה מארבעים מעלות, ואשלח לקרא את רופא האחוזה מר ויץ, אשר אכלתי אמש בביתו, ולא בא; כי חק שם לו לבלי ענות לדורשיו בשבתות; ונדולה תרעומת בני המושבה עליו בשביל זה. וירפאני המורה אפשטין תחתיו וילעיטני בשעת חומי מנה נכבדה של הינין ובבא הרופא למחרתו נער בו; כי אין לתת הינין לקודח, כי אם בשעות שבהן נהלין חומו והמבונות נגד השעות הקודחות, שלשה ימים חליתי את הקדחת וברביעי רפתה ממני.

באסרו חג שלהם, היינו, ביום האחרון של חג אצלנו בני חוץ לארץ, חגנה במחנים חגיגה להנחת אבני פנה לארבעה בתים. החגיגה של הנחת אבני הפנה במחנים היתה ברב עם עם קרואים באים מראש־פנה, מצפת, ממשמר הירדן, מיסוד המעלה וממתולה, גם כלי זמר מצפת הביאו. הרבה דרשות נדרשו והרבה כוסות של ברכה נשאו, ההתרגשות וההתפעלות היתה נדולה מאד.

בכלות ימי החג התכוננתי לדרכי ואבקש חַמָּר, אשר יוליכני, או דרך טבריה או דרך צפת. ויאמו עלי: לבלי לכת יחידי עם חמר בדרך, והנה איש בא ויודיעני, כי מר קיזרמן, מי שהיה פקיד במתולה, והוא אחד ממכרי מבארות, השב מצפת; אשר שמה הלך לבקר את אבותיו בימי החג, אומר לשים את דרכו בחברת שַׁיָּרה שלמה מחר בבקר לבארות, דרך חיפה, בדרך אשר עלי ללכת לזכרון יעקב. ואמהר ואצרור את בגדי במלתחתי ואפרד מבני ראש־פנה ואעל על חמורי ואלך לצפת.

מצפת לְחֵיפָה.

יצאתי מראש־פנה בערב. הלילה היה אָפֵל, לא ראיתי לפני מאומה, כי אם את חמרי — המנהל את חמורי — מטפס ועולה הרים, מבקש לו דרך בין הסלעים והכפים, אשר סביבותינו. ואנכי יש אשר ירדתי מעל חמורי, ואלך מעליו ללכת רגלי הלוך והתנקף באבני הנקף אשר על דרכנו. אחרי עבור כשעה וחצי באתי לצפת.

צפת היא עיר מחוז בגליל העליון. מספר יושביה י"ב אלף שש מאות שבעים וששה. בהם מושלימים חמשת אלפים ותשעה; נוצרים חמש מאות עשרים ושבעה: יהודים שבעת אלפים מאה וארבעים. (מהם ספרדים אלפים מאה ותשעים. אשכנזים ארבעת אלפים תשע מאות וחמשים).

בבואי לצפת נכנסתי לבית ק., אשר ידעתיו מבארות, וישמח לקראתי. בביתו מצאתי את ש., אחד ממשכילי צפת, אשר התודע אלי כסופר הצפירה מנליל העליון והוא הוא שהכחיש את מציאות בתי־אבן במחנים. סעדתי פת ערבית ואשכב לנוח. אחרי עבור שעות אחדות העירונו משנתנו, לאמר, החמרים מחכים לנו עם חמוריהם ופרדיהם. בשעה השניה וחצי אחר חצות הלילה יצאנו מצפת. העיר הזאת בנויה

[1]) פולווער.

במעלה ההר ובמורדו ויש בה שכונה מיהרת לעברים ושכונה מיחדת לערבים. לא יכלתי להתבונן אל מראה העיר באישון לילה, אך זאת ראיתי כי מראה ערי תרקיה גם לה.

אנשי אורחתנו היו: קיזרמן וחברו צפתי, איש צעיר כבן עשרים, בן אחד הממונים אשר אמר ללמוד חכמת הרפואה, והוא הולך לבית מדרש הרפואה שבבארות יחד עם קיזרמן; אשר מבלתי יכלת לדור בכפיפה אחת עם הפקידות, התפטר ממשמרתו במתולה, וילך גם הוא שמה; כי בבארות אין דורשים מידי הנכנסים ידיעות רבות, ובנמרם אחרי עבור ארבע שנים את למודם. המה הולכים לקושטה ומקבלים במחיר איזו מאות פרנק רשיון להשתמש בחכמת הרפואה בכל ארץ תרקיה. השלישי היה קצב מזכרון יעקב, ואשה אחת סוחרת מבארות. היא ילידת רומיא, ובזרמת הגולים לארץ ישראל נסחפה עם משפחתה לבארות. קשה היתה פרידת הטירון לרפואה על משפחתו, כי רך ויחיד הוא לה, והנה הוא מרחיק נדוד ללא דבר מאמו ומאשתו הצעירה ללמוד חכמת הרפואה. גם אנכי לא יכלתי לעמוד על אפיו של הצעיר הזה: אם תשוקת החכמה עוררתו לעזוב את ביתו או תאות הבצע, כדי להתעשר ממלאכת הרפואה. פרדתו היתה מוצעת כרים וכסתות והוא ישב במנוחה על גבן כמסב אל השלחן המוסדר בליל פסח, ולא שם את לבבו אל מדלך פרדתו: ואנכי בשבתי על חמורי, אשר עלה הרים תלולים וירד בקעות, נתפקקו כל החוליות שבשדרתי. גם האשה בת לויתנו ישבה על פרדתה על כרים וכסתות מוצעות, בכל זאת מהרה ללכת; כי כל בני הגליל וכל אלה שיש להם עסק עם הגליל רוכבים רגילים הם; אחרי כי אין דרך סלולה שם למהלך עגלות. לי היתה הרכיבה בפעם הזאת קשה מאד, ביחוד בהרים, כי לא הרגלתי בה, וגם בשביל שלא היה לי אוכף אירופאי המכוון לישיבת איש. האוכף הערבי רחב מאד ועליו מונחת מרדעת, וצריך היתי בישיבתי להרחיב את רגלי במדה בלתי רגילה לאירופאים, כי הערבים רגילים מילדותם להרחיב את רגליהם, מפני שהמה נשואים בקטנותם כשהם רכובים על כתפות אמותיהם וברגליהם המה הובקים אותן. הערבים ברכבם על חמור רגליהם פשוטות מזה ומזה ולא כפופות למטה כאשר אצל אירופאי. אף כי גם בדרך ההולכת מבארות לצדון ומשם למתולה עליתי וסבבתי הרים כשבתי על חמור מאוכף באוכף רחב, בכל זאת לא הרגשתי ככה את יסורי הרכיבה כאשר הרגשתי מצפת לעכו. ההרים פה חלולים וזקופים מאד. ברדתנו מעל ההר הראשון של צפת באנו למקומות תלולים כאלה, עד כי נטיה כל שהיא היתה מטילתנו אל העמק העמוק אשר מתחת. לאיש שלא הרגל ברכיבה טובה רכיבת החמור או הפרד מרכיבת הסוס, כי החמור או הפרד הולך פסיעות מדודות ושוות בלי סור מן הדרך הבטוחה לפניו, ובהרים הוא מטפס ועולה, לאט בלי התרגשות ובלי צאת מן הרגלו; לא כן הסוס, אשר לפעמים יזדרז יותר מדאי, לעשות קפיצות ודהרת, אשר בהרים יכלות הן להביא את רוכבו, וביחוד את האיש שאינו רגיל, לידי סכנה, אולם בחמור יש מדד מנוחה אחת, והיא קשי הערף: יש אשר יקשה ערפו ללכת בדרך המתנגדת לרצון רוכבו, או לעמוד באמצע הדרך בלי לזוז ממקומו, ואז יש להשתמש בכל התחבלות הקשות: למשכו ברסנו, להכותו בערפו ולדחפו ברגלים, עד כי יטהו אל הדרך הנכונה. בכל זאת, לדעתי, דעת איש שאינו מומחה בדכיבה: החמור הוא בר־סמכא בהליכה על ההרים יותר מן הסוס; דהרות סוסי בדרך אשר בין ראש־פנה למחנים הביאו מרדות גדולה בלבי, לבכר את החמור על הסוס ברכיבה בהרים.

כה הלכנו הלוך וטפס על ההרים. כשהאיר השחר ויפץ אור על פני כל סביבותי, ראיתי מראה נאדר לפני. פה שלשלת הרים ובקעות ואנחנו עומדים על ראש הר אחד מהם גבוה ותלול, שם מימי הכנרת. אשר באמת תמונת כנור לה פרושים לפנינו, ועינם מרחוק כעין הבדולח. באופק השמים אשר ממולנו נראים עננים מעננים שונים בעלי תמונות גדלים וגונים שונים. נערמים זה על זה מתחות ארעא עד רום רקיע. באלו היה שם בית אוצר עננים מכל המינים ומכל הצבעים; והמראה נפלא מאד, אשר כמוהו לא ראיתי מעודי, לבבי נמלא רגשי קדש ויראת הכבוד לפניו: באותה שעה התחיל חמרי הערבי ההולך אחרי, לשורר את אחד משיריו, ויגביה את קולו בנגון דומה לנגוני החזנים אצלנו, ויהי אז הטבע אשר לפני כשליח צבור המתעטף בטליתו ושופך שיחו בהדרת קדש.

עברנו על פני מרון ונראה מרחוק את בנין קברו של רבי שמעון בן יוחאי. גם עברנו על פני אחוזת „עין זתון", מקום קברת „אגודת אלף" ברוסיא. האחוזה הזאת היא מצבה חיה לפחזות מעשי המתישבים הראשונים. בשנת תרנ"א נקנתה על ידי אגדת אלף, מידי פקידות הברון, בהר היא יושבת והיא בת חמשת אלפים ושבע מאות דונם, אדמה שיד, שאינה מוכשרת למטעי כרמים ויטעו עליה שליחי דורשי ציון, טירונים לנטיעה, מאתים וארבעים אלף נפנים, אשר לא הצליחו; וגם מחלת החֲלַרְיָה דבקה בהם, והמה הולכים וכלים. ויטעו אחר כן זתים, לערך עשרת אלפים. השוהים להנמל באדמת שיד, ורק אחרי עבור חמש עשרה שנה ישאו פרי.*) כעשרה פועלים יושבים בה וארבעה בתים בנוים בתוכה.

בשעה השמינית בבקר נחנו ונסעוד את לבבנו בפת שחרית תחת אחד העצים על יד הכפר רַמְיָה, — כפר יפה היושב בהר ובניניו הבנוים בטעם האירופאי, בתי אבן בעלי גגות משופעים, נראים מרחוק. בו גם בית תפלה יפה לנוצרים. סביב לכפר הזה נטועים הרשים רבים של עצי זית, אשר ערכם כעת גדול מאד. אומרים, כי בראשית יסוד הישוב הציעו לפני שיד לקנות במחיר לא גדול לפי ערך, את הרשים האלה היכולים לפרנס הרבה מאות משפחות. כי כל זית מביא לא פחות מארבעים פרנק לשנה ובעבוד טוב יש להשביח את הכנסתם עד כדי חמשים פרנק, — מאתים זתים יכולים לפרנס משפחה שלמה בכבוד וברוח ככל אשר המשפחות הערביות והנוצריות היושבות שם מתפרנסות כיום בשפע מהכנסותיהן.

בשעה השתים עשרה נפשנו מעט בכפר ערבי עשיר, שתינו קפה, אכלנו אבטיחים ונשתטה על מחצלות וננום כשעה. אחרי כן שבנו לדרכנו. בבל ימי נסיעתי לא הרגשתי כה את צער טלטול הדרך כאשר הרגשתי בדרכי מצפת לעכו. ההם הגדול הציק לי מאד, כי שלהי דקיטא בארץ ישראל בודאי קשים מקיטא, ולרגלי ישיבתי הקשה על האוכף הרהב התפרקו כל אברי בעלותי וברדתי הרים. גם הקדחת החלישתני הרבה והקדמתי לצאת לדרך טרם שובי לאיתני כל צרכי, עד כי קצרה נפשי מאד. לא יכלתי לשבת על החמור כי אם בעשרה דקים. אחרי כן ירדתי מעליו ואלך רגלי, בעבור עשרה דקים עיפתי ואשוב לעלות על חמורי; ועלי היה להחיש אותו בכל פעם. למען השיג את בני לויתי אשר העבירוני. כשנצרכתי לעלות על

*) עיין כשפט הישוב 28.

חמורי היה חמרי מושיט לי את ברכו ותומכני בידו לעלות על החמור, והיה רומז לי בכל פעם בידיו על הבקשיש, אשר עליו לקבל מידי בשכר השמוש המרובה הזה.

מצפת לעכו מהלך שני ימים ואנחנו באנו ביום אחד כי בשעה השלישית אחר הצהרים באנו לעכו, היא עיר מבצר ועיר חף; אפס אחרי אשר חופה מלא חול, על כן כל היבול של חטי חַוְרָן, שמן זית, צמר גפן ועוד, מוצאים לחוץ דרך חף חיפה. מספר יושבי עכו אחד עשר אלף מאה ושלשים. בהם שמונת אלפים מושלימים, שלשת אלפים נוצרים, מאה ושלשים יהודים ספרדים ורק אשכנזים אחדים בהם. בני ליתי הראו לי גבעה אחת, אשר עליה העמיד נפוליון הראשון את תותחיו בשנת תקנ"ט. הפרדסים אשר מסביב לעיר עם פוארות התמרים הנשקפות מרחוק, עושים רושם נעים על האורח הבא מן הגליל, אשר מראה הפרדסים האלה חדש הוא בעיניו. מעבור מזה הים מכה בה את גליו, וממולו מתרוממים הרי הכרמל בהדרם ומיתר עברי העיר יכללו הפרדסים הנחמדים את יפיה. אף כי התענגתי מאד על מראה עיני, לחשה הקנאה באזני, לאמר: מדוע זה לא מצאתי, תחת בתי האבן, אף פרדס אחד דומתם באחוזות אשד עברת בהן עד היום, במחיר המיליונים אשר פזר עליהן הברון? — באנו לתוך העיר. קול המון שוקה הוא של עיר גדולה, שתינו בה כוסות אחדות גזות, נכנסנו לתוך אחד הגנים אשר מחזיקו הוא יהודי אשכנזי. אחר כן שכרנו לנו עגלה ההולכת לחיפו; כי מעכו מתחלת דרך כבושה למהלך עגלות ההולכות ושבות בין עכו לחיפה. לא ידעתי אם היה עוד איש ששמה לקראת עגלות כמוני. לוא הייתי משורר, כי אז אמרתי דברי שירה על המרכבה הכבודה הרתומה לשני סוסים, אשר לפני; ככה קצה נפשי ברכיבת החמור.

לולא הצער של טלטול הדרך שעברתי ושמחת העגלה הממתנת לי, שהסיחו אז את דעתי מכל רעיון ומכל רגש אחר, כי אז נפלתי פה על פני, לנשק את כיפי עכו ולקרא: עד כאן גבול ארץ ישראל, כמו שעשה בימיו עולא, הפטרון הגדול לארץ ישראל. כי עכו נחשבת כבר להוץ לארץ (שופטים א' ל"א). בה כבר יש י"ט שני של גליות, אין חיבים בה בתרומות, במעשרות ובשמיטות.

בשעה החמישית אחר הצהרים יצאנו מעכו במרכבה מקורה כמו באירופא, — בה מושב לארבעה נוספים —, ונלך לאורך חוף הים. רגלי סוסינו רהצו כל הדרך במימי הים. לפני באנו לחיפו מצאנו בדרכנו את נחל קישון עם המעברה החדשה אשר עליו. אחרי עבור שתי שעות באנו לתוך העיר חיפה.

חיפה היא עיר מחוז שמספר יושביה שמונת אלפים שלש מאות ששים וחמשה; בהם מושלימים, שלשת אלפים מאתים וחמשים, נוצרים, שלשת אלפים שבע מאות וארבעים, (בהם גרמנים חמש מאות), יהודים, אלף שלש מאות שבעים והמשה, (בהם ספרדים אלף מאתים וחמשים, אשכנזים מאה עשרים וחמשה). חיפה הולכת וגדולה בשנים האחרונות במרכלתה, גם סחר עכו נסב רבו אליה. מרובות הנה תוצאות יבול הארץ המוצאות לחוץ דרך חופה: חטי שומשמין, שמן זית ועוד. גדולה בה ביחוד עבדנות הסבון[1], נמל בנוי אין בה גם חופה איננו טוב; אניות קישור מכרחות להטיל את עוגניהן הרחק ממנה, אולם בימות הסתו תמצאנה בו האניות מקלט בטוח. ורבים אומרים, כי עם בנין מסלת הברזל לדמשק יבנו גם נמל גדול בחיפה; את מסלת הברזל הולכים ובונים, וכבר נבנה שטח קטן וגם המעברה על נחל קישון.

[1] זייפענפאבריקאט.

בצפונה מערבה של העיר יש אחוזה להההיכלים, (חברה נוצרית בשם „ההיכל“ או „אהבי ציון“ נוסדה בווירטמברג בשנת תר״כ, ותעודתה ליסד על פי דתם מלכות שמים בארץ, על פי היי חברה בארץ ישראל). האחוזה הזאת נוסדה בשנת תרכ״ט. בה, שלש מאות ועשרים נפש, וביה תפלה וביה ספר להההיכלים. גם ליתר יושביה הגרמנים (160) יש בית תפלה וביה ספר. גם יש בה כרמים ויין. האחוזה הזאת מצטינת בנקיונה ובסדריה; בכלל גדולה פעולת הגרמנים בחיפה בכל מקצע ומקצע. היהודים המעטים בטלים ביתר יושביה. יהודי פולני שהיה בָּאֵי אצל הברון הקים בקרבתה בימים האחרונים בית רחַיִם של קיטור, ולפי דבריו הוא עסק טוב. גם בית ספר להכי״ח יש שם.

התאכסנתי בפונדק שוחט, שמצאתי שם שָרות טובה, חדר נקי ואוכל טוב. בהדרי לן עוד איש אחד, יליד רומניא, היושב בזכרון יעקב, לפי דבריו, בא לארץ ישראל לשם חבת ציון, הוא לבדו בא, כי אשתו ובניו לא רצו ללכת אחריו, ויהי בראשנה לפועל ובשנים האחרונות היה לסוכן לאחת מחברות אחריות החיים. וגם למוכר שטרי גורלות בזכרון יעקב, ותאסר עליו הפקידות לשבת ישיבת קבע בזכרון. לדבריו, ידי הפקיד פרנק שבבארות אשר הוא סוכן כולל לחברת אחריות אחת, באסור זה; אך בלבבי הסכמתי למעשה הפקידות: כי אל לאכרים לבזבז ממונם לעניינים כאלה, אשר אולי יש בהם צד טוב לסוחרים ולבעלי מלאכה, אך בשום אופן לא לאכרים. בחברת האיש הזּ התהלכתי ברחובות היפו, אשר איננה נבדלת מיתר ערי המזרח ברחובותיה הצרים ושאינם מסודרים.

בשעה השתים עשרה יצאתי מחיפה והלכתי לזכרון, באחת עגלות־רבים המיוחדות לדרך בין חיפה לזכרון יעקב, פתח־תקוה ויפו, אשר בעליהן המה קולוניסתי זכרון יעקב. הדרך היא דרך מישור. אחרי עבור שתי שעות מצאנו את אַתליט, אשר היתה מפרסמת לעיר מבצר בימי מסעי הצלב והיום הוא מקום חרב, גם נמצאים בה שרידי הרבנות, הכפר הזה בעל ששת אלפים דונם אדמת זריעה טובה נקנה על ידי הברון רוטשילד לפני שמונה שנים, ולא נתנו הערבים, יושבי המקום עד היום, לגנוע בנחלתם, אשר נמכרה לזרים, והקנין טרם נתקים אז, (אך בימים האחרונים נתקים קנין הברון על האדמה ותמסר על ידי יק״א בחכי״ה לאחד האשכנזים, למען אשר יקדים הוא לגרש את הערבים מתוכה). אחרי עבור כחצי שעה מצאנו את תַנטוּרַה היא דואר (יהושע י״ז י״א שופטים א׳ כ״ז). על חפה המלא כפים היו צורדים את החלזון אשר היו צובעים בדמו את התכלת. בה נמצאות משפחות אחדות מושלימות. בין הכפר והגבעות אשר במזרחו יש בצה המעלה ריח מזיק. בצפונו נמצאים עוד הרבנות העיר העתיקה, נם שרידי מבצר מימי מסעי הצלב, בשפת ימה למטה נמצאים שרידי בנין חופה מלפנים. תנטורה מפרסמת בתולדות הישוב החדש בבית מעשה הזכוכית שנוסדה בה על ידי פקידות הברון בהשתדלות אחד מצעירי רוסיה, אשר היה מפקח על המלאכה הנעשית בידי מומחים שהובאו מן החוץ. מראשית היְסדה לא עלתה בחירת המקום יפה, מצד אויר הרע, וגם מצד גודל המרחק אשר בינו ובין היקב שבראשון לציון, ותגדל לרגלי זה הוצאת ההולכה של הבקבוקים. גם הזכוכית והבקבוקים לא עלו יפה; אם מצד החול או מצד מעוט הבקיאות במלאכה זאת. על כל פנים, נראה פה את הפחזות הגדולה של הפקידות, במהרה לכונן בנינים בעלי שלש מכפלות ולהעמיד בהם מנגנונים, לפני התברר לה טיב החומר שאפשר להוציא, ותשקיע מאות אלפים

פרנק לשוא. כעת הבנינים ריקים מאדם ואך כושי אחד משגיח עליהם, לבל יהרסום שכני המקום ויגנבו את המר הבנינים. גם יש בה לברון שלש מאות המשים ושנים דונם אדמה על יד הים, הנעבדים בכל שנה על ידי אברי זכרון יעקב.

בני לויתי בעגלתי היו: אב ובנו חרשי ברזל, שנפטרו מעבודתם בזכרון יעקב, כי נסגרה שם חרשת הברזל, והמה שבים מחיפה אשר אליה המה אומרים להעתיק את משכנם ולקבוע בה בית חרשת ברזל. החרשים האלה ספרו לי כי בחיפה יסד גרמני אחד בית־חרשת ברזל המכין גם ענלות ומרכבות והוא רואה ברכה במלאכתו. מבני לויתי היה גם איש מצרי אשר בתנטורה ירד מעגלתנו, ויספרו לי בני לויתי היהודים, כי המצרי ההוא עשה עשר גדול על ידי הפקידות בהיותו הקבלן שלה על כל העבודות בתנטורה.

זכרון יעקב.

בשעה החמישית לפנות ערב באנו לַמַּרין מסבת שם: „זכרון יעקב". הדרך לזכרון מלאה גבעות וסלעים, אשר עב ה עליה הפקידות עבודה גדולה, ויש אשר פצצו אבנים או חקקו בתוכן, עד כי התקינו אותה למהלך ענלות, בדרכנו מצאנו שׁ־ידי בתים וארות.

ככל אשר הלכנו וקרבנו אל זכרון יעקב, כן נשתוממתי על הדרכים הרחבות והסלולות, ההולכות סובב סובב מן המישור אשר למטה עד ההר, מקום המושבה אשר למעלה, צדי הדרכים גדורים אבנים. סביב נראים כרמי המושבה. בבואי לזכרון יעקב מצאתי בה לא כפר ולא מושבה כי אם עיר אירופאית יפה בנויה על תלה. השׁנוי הפתאומי בין השממון מסביב ובין הישוב המשכלל בתוכה עושה על כל אורח רושם גדול. רחובותיה רחבים ומסדרים. טורים של בתי אבן מרווחים ויפים עומדים לצדיהם. ארובת הקיטור, שהיא הסמן הראשון של התרבות האירופאית, נשקף מתוכה. היכל חמד של בית הפקידות נראה מקצה הרחוב, ופארות התמרים של גן צבורה נשקפות מרחוק. באמצע רחובה הראשי נראה גם בית־כנסת יפה. שני פונדקים בה: האחד הנתמך בידי הפקידות, אשר גדולי הפקידים מתארחים בו, והשני של קולוניסת נזוק מהפקידות. אנכי סרתי אל השני, ואמצא שם הדר מרווח ונקי, גם מאכלים בריאים וטובים.

זכרון יעקב היא בת שבעת אלפים מאה תשעים וארבעה דונם אדמה, הנחלקת לששים ושמונה משפחות. העולות ביהד, לארבע מאות עשרים ואחת נפש: מאתים עשׂרים ושלשה זכר, מאה תשעים ושמונה נקבה. בהם עובדים: תשעים ושמונה. מלבד אלה נמצאות בה: משפחות פקידים ארבעים ואחת, שהן, מאה וחמשים נפש. תושבים פועלי חברה ובעלי מלאכה שלש מאות נפש; כל תושבי זכרון יעקב עולים ביחד, לשמונה מאות שבעים ואחת נפש. רוב אדמתה: שטה של המשת אלפים מאתים עשׂרים ושנים דונם, נטוע נפנים. גם יש בה בית השלהין — בִּירָה — בת מאתים המשים וחמשה דונם, ומאתים שבעים ותשעה דונם נטועים זתים.

רכוש האחוזה: מאה ושמונה בתים (בהם ארבעים ושנים של הפקידות), שבעים ושתים רפתים (בהן שש של הפקידות), שלשים ענלות (בהן של הפקידות חמש

עשרה), שמונים ושלשה סוס ופרד, (בהם של הפקידות חמשים), מאה וחמשים כבשים וששים פרות.

יושבת היא על שפת ים, איננה מנוקה מן הכיצואות אשר ימלאוה, ועל כן אוירה איננו בריא כל צרכו, וביחוד במורד האחוזה הקרוב אל חוף הים.

זכרון יעקב נוסדה בשנת תרמ"ב, על ידי יוצאי רומניא בידי ועד המרכז לחובבי ציון אשר בגלץ. בצאת אסור הכניסה ליהודים בארץ ישראל, והתמיכה מרומניא נתמעטה וגם ראש החכרה בגלץ מת. הורע מאד מעמד הקולוניסתים, עד כי בערב חג השבועות נאנסו לעבוט ספר תורה ולחלק את הכסף ביניהם: מדו"ידי (1,60 קאפ.) לכל משפחה. ולולא תמיכת אליפנט (נוצרי אנגלי), אשר ישב אז בחיפה, כמעט תמו ברעב. כי גם מחלות שונות דבקו בהם בעקבות הרעבון, ויופיע לפניהם אז המלאך המושיע הברון רוטשילד, אשר שלח את פקידו שיד, אשר בא בשנת תרמ"ד לבקר את האחוזה וישב בה כשלשה ירחים ויתכן את תכנית העבודה באחוזה הזאת ויבן בה בתים אחדים פשוטים במקום הנקרא היום זַמרין העתיקה, ויפקיד בה פקיד וישב לפניו. באותה שעה קפצה עליה רגזה של הממשלה, אשר באה לרשת את כל האחוזה, אחרי כי ליבל יושב ראש בחכרה הגלצית, אשר על שמו נקנתה האחוזה, מת בלי יורשים, ולפי חקי הממשלה התרקית יחרמו נכסי ההולך ערירי לגנזי המלכות. המשפט הזה עלה גם הוא בהוצאה גדולה וברב עמל הוציאו לאור את משפטה. טרם שנתקבל הרשיון לבנין בתים בנו בה לפי שעה בתי עץ שהובאו מגלץ, ובהנתנו נגשו תיכף לעבודת הבנינים. כשבקר אחר כן הברון רוטשילד בעצמו את האחוזה הזאת מצאה הן בעיניו, ויקרא אותה לזכרון אביו יעקב, בשם: זכרון יעקב. גם הכיע אז את חפצו ליסד בה בתי חנוך לפועלים, אשר אחרי עבור שנים אחדות יתנחלו על האדמה הנקנה סמוך לזכרון יעקב. פרי חפצו זה היה יסוד האחוזות הקטנות: אֵם אֵל ג'מל, או: בת שלמה, לזכרון שם דורו, בשנת תרמ"ט; ו"שויה" או, מאיר שויה. לזכרון זקנו, אחרי עבור שתי שנים.

מאז בקר הברון את זכרון יעקב ותמצא חן בעיניו, הוטב גורלה, כי לא חס על כל הוצאה ליפות אותה ולשכללה מחוץ. רחובותיה רצופים באבנים ובתיה בנוים בטוב טעם ובסדר נאה, גם בית פקידות גדול ויפה כהיכל חמד יש בה. גם בית כנסת יפה בתוך האחוזה (אשר לא יתנו בו מדרך רגל לפועלים), עם חזן ומקהלת משוררים קבוע, גם דרשן בשפת צרפת, והוא אהר מבני האכרים שנמר את בית מדרש הרבנים בפריז, גם דפו (בית אוצר) למכר כל הפץ בני המושבה, גם לממכר כל צרכי בני כרך, עד גלומי משי וסמט לא נעדרו. אמת־מים מובילה מים דרך צנורות לבתי המושבה. גן יפה ונהמד לטיול בתוך האחוזה, גם בית ספר מרוח לבנים: מאה שלשים ושבעה, ולבנות: מאה וארבע עשרה, ביחד: מאתים המשים ואחד, עם שבעה מורים. בית חולים עם רופא, בית מרקחת, רוקח, חובש ועוזרו. שני בתי עבודה להכנת נזות (של אנשים פרטים), בית רחים של קיטור, גם יקב גדול משוכלל בכל המכונות להכנת יין. שני אופים, אשר אינם מתאוננים על גורלם כאופה הזקן ביסוד המעלה, ארבעה חיטים, ארבעה סנדלרים, שני הרשי ברזל, הנונים, ועוד ועוד. מראה המושבה הוא של עיר קטנה עשירה ויפה באירופה, והמהזה אשר מסביב עוד יוסיף עליה לויח חן: מן המערב נראה שטח מי הים, מסביב, הדר הכרמל, ועל ההרים הסמוכים נראות בנותיה — שתי המושבות הקטנות, מתנוססות ביפין.

אולם ככל אשר נתפעל על היופי החיצון של המושבה הזאת, כן נוסיף להשתומם על תוכה הנחר. משל המושבה הזאת למה היא דומה: לבן־זקונים שהיה חביב על אבותיו ביותר, ויפנקוהו ויספיקו לו כל צרכיו, אך לא למדוהו כל מלאכה וכל עבודה, וינדל ויהי יפה תאר ויפה מראה, אבל רך ומפונק, אשר איננו מתכשר לכל עבודה ולכל מעשה, ומכיון שיצא מבית אביו מצא את עצמו איש שצרכיו מרבים ובידו אין להשתכר מעצמו אפילו פרוטה אחת; על מי יש לו להתרעם, אם לא על אבותיו אשר פנקוהו יותר מדי, ולא דאגו לעתידותיו?

אחוזת זכרון יעקב נתפכה בידי הפקידות לנחלת מטעי נפן, — ורק שנים מקולוניסטיה מתחזקים עד היום על עבודת הזריעה —, ויהיו הקולוניסתים למפקחי העבודה, הנעשה באמת בידי הפועלים העברים והערבים, אשר התקבצו מסביב לתוך האחוזה, ותהי מלאה המון ערבים, עד כי יש בה רחוב ערבי וגם אטליז של בשר טרפה. ובימי העבודה המרבה היו הערבים מכריזים מאחד הגגות את שקיעת החמה בימי הצום רחמדאן, ויש אשר הקולוניסתים לא פקחו בעצמם גם על העבודה, כי אם הפועלים העברים היו המפקחים. ויש מן הקולוניסתים, אשר אם היה להם הפץ לבקר את כרמיהם היו באים לבית הפקידות לשאל למקום כרמם. הקולוניסתים היו לפי זה, רק קבלני העבודה, אשר אמנם השתכרו ממנה יותר מדי צורך פרנסתם. ואחדים מהם שהיו מקמצים בהוצאותיהם המה עד היום אנשים אמידים; אבל כמעט כלם בחרו יותר לחיות חיים מרווחים לפי שעה. ספרו לי, למשל, כי לצמאם שתו שכר אֶקספורט אנגלי, אשר מהיר כל בקבוק שני פרנק, תחת לשתות את יינם, העולה דק ארבע או חמש קפיקות הבקבוק.

בזכרון יעקב נראה את המלחמה הקשה, אשר היתה בין הטבע הפרוע ובין ידי אדם, אשר נחתו עליו לכבשו, וידי האדם עלו על העליונה; כי נהפכו סלעי המקום ואבניו לגנים ולכרמי חמד; אפס הנצחון הזה עלה בדמים מרבים וללא תעלת גדולה. רבה היתה העבודה ומרובות ההוצאות להפוך את פני זכרון יעקב למטעים; והנה בשנת תרנ"ו מצאו כי מחלת הפֶלֶקסֶרָה באה בתוך נפני הכרמים, אשר המה כלם זמורות צרפת, (בזמורות אמריקה אין הפלקסרה מתדבקת). ההולכים וכלים בידי המחלה האיומה הזאת, לא נשאר איפוא לזכרונים מקור לפרנסתם. בכל זאת בבואי לזכרון מצאתי את קולוניסתיה שלוים ושוקטים ואינם דואגים לעתידותיהם, כי כל כך נתרגלו לנדבות הברון, לקבל מידו תמיכה דבר חדש בחדשו, בלי כל תביעה וטענה וזכות קודמת מצדם על התמיכה הזאת, ובלי שלם גם אחרי כן מאומה מחירה, עד שנקבעה בלבם: כי התמיכה שהמה מקבלים מידי הברון חוב קבוע ועומד להוד, והעבודות — ענינים צדדים לחוד, אשר אינן מתיחסות זו לזו במאומה. בשום אופן לא נתנו מקום למחשבה כי יעזבם הברון סוף כל סוף לנפשם. «זכרון יעקב נושאת עליה את שם אביו, ועל כן בטוחה היא בתמיכת הברון נגד כל האחוזות». הבטיחוני רבים מהם.

במושבה הזאת הניעה שטת שיד בהנהגת המושבות עד קצה גבולה. פה קצרה השטה הזאת את כל פרי מעלליה. אנחנו קוראים להנהגה הזאת בשם: שטה, רק דרך העברה; כי באמת לא היתה כל שטה מסוימה לאדון זה, אשר לא התחנך מילודתו לעבודה נכברה בעולם המעשה, ולא נתנסה בנסיונות חיים של ממש. בכל מעשיו אשר עשה בישוב ובכל הנהגותיו הפרטיות שם, כפי שיכללנו לשפוט על פי כל הדברים, אשר שמענו, מצאנו, כי הוא קל דעת במדה מרובה, איש חסר לב שאין בו כל

טיב וכל אופי והחי חיי הרגע, מבלי שום לבב לתולדות מעשיו בעתיד הקרוב. כאשר עלתה בידו לקנות לבב ברון אדיר כזה ולהתעלות פתאם לראש הפקידים על כל האחוזות שבארץ ישראל, ותזוה דעתו עליו להתנהג בכל מעשיו בקלות דעת שלא נשמע כמוה ובפחזות מופרזת מאד. כנראה לא שם את לבבו אף פעם אחת בכובד ראש אל הענין אשר לפניו. אליו התקבצו עוד אנשים אשר על פי מליצות גדולי פריז, אשר לא יכול להשיב את פניהם ריקם, נתמנו לפקידים במושבות. ביניהם מורים בבתי ספר של חכי"ה ואחדים שנמרו חוק למודם בבית ספר הרבנים בפריז, וסתם אנשים צרפתים שלא היו מוכשרים ומסוגלים לכל עבודה, ורק בעזרת ובמליצת מיודעיהם נפקדו באחוזות למשמרות. הדורשות מידי בעליהן שנות למוד ונסיון רב. ולאט לאט נתקבצו ובאו למושבות מחנה גדול של פקידים, אשר לא היה להם כל מושג בענינים אשר לפניהם, ואשר היו צריכים להתפרנס ברוח גדול; כי בבואם מפריז העליזה לארץ אבלה ושוממה, היו צריכים לברא להם חיים כאלה, אשר ימלאו להם בארץ ישראל כל מחסורי החיים האירופאים, ממילא מובן כי חפצם זה עלה להם בהוצאות גדולות. אולם למען מצא מקור לכסף היו צריכים להציע הצעות חדשות, להרבות בבחינות ובנסיונות בכל האפשר, וביחוד בבחינות כאלה, אשר הצלחתן מסופקת. ההצעות האלה הציעו בפריז, ושם היה שיד משתדל כי תתקבלנה, וגדולה היתה ערמתו ויגיעתו לרצות את אדוניו הברון, להתחטא לפניו ולפתותו עד כי נרצה לכל הצעותיו. מבחינה זאת חיב הישוב החדש להכיר טובה לשיד כי עלתה בידו להוציא על ידי תחבולותיו מכים הברון כארבעים מיליון פרנק לטובת הישוב; ואם כי חלק גדול מן הכסף הזה בזבו לשוא, וישא בזה הרפה על הישוב בא"י בכלל, ומצד זה יש להתרעם הרבה עליו, אבל בכל זאת אין לכחד, כי חלק גדול או קטן מן הכסף הזה בנה את הישוב החדש בצורתו של עכשו. כי אלמלא הברון במיליוניו, אי אפשר היה לישוב להתקים אף רגע אחד גם מתחלת בריתו.

תולדות קשות מאלה הביאה הנהגתו הרעה למעמד המוסר של בני הישוב. בשטת התמיכה, אשר על פיה התנהגו האחוזות, המית בלבב הקולוניסתים כל רוח חיים וחפץ העבודה, גם את הזריזות וההשתדלות להתפרנס מיגיע כפיהם. עד כי היו בהמשך הזמן למקבלים פשוטים, החיים חיי בטלה על חשבון הברון. בהנהיגו רוח שלטון והשתעבדות בלי כל תעלת להישוב, השפיל בזה את נפש הקולוניסתים. הזיק לרוח הישוב הישראלי ולמטרת הישוב האיקונומית, בהתאמצו להכניס את הרוח הצרפתית ואת חיי המותרות בחיי הישוב, על ידי הנהגת פקידיו ועל ידי בנות הקולוניסתים שהתחנכו על ידו בפריז השכלה קפויה מאד, ותהינה למפיצות השכלת צרפת ונמוסיה בכל המושבות; עד כי הסכיל והרשיע האיש ההוא להרכיב עלמה פוחזת כזאת לראש הרב בזכרון יעקב, החכם המפורסם רבי זאב יעב"ץ, כי יסור למשמעתה בהנהגת בית ספר האחוזה; ובשביל זה עזב זה את משמרתו בזכרון יעקב אשר פעולתו בה יכלה להיות לתועלת.—כן הרבה להשחית את מוסר העם בהנהגותיו הפרטיות, א ג ' הי נאות בטרקליני פריז, אבל בשום אופן לא היו נאות באחוזות שבארץ ישראל.

(עוד יבא).

זכרונות.

זכרונות ישוב ארץ ישראל.

אגודת המזרחים בטבריא הולכת ומתחזקת למרות כל המכשולים שהיא פוגשת על דרכה.— בהרדק פ' הרדנא נוסדה אגודת מזרחי, בעלת מאה איש.— מספר האגודות הציוניות בגליל אדיסה בשנה זו — מ"ב, מלבד ט"ו אגודה שאינן נכללות בארגנזציה. במשך השנה עשו כארבעים נפש להעיר את האהבה לציון. ה' אלפים ות"ע שקל נמכרו. תוי הקופה הלאומית נמכרו בסך ה' אלפים ותרכ"ב רו"כ. כסף מזומן נאסף לטובת הקופה יתר מג' אלפים רו"כ. נגבו בששת אלפים רו"כ בעד מניות האוצר.— ברומיניה יש יותר ממאה אגודות. כסף השקלים עלה שם בשנה זו לסך ט' אלפים ות"ק פרנק ולהקופה הלאומית שלמו במשך שתי השנים האחרונות יותר מל' אלף פרנק, ובעד השדודים בקישינוב נאספו כשלש מאות אלף פרנק מהם ע"י אגודות ציוניות תשע אלפים ות"ק פרנק.— בירושלים היתה אספה כללית מחברי האגודה ליסוד אחוזה בקרבת ירושלם. חבר הועד מר מרגבסקי הציע לפני הנאספים, שהיו כשבעים איש, את כברת האדמה העומדת להמכר. המקום הוא דרך שעה ורבע מירושלם. ושלשה מעינות יעברו שם ויספיקו מים לכל השנה. נבחר ועד מחשעה אנשים לגמור את הדבר. על יד ישיבת „עץ חיים" בירושלם נוסדה חברה לעבודת האדמה.—

בעיר אדיגברג ערכו מנחלות אגודות בנות ציון מסע טיול עברי לארבע מאות בני עניי עמנו. נשיאה האגודה הטיפה לילדים דברי מוסר וד"א. רוח היום היתה טובה וגהמדה ורוח חשדה עם השעשועים בחברה יהודית הרוו את הילדים עונג רב.—

ובמזרח העיר לנדן נערך פומבי לטובת הקופה הלאומית. המון רב עבר בבל רחובות מושב היהודים. בראש התהלוכה עברה מקהלת המחצצרים המנגנים מנגינות ציון ואחריה נסע דגל רחב תכלת ולבן ועליו כתובות יהודיות המעוררות העם לתמיכת הקופה, לתשלום השקל וכו'. על אחד הדגלים נחרתו המלים: נחמו, נחמו עמי!"

אחרי הדגלים נסעו תלמידי הת"ת הציונית בעגלה עוטה תכלת ולבן ואנשים ונשים לאלפים נהרו אחריהם. כל גרי הבתים פגשו את התהלוכה בקריאות: „היהד" וירבו לתת פרוטות לתיבות המאספים להקופה הלאומית. זאת הפעם הראשונה נשמע שיר ציון מפיות נערים בני העם הנודד, אשר הרעיש את האויר בעיר רבתי בתבל.—

בט"ו באב יצאו ציוני טרנוב בגליציה במספר ג' מאות איש את העיר ויסעו אל הכפר הקרוב להתענג שם במשתה ושיר. ובעיני הישובים שמחת היהודים רעה ויצאו הרבה מתלמידי בה"ס גם אכרים לקראת היהודים הנוסעים ויאמרו להכותם אבל היהודים מרבם הזקו עליהם ויגרשו את שונאיהם ויהדפום אהורנית.—

להג' ר"י שמלקם האב"ד בלבוב בא פרקליט אחד מוינא המשמש עתה בצבא בתור ליטננט בחיל המלואים וי־בקש האיש את הרב להכניסו בבריתו של א"א. הפרקליט הגיד כי הוא נולד ליהודים מתבוללים אש־ לא מלו את בשרו. וכאשר שאל הרב את האיש, מאין בא החפץ הזה

בקרב לבו, השיב הלז, כי פעולת חציונות היא.— בית השלחן האנגלי חפלשתני הנפתח ביפו מודיע, כי מלבד עסקי בנק שונים יקבל עליו להוביל מרוסיא לא"י סחורות שונות, קמח, נפט, ומא"י יוציא לרוסיה רמונים, תפוחי זהב, פירות יבשים ועוד במחיר לא רב. בית השלחן מציע לסוחרים ולסוכנים להמציא את הידיעות הנכונות בנידון זה.—

ביכים האחרונים הפליגו מחוף אודיסה משפחות בע"מ אחדות מקישינוב אשר שמו פעמיהם לא"י.— על דבר הסתדרות אחינו יושבי א"י הועיד מר אושיסקין ועד אשר נמשך שלשה ימים באחוזת זכרון יעקב.— ליפו באו באניה עשרים משפחות עבריות מאוסטריה. שלטוני החוף דרשו מהם ערבון של ג' אלפים פרנק, כי יעזבו את חארץ לזמן המוגבל. ויעמוד הציר האוסטרי בירושלם להם למגן ויורידם בחוכיחו ששלטוני החוף בודים מלבם חקים חדשים כדי לקבל בקשיש.—באחוזות הסמוכות ליפו נפתחו מחלקות הבי"דוהר האוסטרי. הרבה נוסחאות הפוסחה נערכות בשפת עבר וציור „מגן דוד" מתנוסס בראשן.—

בירושלם חגגו את חנכת הבית החדש לביה"ס האצילות לבית למל לעיני כל נכבדי העדה וכל שרי פקודות העיר.—

מר שמעון רוקח ביפו נבחר לסגן ציר ממשלת אוסטריה־אונגריה.—

היהודים נתיני אמיריקה בירושלם בוגים להם ביכ"נ מיוחד.—

הנדיב מר רטשילד מפריס בא עם רעיתו ובתו בספינתו לסלוניק לבקר את העיר. קהלת ישראל קבלה את פני האורחים הנכבדים. הברון נדב ט"ו אלף פרנק לעניי העיר ולבדק בית הת"ת. מפריס מודיעים כי יבקר עתה גם את האחוזות בא"י.— מרכז הציונים בפיליפפל שלח לחברת כי"ח מכתב מלא תוכחות נמרצות על אשר תגביר בכתי ספריה את הרוח הצרפתי ולא תשים לב לרוח ישראל.— החלי רע פרצה שנית בא"י. העיר שכם ובנותיה סגורות ומסוגרות. מחיר הלחם עלה למעלה ראש.— מר דוד טריטש, אשר עינו רעה זה כבר בכבודו של מנהיגנו החרוץ מר הרצל, חפץ להשתמש עתה כשעת הכושר בעת סערת רוח הציונים להלחם בהנהגת מר הרצל ולתכלית זו החל עתה טריטש להו"ל עתון בשפת אשכנז בשם: „הדרך". מי יודע אם תהיה תפארתו על הדרך הזאת. ועד מנהלי בית אוצר הספרים בירושלם מודיע כי מציעים לקנות קביצה גדולה של ספרים יקרי המציאות ובהם כ"ג ספרים מדפוסים הראשונים במחיר ה' אלפים פרק. מי יתן וימצאו נדיבי לב לקנותה.—

זכרון תפוצות ישראל.

במדינת אונגריה ביער סמוך למקום המרפא לובלאו נמצאה גוית נערה נוצרית שחוטה. הקול יצא כי הטבח היהודי ניוס שחט את הנערה לצרך דמה ליום חתונתו. וכבר נמצאו עדי שקר בדבר וניוס נאסר ואחינו בלובלא נבוכו. לבסוף חצליח ביד גיוס להוכיח את צדקתו.— צוררי היהודים לא יסתפקו עוד בעלילת דם לחג הפסח כאמרם כי גם לת"ב צריכים היהודים לדם נוצרי. וכבר היה מעשה בכפר בליזנא אשר במוראביה, כי נעלמה נערה נוצרית ויעידו עדים כי היהודי קורץ שחט את הנערה לת"ב. אז נאספו כל בני הכפר וישלחו יד ביהודים. אך הנערה נמצאה טבועה בנחל וכל פצע אין בבשרה. ומקרים כאלה קרה גם בעיר ברין. באחדות מערי מרוקא התנפל ההמון על היהודים ויבוזו את החנויות והדירות ויחריבו את בתי הכנסת. חרבן היהודים נורא מאד.— בזבלטב בגליציה קמו האכרים ביהודים ויכו בהם וינפצו את חלונות בתיהם. שלשה יהודים נפצעו פצעים אנושים וחייהם בסכנה ורבים נפצעו פצעים קלים.— בדולם אשר באירלנד במקום מחצב האבנים קמו הפועלים האירים ויחלו לקצות בפועלים היהודים ויצאי רו"פ, הע בדים שם. אחדים מן היהודים נפצעו. אנשי המשמר הגינו על היהודים לבל יאונה להם רע. הפועלים היהודים במספר ש' איש אומרים לעזוב את דולם וללכת ארצה קנדה.— באונגריה אסר המיניסתר על התגרנים למכור תוצאות חרשת המעשה בשוק ובלשכות חשוק. הגזרה הזאת תכרית אכל מיהודים רבים ולכן נתאספו התגרנים לטכס עצה ויחליטו לשלוח למיניסתר מכתב בקשה לבטל את הגזרה.— בפלך ולין רבו ביכים האחרונים היוצאים למדינת

הים מבנ"י וביחוד מבעלי המלאכה אחרי מכרם רכושם בחצי המחיר. גם בעיר מהליב=פדלסק רבתה היציאה לאמיריקה בימים האחרונים. — מקישינוב באו שני יתומים למילהוזן באלזס. האחד הוא בן י"ג והשני ט"ז שנה. בהשתדלות הד"ר אליס נמסרו הנערים לבתי אומנות. — הקמסיה הקיסרית בלנדן לשאלת הגרים כבר כלתה את חקירותיה ותציע את מסקנותיה בדבר זה לפני הפרלמנט לדון עליהן. ואלו הן ההצעות שמציעה הקמסיה.

א) כניסת גרים תהיה תחת השגחת השלטון עפ"י תקנות וחקים.

ב) יוסד דפרטמנט לאמגרציה שיעמוד ברשות עצמו או שיחובר אל המחלקה לאומנות ולמחלקת שלטון המקום.

ג) לשים לב לספירות המפקד בנידון זה כי תהיינה מדויקות.

ד) לדרוש מאת בעלי האניות כי יודיעו את מספר כל הגרים היוצאים מן הארץ והנכנסים לה ואת מולדתם.

ה) הפקידים יחקרו וידרשו על דבר הגר הבא אם אינו מן העבריים בדיני נפשות, זונות סרסורי זמה, משוגעים, הולי הרוח רשעים ואביונים.

ו) כל אחד מאלה יושב כלעמת שבא באניה שהביאחו הנה על חשבונה. ואת החולים במחלה מתדבקת תשיב האניה לעיר החוף אשר ממנה הפליגה. הגר אשר ימאן להשיב על השאלות שישאלוהו או ישקר לפקידים יענש כדי רשעתו.

ז) המקומות שאנשים יושבים בהם צפופים, תאסר בהם הישיבה לגרים, והמחוזות האלה יתפרסמו בשפת הגרים. וכל הגרים יכתבו בספר למען ימצאו בעת גזרת היציאה מן הארץ, והמסרב יענש כנודד בלי ארץ. — באספת השנה ליק"א הוחלט לעסוק בישוב במחוז ריא=גרנדא בברזיליה, אף כי ממשלת אנגליה מזהירה את היוצאים שימנעו רגליהם מן הארץ ההיא האוכלת את יושביה. — המיור גרדן מוציא לאור ספר מצויר ע"ד מסעותיו ברו"פ וגליציה לרגלי שאלות הגרים המרבים לצאת משם. ובשביל דבר זה נמצא כעת בארצנו הפרופיסור הנטר מאמיריקה. הוא כבד בקר את הערים: מסקוי, וילנא ודווינסק ועתה יסע בנפות פולין ואחרי כן יבקר את הרדנא, אודיסה וכל פלכי דרומית מערבית. הנטר אומר להקדיש שלש שנים לחקירותיו, לאסוף חומר הסטורי, אקנומי ואטנוגרפי. — בני פרנסי ישראל בווינה ורבים מבני הפרופיסורים שם יעזבו את דת ישראל אחד, אחד. — אחת מבנות הקראים פנתה בבקשתה ללשכת הרב מטעה"מ באוריסה לגירה בהפצה להנשא ליהודי. עפ"י חקי רוסיה אסור רק לקראים לקרת להם יהודיות לנשים מפני כי יתוספו ע"י זה זכיות הנשים, אבל אין כל אסור לקראית להנשא ליהודי. וכאשר הובא הדבר לפני הבד"צ באודיסה החליטו הרבנים כי יען שהקראית חפצה להתגייר לא מפני הכרה דתית ורק מתשוקתה להנשא ליהודי ע"כ אין למלא את בקשתה. — בהרמנסדרף, אשר באוסטריה השפלה מת בארמונו אחד מחסידי אה"ע הברון א. ג. לבית סוטנר. האציל סוטנר יסד את אגודת המגן נגד צוררי ישראל באוסטריה וביסוד החברה הנכבדה הזאת לקחו חלק רבים משרי המעלה במדינה ההיא. יהי זכרו ברוך. — וילהלם מר שהיה אחד ממנהיגי עניני צוררי ישראל בגרמניה מתודה באחד העתונים לאמר: כל ימי גדלתי בתוך חברות מדיניות שונות ולא מצאתי חברה בעלת מדות נשחתות ככת האנטישמים. אחרי הלחמי ביהודים כשלשים שנה אני פונה עורף לכת הנבלים והנוכלים בבוז ובשאט נפש. ומשפט כזה הוציא גם הפרופיסור פאול פרסדר. הוא יוכיח כי הצוררים הם זלות לבני אדם. מביאים נזק גדול למדינה וכל מה שהם עושים אינו אלא לשם „המטבע". מטעם מיניסתריום לעבודת האדמה באונגריה נמנה עתה פקיד וקפקא שמו, אשר התבונן לחיי בנ"י יושבי מרמרש בקרן צפונית מזרחית. את תוצאות חקירותיו העלה קפקא על ספר, אשר בו יוכיח כי יהודי מרמרש ישרים בלבותם ונאים במעשיהם ויכולים להיות למופת לעמים אחרים למרות דברי הפקיד שקדם לו אשר טפל על יהודי מרמרש עונות וחטאים גדולים ונוראים. — יהודי ויניציאה באוסליה משתתפים בכספם להוצאות האלבום שבני העיר שולחים להאפיפיור פיוס העשירי, שהיה רצוי ליהודים בשבתו בויניציאה והוא נודע לאיש ישר ואוהב עמנו. — קיסר רוסיא יר"ה הפר עצת מקטריגיו שאמרו לאסור את השחיטה לישראל כמדינת פינלד. — שר ההשכלה בארצנו התיר לשרי גלילות הלמודים לפטור בכח שלטונם את התלמידים היהודים מן הכתיבה ביום השבת, בתנאי כי יעשו התלמידים את עבודתם בימות החול ובל יגרעו דבר. אל נכון ידעו אחינו להשתמש בהיתר זה

בעתו לבל ישתקע הדבר.— בעיר סימפרפל התהוללה תנועה בין היהודים לסגור את הנויותיהם ביום השבת. חנונים אחדים יצאו מן הכלל ויעסקו במסחרם. אז בא המון יהודים צעירים ויריבו עם מחללי השבת ויאלצום לסגור את חנויותיהם, ורק בעמל השוטרים עזב ההמון את מקומו, אבל בשבת שאחרי זאת סגרו כל חנויות היהודים בעיר. תנועה כזאת התהוללה גם בקרב היהודים אשר במריופל (פ' הרסן).— מר זלמן אפשטין יצא במאמר גדול ב„הצפירה" בשם: „יובל נשכח" המרבה בשבח ישיבת ולוין שהוא אחד מתלמידיה. ופנה לכל מי שהיו תלמידי הישיבה הזאת באשר הם לאסוף כסף להו"ל „ספר הזכרון" לתקופת מלאת מאה שנה לישיבת ולזין. לזכרון, לדור יבא למען דעת טובו של מקור הרוח, אשר ממנו שחו לרויה צעירי ישראל במשך מאה שנה.—

בעיר קלן היתה אספת הרבנים ביום כ"ו יולי, ע"ד למוד הדת בבה"ס ועל אדות שאלת שרפת המתים. הדב דונטל הוכיח כי שרפת המתים, המתפשטת עתה בתוך הנוצרים במערב אירופה, לא עפ"י רוח דת ישראל היא. ובפילדלפיה היתה אספת רבנים הדדים שבאמיריקה.— הרה"ה הפרופיסור יצחק חיים קסטילני מטריסט נבחר לרב ראש לכל מדינת איטליה והוא הולך לשבת ברומה.— החכם ד"ר דוד סידרסקי בפריס נתכבד מאת ממשלת צרפת באות לגיון הכבוד בעד עבודתו רבת הערך על שרה חכמת החמיה.— חמלומד האטלקי ויספיגלנדי מחליט כי בקרקע התהום נהר טיבר בתוך הפצים יקרים ימצאו גם המנורה וכלי הקדש מבית מקדשנו, ולפי השמועה נוסדה עתה הבדה בעלת מליון והצי פרנק לגלות אוצרות אלה מתהום הנשיה.— לפני שש שנים אבד לאבר בכפר מינקן בארץ אשבנז ילד בן שלש שנים. ותעש לה השמועה בנפים כי חלו בילד ידי היהודים להוציא את דמו ויפרע ההמון פרעות בישראל בדרבו ויבו דיו, אחרי כן נשתקע הדבר, עתה התודה שומר היער לפני מותו כי הוא המית אז את הילד בלא צדיה כי נדמה לו מרחוק כהיה ומפחד העונש קבר אותו אז ביער.—

ספירות המפקד.

מספר היהודים עובדי אדמה בגליציה יגיע לששים אלף ובאשכנז היה מספרם בשנה שעברה ג' אלפים עובדי אדמה בגנים ובשדות.— עפ"י הספירה האחרונה נראה כי בתהום המושב ברוסיה יפחת מספר היהודים ורק במדינת פולין ילך מספרם הלוך וגדול. בשנת תרמ"א היה מספר היהודים בתחום המושב י"א וחצי פ"צ ובעת מספרם י' וחצי פ"צ, ביהור נפחת מספרם בפלכי מהליב וקבנא אשר שם נתמעט מספרם מי"ט, י"ח פ"צ לי"ב — י"ד פ"צ. הספירה מוביחה כי התוספת הטבעית גדולה אצל היהודים מאשר היא בעמים אחרים ומספרם יפחת לרגלי יציאתם למדינת הים. ובמדינת פולין היה מספר היהודים 14% וכעת עלה מספרם 14,7% ובן הוא גם בעיר פטרבורג.—לראשית שנת 1903 היה מספר היהודים בפלך מינסק 369017 בתוך 2,333855 תושבים, מהם בעלי קרקע קנ"ג איש ושטח אדמתם יגיע לשני אלפים ותס"ו דיעסאטין.— הספירות הרשמיות יגידו, כי בראשית שנת תרס"ג היה מספר כל התושבים בפלך ווילנא 1,757228 נפש זכר ונקבה. ומספר אנשי העיר ווילנא היא 168,247 איש (85,222 זכרים, 83,025 נקבות) מספר היושבים בערים הוא 12,1%. לפי ההשבון הבינוני ישבו מ"ז איש על כל דסטין אדמה ולפני מ"ה שנה ישבו רק 23,5 איש על כל דסטין. הקתולים הם 59% מכל יושבי הפלך, הפרבסלויים 25% ויהודים 15% ויתר בני הדתות הם אחד למאה מכל התושבים.— מספר כל יושבי פלך ולין 3,147,316 ובהם יהודים 432,844.— לפי המודעה הרשמית ללשכת הספירות יגיע מספר כל הנפש אשר בדומניה 6,881,5721 ובהם 276,493 יהודי.—

מספר היהודים בארץ יון שבעת אלפים. מצבם לא רע כי משבט אחד להם ולכל עם הארץ במדינה ההיא. מן היהודים יש שרי הצבא, שופטים ופרקליטים. וקהלת היהודים בעיר המלוכה אתונא היא מונה רק נ' משפחה. מהם אשבנזים יוצאי רוסיה ורומניה גם ספרדים יוצאי תוגרמה. אבל מצבם לא טוב הוא. והרב הראשי מר שלמה בבר יקבל דק כ"ג רו"כ לחדש מקופת הממשלה.

לנודדים מאהינו היוצאים למדינות הים אין מקום בארץ ההיא. — ראש לשכת הספירות באונגריה ד"ר קרשי בדק ומצא בי המלאך המות לא ישלט ביהודים במדה אשר ישלט ביתר תושבי הארץ ההיא. במשך המש שנים מהו מאלף קתולים פהותים מבני חמש שנים — ק"ס, מהמש עד עשר שנים — י"ז, מט"ו עד שלשים — י"א, משלשים עד המשים — ב"א; לוטרנים מהו פהותים מבני חמש שנים — קמ"ה, מהמש עד עשר שנים — ט"ז, מט"ו עד שלשים שנה — י', משלשים עד חמשים שנה — ב"ב ויהודים מתו פהותים מבני המש שנים — ע"ו, מהמש עד עשר שנים — ט', מט"ו עד שלשים — ומשלשים עד המשים — י"א. —

ש. ז. הפין.

מקצה כל תפוצות ישראל לארצותיהן, יביעו תהלה לירחוננו „המזרח"; חכמים וסופרים, נאונים ופרופיסורים, יודעי חן ואנשי טעם יהליטו פה אחד. כי יחיד הוא במינו גם ביקר ערכו ומלוא חסנו גם בדעתו הנקיה ופרקו הנאה. קדושה היא לירחון זה ציון משאת נפשנו מהלל אותה בקטטות ובהתולים. בעיניו היא בת מלך אשר בתפארת רום עיניה תבוז להביט ימין ושמאל אל השובבים המעפרים בעפר אשר לא ישׂגוּך. בעיני „המזרח" ציון מכלל יופי היא כליל תפארת שכל חמדת ישראל למינה בלולה בה: קדשי שמים ומחמדי ארץ אשר עליה יאמן חזון זקנינו: „וכשיחרש הקב"ה את עולמו מציון הוא מהדשו" ועולם זה הלא עולם מלא הוא. על כן לא יוכל המזרח להצר את גבולו כי אם הרחב ירחיב אותו מסביב לכל המקצועות והקנינים אשר לישראל הם. — זה משפט בעלי ההכמה והכבוד אשר לבם לתורה ולציון. ומנגדינו, שעינם צרה בירחון זה שברא נפשות רבות ויקרות למזרחי מעבר לגבול מושבו, מה יעשו המה? — הם לא יעשו מאומה, כי אם מעבר מזה ידינוהו בשתיקה כבושה לבלתי השמע דבר ממנו, ומעבר מזה יחתרו תחתיו במחשכים למען הפילו, באמרם כי בצאת טבעו בעולם הישראלי ונבר המזרחי.

ועתה, אחינו! לא לחסדי זרים אנחנו צריכים: בכל המכשולים אשר שמו על דרכו ובלי כל מאמצי כח מצדנו, עלה מאליו מנין החתומים למספר אשר לא זכה עוד ירחון עברי בחדשיו הראשונים — אולם למען התקים בכח עצמו צריך מספר זה להכפל. ועתה חושו אחים, חושו הרבו בכל לחכם את מספר חתומיו. הביאו אותו בקרב אחיכם, הביאו את דמי החימתו לידי נבוי והריצו את המחיר למקומו. וזכרו, כי רוח „המזרח" היא רוח תרבות אבותנו המלאה ככוד ועז. שלום ואמת הצרופה מכל סני קנטור ולצון, קשטה והינאה והודיעו גם לכל בית ישראל, כי הספרות המזרחית זכה וטהורה היא יצוקה ומזוקקה הנותנת לעמה מבית עז ומחוץ שלום. כי תולדה רצופה ובאה היא לספרותנו העתיקה משנות דור דור.

ושלום מעיר שָׁלֵם וברכה מציון

ווילנא כסלו תרס"ח. מערכת „ה מ ז ר ח".

מחיר כל חלק משלשת החלקים הראשונים של ס׳

תולדות ישראל

1,35 רו״כ ומחיר הרביעי 1,40 רו״כ ולקונה את כלם ביחד ימכרו בעד ארבעה רו״כ.

אדרס של המחבר:

W. Jawitz Pagulanka 19 Wilna Russ.

В. Явицу Погулянка 19 Вильна.

☞ וההלק החמישי הולך ונדפס בקראקא בדפוס של ר׳ יוסף פישר. ☜

ולשואלים את המחבר על אדות שאר ספריו וספוריו, ישיב בזה, כי זכות כלם — מלבד אחדים מהם — ברשותי היא ועל כלם יש לו שטר־יוטים ומטריצית. וסדור התפלה בפירושיו ובמבואיו המיוחדים במינם שהבר, מסידר הוא לדפוס והרוצה לבא בעסק יפנה ישר אל המחבר על פי האדרס הנ״ל. —

יצא לאור ספר חדש

„ושב ורפא לו״.

ספיר, אשר עקרו, יסודו ותכליתו הוא להישיב משחת נפשות רבות מאחינו הצעירים, אשר נלכדו ברשת הכפירה ושטת האפס־ניהליזמוס, ולהראות בעליל לארץ, כי אך מציון תשועת ישראל וקוממו לדור דורים.

מחיר הספר 25 קאָפ׳ ועם פאָרטאָ 30 קאָפ.

להשיגו בווילנא אצל י״ל עפעל: Вильна Л. ЭПЕЛЬ.

או בלידא אצל המחבר: Лида Вил. губ. Давиду Копеліовичу.

נ ד ב ו ת.

על התונת מר הילל נתן בעססאראביע עם מרת פ׳נא וואללערשטיין שהיה בקראקינאוא פ. קאוונא ביום ע״ק ט״ו תמוז תרס״ג, נאסף ע״י מר מרדכי בערקא־וויץ ומר נטע יעקב שפירא סך 13,46 רו״כ שמסרו לידי הח״מ. מחצה לטוה״פ בארץ ישראל עפ״י $943^{1}/_{12}$ ומחצה לצובת הקופה הלאומית שהנני שולח ל„המזרחי״ להמצ״אם לתעודתם.

מו״שה ועד האדעססי בקראקינאוא.

דוד הערשאטער למשפחת רוקח בהרב הגאון הצדיק מו״ר לוי חיים ז״ל ר״צ ומו״צ בווילנא, כן הנני מברך במו״ט את אחותי מרת ש׳נא ואח ניסי מר אברהם שמואל סנ״ל, סופר ושו״צ בביהמ״ד הישן בווילנא ואת בתם מרת גנעשא עם ב״ג מר חיים שנאפסקי לאירושם בירח האיתנים ת״ס״ד ולאי״ב נדבתי לטוה״פ באה״ק עפ״י ש 943/21.

דיד הערשאטער למשפחת רוקח ורעיתי הנה לאה.

מסיבות בלתי תלויות בנו מתעכבים לפעמים הירחונים על הפוסתא לכן מי אשר לא יקבל את החוברת יטיב נא להודיענו עפ"י האדריסה הזאת:

W. JAWITZ, Wilna Russl.
Pogulanka 19.

В. Явицу, Вильну
Погулянка 19.

מחיר המזרח:

לשנה: 10 קראנען, 8 מארק, 12 פרנק, 2,20 דאללאר, 4 רויב. בעד אנודות מזרחיות 3 רויב. ולפי הערך למחצית ולרבע השנה.

אדרס למשלוח כסף:

Rabbiner J. Reines, Lida, Russland.
Раввину И. Я. Рейнесу, Лида (Виленск. губ.).

למאמרים:

W. Jawitz, Pogulanka 19. Wilna, Russ.
В. Явицу, Вильна, Погулянка 19.

Hamisrach. — Monatsschrift, V. Heft.
Für die Redaction verantwortlich: Michael Horowitz in Krakau.
Druck von Josef Fischer in Krakau.